Postizborni bedeker

ZAR JE VAŽNO KO JE KRIV

Intervju: Florijan Biber

AUTORITARNA DINAMIKA SRBIJE

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01515 9 770353 802002

VREME

broj 1539

2. jul 2020.

REZULTAT IZBORA

DRŽAVA NA RESPIRATORU

Još uvek je **u prodaji** **NOVA KNJIGA DRAGANA TODOROVIĆA!**

Koja bi bila "učena" oznaka osobenog Todorovićevog žanra? Nepobitno je da se radi o reporterskoj prozi, ali toliko fovističkog kolorita i uvrnute smehovne inspiracije da bi joj se mogla dodeliti nova poetička i možda enciklopedijska odrednica – satirički podrealizam.

Igor Perišić

Todorović piše u ime svih "običnih" ljudi koji ne prihvaćaju kompromis kada su istina, lični integritet i poštenje u pitanju. Poslije njegovih reportaža, režimski ili bilo čiji propagandisti mogu samo da ukrste prste na potiljku i tupo zure u točku na zidu.

Filip Švarm

"Kilometar od 800 metara" se može kupiti u prostorijama redakcije (700 RSD), pouzećem (900 RSD) ili putem interneta (15,75 EUR).

Detalji oko načina uplate na str. 59

VREME
BROJ 1539
2. jul 2020.

04 Ova situacija: Korona u ogledalu agresije, netolerancije i straha
06 Korona virus i politika: Država na respiratoru
08 Lični stav: Miris zaraze u Novom Pazaru
11 Socijalna (ne)odgovornost u doba pandemije: Zarazi, pa vladaj
14 Postizborni bedeker: Zar je važno ko je kriv
18 Izbori u Srbiji: Mađarska do Vranja
19 Nuspojave: Ta teška srpskohrvatska reč "izbori"
20 Intervju: Florijan Biber
24 **Nesuđeni sastanak u Vašingtonu: Kako su Tači i Grenel izbačeni iz igre**
26 Vučić i pregovori sa Kosovom: Osam godina trudnoće
30 Borba protiv melanoma: Koža nema cenu
31 TV Manijak: Novi kanali i stare novine

KULTURA

32 **Intervju: Aleksandra Vrebalov**
37 Izložbe: Hvala Raši Todosijeviću
38 TV serije: I May Destroy You i Love Life
40 Knjige: Beznadežno, ali ne sasvim
41 Provetravanje: Igre s istinom

SVET

42 SAD: Knjiga bivšeg savetnika za nacionalnu bezbednost Džona Boltona
46 **Rušenje spomenika: Gospodari laži i robovi istine**

MOZAIK

50 Moskva – Vašington: Kineski model za srpsko Kosovo
52 Adria tur: Kad ograničenje nije iluzija
54 Šah: Afere mirnog sveta
56 Da li ste znali: Lekcija iz demokratije
58 Kanda, Kodža i Nebojša: Novi album
59 Navigator: Skarletno F za Fejsbuk
60 Strip: Zraci za putovanje kroz vreme
62 Vreme uživanja: Poštari

Bio tajming slučajan ili ne, optužnica protiv Hašima Tačija izbila je mogući dil o Kosovu iz ruku Trampovog čoveka i vratila stvar u Brisel. Da li će još jedna "godina odluke" biti jalova

NEMANJA RUJEVIĆ

"Klasična muzika je nezaobilazan, divan proizvod zapadnoevropske kulture, ali nije ni bolja ni vrednija od kineske opere, korzikanske polifonije ili džeza. Ideja o njenoj globalnoj superiornosti zapravo je kolonijalna"

RAZGOVARALA: ZORICA KOJIĆ

Rušenje spomenika ne doprinosi ničemu dobrom. Ono ne doprinosi sučeljavanju sa neprijatnom prošlošću i njenom prevazilaženju, naprotiv, rušenjem spomenika ona se samo gura pod tepih

IVAN IVANJI

Na naslovnoj strani: **Proslava pobede na izborima u izbornom štabu SNS-a 21. juna 2020.**
Fotografija: **Vesna Lalić**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić, Jovana Georgievski, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

FILIP ŠVARM

Korona u ogledalu agresije, netolerancije i straha

Gde je najmoćniji čovek u državi? Zbog čega to ne zanima novinare režimskih medija koji godinama pomno prate svaki njegov korak? Zašto su maske i socijalno distanciranje na naprednjačkoj korona žurci zamenili trubači, kolce, zagrljaji i poljupci? Postoji li išta iritantnije od režimskog izdiranja na građane zbog neodgovornosti? Veruje li još iko išta aktuelnoj vlasti

Politički stil Aleksandra Vučića može se opisati kao razbijanje oraha maljem od deset kilograma. Zapravo, on smatra i da nema boljeg alata za tu vrstu posla.

Proljetos, kada je postalo jasno da korona nije "najsmešniji virus u istoriji" i da đavo dolazi po svoje, predsjednik Srbije je poput staroskandinavskog boga Tora razmahnuo maljem: osobe starije od 65 godina stavljene su u kućni pritvor, zaveden je policijski sat i da ne nabrajamo sve ostale restrikcije – čitalac ih je iskusio na vlastitoj koži. Sjeća se također i Vučićevih televizijskih monologa, dramljenja, paničenja, žalopojki što je dopustio povratak gastarbajterima, iščekivanja kada će i kako pooštriti mjere...

Da li su morala biti zavedena razna ograničenja zbog korone? Naravno. Ali, da li je to urađeno na najbolji način, uz uvažavanje zdravog razuma, ličnog integriteta i potreba građana koje nisu bile povezane sa sprečavanjem širenjem virusa? Nipošto. Vanredno stanje je iskorišteno za voluntarističku kampanju učvršćivanja Vučićevog kulta ličnosti bez ikakvog obzira na posljedice po zemlju i društvo.

Na isti način je korona pobijeđena. Šef države i partije ponovo je tresnuo maljem i – preko noći – više nije bilo ograničenja. Isto onako kako je Srbija vodila u zabranama, tako je izbila na vrh tabele po opuštenosti: Crvena zvezda i Partizan igraju pred petnaestak hiljada navijača, Novak Đoković i društvo đuskaju po klubovima, narod se gura po pretrpanim Vesićevim autobusima i tramvajima...

Pa zar građani nisu kažnjavani zbog kršenja policijskog sata kada je broj zaraženih bio isti kao u proteklih nekoliko nedjelja? Jesu, ali nema veze. Važni su bili isključivo izbori.

Uprkos hvalisanju o najbrže rastućoj ekonomiji u Evropi i sličnim Potemkinovim selima, Vučić zna da zemlju čeka teška jesen pošto globalnu krizu nitko ne može izbjeći. Zato je izbore pakovao dok se još osjeća efekt kampanje iz vanrednog stanja i onih sto evra po glavi svake punoljetne duše. A da bi one zaista odšetale do biračkih mjesta, korona se nije smjela fermati ni dva posto. Ako je broj umrlih i dalje nerazjašnjeno pitanje metodologije, izvjesno je da su brojevi sa zaraženim nekoliko puta umanjivani. I to ne radi uticaja na rezultat Srpske napredne stranke, već isključivo da se ne bi smanjila izlaznost. To je ujedno bio i Vučićev odgovor na bojkot, ali i na zahtjeve za odlaganje izbora uslijed epidemije.

Koliko je u ovom kontekstu malj radio, najbolje se vidjelo na pobjedničkoj žurci naprednjaka: umjesto maski i socijalnog distanciranja – trubači, kolce, zagrljaji i poljupci... Postoji li išta iritantnije od potonjeg izdiranja naprednjačkih velmoža na građane zbog neodgovornosti i nepridržavanja mjera zaštite; ima li ičeg što više ruši bilo kakvo povjerenje u aktuelni režim od kada se saznalo da su Vulin, Marko Đurić, Maja Gojković, Marko Čadež i, vjerojatno, još neki iz vrhova vlasti zaraženi kovidom 19? Ti ljudi ne idu na posao gradskim prijevozom, ne plaše se da bi mogli izgubiti posao u narednim mjesecima i nisu morali dati gazdi pola minimalca dobivenog od države. Što od njih poslije ponašanja viđenog na žurci građani mogu očekivati? Ozbiljnost i kompetenciju sigurno ne.

A situacija se, kako bi nekad rekli, usložnjava, pogotovo u sklopu dešavanja u Novom Pazaru, o čemu u ovom broju opširno pišemo. Ali, gdje je Aleksandar Vučić da lupi svojim maljem, pokaže prstom na "neprijatelja", razdvoji "nas" od "njih"?

Na naprednjačkoj korona žurci bio je centralna ličnost. Viđen je, potom, u Moskvi sa bratom Andrejem i Vladimirom Putinom, te u Briselu sa Ursulom fon der Lajen. Od tada pa

Foto: M. Milenković

do utorka po podne, kada nastaje ovaj tekst, ako se izuzme Vidovdanska objava na Instagramu, nema ni slike niti tona od predsjednika Srbije.

Možda je i on zaražen kovidom 19, a možda je u samoizolaciji zbog bliskog kontakta sa već pomenutim osobama na žurci, ali i sa oboljelim Čedomirom Jovanovićem. Ne zna se ni da li je Vučić testiran prije puta u Rusiju i Belgiju, odnosno – bilo kad. Izvjesno je samo da ga nema u javnosti, što, kada se u uzme u obzir njegova zavisnost od televizijskih kamera, djeluje krajnje neobično i misteriozno. Još čudnije u svemu ovome jeste potpuna nezainteresiranost novinara režimskih medija za sva ova pitanja iako godinama pomno prate svaki Vučićev korak...

Gdje je, dakle, najmoćniji čovjek u državi?

Ako se zarazio, javnost mora znati: kako kaže njegova medijska savjetnica Suzana Vasiljević, to nije nikakva sramota, a kao drugo – predsjednik Srbije je javna ličnost i nema prava na ovu vrstu privatnosti. Ukoliko Vučić nije ugrožen od korone, i ta vijest mora biti objavljena kako bi se u korijenu sasjekle spekulacije i glasine. Najgore od svega je ćutanje države, što mnogi tumače kao prikrivanje.

Ali, ako je zaista tako, zašto je tajna stanje zdravlja predsjednika Republike? Dio odgovora tiče se izbora: eventualna zaraženost Vučića i dramatičan skok oboljelih istakli bi njegovu odgovornost i ukazali na nizak stupanj upravljanja ovom krizom, i ne samo njom.

Međutim, uz gotovo potpunu kontrolu nad medijima i političkim životom navedeno se uz nešto truda još može uspješno hendlovati. Ono što nije moguće ničim zabašuriti jeste nesamostalnost, nesposobnost i nedostatak autoriteta Vučićevih suradnika. Vjeruje li itko u Srbiji da Ana Brnabić i o čemu odlučuje? Ili da Zlatibor Lončar ima posljednju riječ u svom resoru? Vučićev izostanak iz javnosti, zapravo, samo podvlači koliko je za njih najbolje da papagajski ponavljaju fraze i načine ophođenja svoga šefa.

No, više od svega, oči bode razvaljenost društva. U Srbiji je nezamisliv zajednički rad vlasti i opozicije na bilo čemu, pa i na suprotstavljanju krizi poput epidemije korone: udarajući bez milosti maljem, Vučić svoje političke protivnike isključivo tretira kao lopuže, sjecikese i narodne neprijatelje. Dalje – na isti način, iskorijenio je slobodno i kritičko mišljenje u javnosti, a od većine medija napravio poltronsku sprdačinu i ekipu za linč neistomišljenika. Agresija, netolerancija i strah postali su ključno obilježje društvenog života, a to nijednoj zemlji nije, niti može donijeti bilo što dobro.

Bez obzira na razlog Vučićevog tihovanja daleko od televizijskih kamera, jasno je da ogromna iskušenja Srbije tek počinju. Teško je prognozirati kada će se i kako njen predsjednik ukazati, ali jedno je sigurno – onaj malj od deset kila kojim lupa orahe neće ispustiti iz ruke. ¶

DRŽAVA NA R

U ovom trenutku bar šest gradova čeka odobrenje Vlade Srbije da proglasi vanrednu situaciju, ali Vlada sa tim odugovlači. Jezive vesti stižu iz Novog Pazara gde su premijerka i ministar zdravlja otišli da objasne Pazarcima da im nije ništa. Za to vreme, visoki državni funkcioneri razboljevaju se od korone, a predsednika Srbije upadljivo nigde nema

Novi Pazar gori, Tutin se raspada, Vranje je kritično, u Kragujevcu vanrednu situaciju uvode danima, a nikako da je uvedu, sledeći grad u kom preti da eskalira je Užice, a ni u Kraljevu nije dobro. Da će se predstavnici vlasti odreći svake odgovornosti za eksploziju zaraze korona virusom, bilo je jasno još 26. februara, ali ko se toga seća četiri meseca kasnije... Da se strategije borbe sa virusom menjaju svaki čas, vidimo sa terena. Prošli smo faze od "smešnog virusa", preko "rata sa nevidljivim neprijateljem", vanrednog stanja, kineskog modela, španskog i italijanskog scenarija, da bi vlast zatvorila krug i vratila se na staru, uvežbanu taktiku – "verujte nama, a ne svojim očima".

Najsvežiji primer za to je (još uvek) predsednica Vlade Srbije Ana Brnabić, ali ne tokom posete Novom Pazaru, nego veče pre toga, kada je izjavila: "U poslednjih 48 sati imamo ogromnu količinu lažnih vesti i dezinformacija u vezi sa situacijom vezanom za Novi Pazar, i želimo da odemo tamo i pokažemo šta je prava istina, šta smo sve uradili i šta sve radimo za Novi Pazar. Ne postoji bolji način od toga." Dakle, premijerka i ministar zdravlja Zlatibor Lončar nisu išli u Novi Pazar da provere kakva je situacija, nego da pokažu da je sve u redu.

Sa aspekta zdravog razuma, teško je poverovati da je neko otišao u grad u kom zbog korone vlada potpuni haos i da je tamo, na licu mesta, uveravao ljude koji žive tu katastrofu kako je sve u redu. Ali to se desilo. I zato su njihove izjave prekrili zvižduci i skandiranje "Lopovi, lopovi" i "Hoćemo istinu". Proreživimski mediji spinuju kako su se to okupile pristalice Sulejmana Ugljanina, ali "Vremenovi" izvori sa lica mesta kažu da "jeste bilo i njih, ali i članova porodica zaraženih i preminulih". A koliko je preminulih iz Novog Pazara, više niko ne može da utvrdi. Verske zajednice tvrde da je bilo 25 sahrana u limenim kovčezima. Ministar Lončar kaže da je od korona virusa umrlo osam-devet ljudi, dok izvori "Vremena" iz Kliničkog centra Kragujevac, gde leži veliki broj pacijenata iz Pazara, kažu: "U subotu četvoro, u nedelju troje", što znači da je samo u Kragujevcu, samo za vikend, preminulo sedam kovid pacijenata iz Pazara. O Tutinu ne žele da pričaju, a "Vreme" nezvanično saznaje da pacijenti iz Tutina leže i u bolnici Bežanijska kosa, iako su do sada uglavnom smeštani u Kragujevac i Kraljevo.

"NEMOJTE VIŠE DA NAS PRAVITE BUDALAMA, MOLIM VAS": Zdravstveni radnici okrenutih leđa i vapaji rodbine pacijenata premijerki Brnabić i ministru Lončaru u Novom Pazaru
Foto: printscreen N1 i Nova S

Ministra Lončara u Novom Pazaru su zvižduci izveli iz takta, pa je počeo da viče. "Ovde vam je bila livada! Ko vam je napravio ovu bolnicu? Na šta vam je ličio Dom zdravlja? Ko vam je obezbedio angio salu? Zaposlio sto medicinskih sestara, doveo dvadeset lekara da nešto nauče ove vaše ovde", vikao je Lončar u gradu koji trenutno ima jednog infektologa, 20 zaraženih lekara i 60 zaraženih medicinskih sestara. Za to vreme, Nacionalna služba za zapošljavanje u Pazaru ima u evidenciji desetine medicinskih sestara i, neverovatno, ali istinito – specijalistu radiologije. U trenutku pisanja ovog teksta, u ovom gradu su na raspolaganju četiri lekara iz Kragujevca i dva iz Kraljeva, koji su došli na poziv Meha Mahmutovića, direktora Opšte bolnice, a Vlada obećava da će ih doći još. Ne kažu kada.

"Nama ne trebaju maske i vitamin C, trebaju nam kreveti i lekari", kaže za "Vreme" izvor iz Novog Pazara. A kakvo su stanje u Novom Pazaru zatekli lekari koji su došli kao ispomoć, pričaju oni

ESPIRATORU

sami: bolnica nije bila podeljena na kovid i ne-kovid deo, nije bilo bezbedne zone za ne-kovid pacijente, zatekli su, krevet do kreveta, kovid pacijenta i bubrežnog bolesnika, nije bilo komore za presvlačenje, pa su skafandere oblačili – u kolima. U ponedeljak, tokom dana, uspeli su da organizuju podelu na "zelenu" (ne-kovid) i "crvenu" (kovid) zonu, postavljen je šator

za trijažu, montažni kontejner za uzimanje briseva i komora za presvlačenje. Uprkos tome, došlo je do verbalnog sukoba sa osobljem pazarske Opšte bolnice, no to se dovodi u vezu sa politikom: "Nas su napali Rasimovi lekari, a onda su Zukorlićevi videli priliku da smene Mahmutovića."

ZVIŽDANJE NA RESPIRATOR

Da je organizacija u Opštoj bolnici u Novom Pazaru od početka bila loša, ne poriče niko. Još od sredine aprila, najveći deo ležećih kovid pacijenata u KC Kragujevac čine ljudi iz ovog grada (nakon što je prošla korona-apokalipsa u Ćupriji), a ukupan broj hospitalizovanih u Kragujevcu sve vreme se kreće između 30 i 55. Kragujevac je tek slučaj za sebe, ali situacija nije ni približno teška kao u Pazaru i Tutinu.

Ko je gledao prenos uživo konferencije za novinare koju su u Pazaru u utorak održali premijerka i ministar zdravlja, mogao je da primeti kako se zviždu-ci intenzivno pojačavaju na pomen reči "respirator". Svi se sećamo posete predsednika Vučića Novom Pazaru 6. aprila, kada je došao da isporuči deset kliničkih i tri transportna respiratora, pa Rasimu Ljajiću, lekaru po obrazovanju, objašnjavao kako rade ove sprave. Podsećanja radi, u tom momentu Pazar je imao 22 zaražena pacijenta. Izgleda da tih 13 respiratora nisu ni približno dovoljni za trenutne potrebe grada. Zlatibor Lončar u utorak je ubeđivao Pazarce kako je u njihovom gradu troje ljudi na respiratoru i "još pet koristi respiratore za merenje dotoka kiseonika". Ana Brnabić imala je nešto da pridoda na temu "novih, savremenih" respiratora i upitala "šta ćemo sa tom laži da nemate dovoljno respiratora". Sasvim logično pitanje postavio je jedan korisnik Fejsbuka iz Pazara: "Ako imamo dovoljno respiratora, što šaljemo ljude u Kragujevac?" Nažalost, prema informacijama do kojih je "Vreme" došlo, Pazarci nisu samo u Kragujevcu na respiratorima, već i u Beogradu i Kraljevu. Da zlo bude veće, tu je i Tutin koji nema bolnicu, nego samo Dom zdravlja koji služi kao kovid ambulanta, pa kritične pacijente šalju pravo u Pazar koji je žarište, odatle ih prebacuju u Kragujevac, koji je žarište, a onda dalje, u Beograd, za koji niko neće javno reći da je žarište, ali "ima najviše obolelih". Uprkos "poklonu" predsednika Pazaru u vidu trinaest respiratora, ispostavilo se krajem prošle nedelje da Opšta bolnica nema gde da ih priključi jer nema razvod za centralni kiseonik. Dve studentkinje iz Pazara pokrenule su akciju preko društvenih mreža i za tu svrhu skupile 36.000 evra za dan. Od tog novca kupljeno je 50 regulatora kiseonika, dok će preostalih oko 24.000 evra biti iskorišćeno u druge svrhe, kako zdravstveni radnici budu odlučili.

Dodajmo još i to da je o broju pacijenata na respiratoru nezahvalno govoriti, jer se on menja iz sata u sat (neko se oporavi, neko, nažalost, premine), ali broj pacijenata na respiratoru je jedan od ključnih podataka kojima nas svakodnevno bombarduje Institut "Dr Milan Jovanović Batut" preko sajta covid19.rs. Razlog je panika zbog manjka respiratora u čitavoj zemlji na početku krize, a potom gotovo manična državna nabavka ovih aparata, uz dramatične poruke predsednika "ne pitajte me odakle nam respiratori".

Može se učiniti da su podsećanja na situaciju, izjave i poteze izvršne vlasti od pre tri i više meseci sada izlišna, ali činjenica je da smo od početka juna u goroj situaciji nego u vreme kada smo mislili da je epidemija na vrhuncu i kada su nam govorili da su "naredne dve nedelje ključne". Uzgred, direktor Infektivne klinike Kliničkog centra Srbije Goran Stevanović u utorak je opet izjavio da će situacija biti bolja za – pogađate – dve nedelje.

Podsećanja na period vanrednog stanja važna su i zato što načelnik Higijensko epidemiološke službe Doma zdravlja u Tutinu Mithat Eminović kaže: "Mi smo imali razrađen sistem koji je funkcionisao do odjavljivanja vanrednog stanja. Epidemiju smo držali pod kontrolom i do 27. aprila nismo imali nijedan slučaj korona virusa. Posle toga se desilo, znamo šta se desilo, naglo popuštanje mera, nedopustivo ponašanje svih nivoa vlasti..." Zbog loše komunikacije unutar različitih instanci zdravstvenog sistema, doktor Eminović ne zna tačan broj ni obolelih ni umrlih u Tutinu, ali "primetno je da »

Miris zaraze u Novom Pazaru

Lokalni političari ljudske patnje koriste za međusobno pljuvanje. Bez trunke empatije zloupotrebljavaju se umrli i teško bolesni ljudi za sopstvene promocije i pljuvanje političkih protivnika. Ministar zdravlja i dalje tvrdi da je sve u redu

Piše: **Aida Ćorović**

Ne treba da budete epidemiolog ili infektolog, laički i odokativnom metodom je moglo da se proceni da nagli prelazak iz rigidnih i rigoroznih mera zatvaranja građana Srbije u fazu totalne opuštencije neće na dobro izaći i da će nas neki belaj opet zadesiti. Famozni drugi talas ili izvesni pik prvog talasa (Bog me ubio ako mogu da ponovim formulaciju dr Kisić-Tepavčević) desio se brže nego što se predviđalo i što je "struka" prognozirala, a ne lezi vraže, desio se baš u mom rodnom Novom Pazaru s tim da, kako mi javljaju prijatelji, rođaci i komšije, nije mnogo bolje ni u Tutinu i Sjenici.

Pošto poslednjih par godina ne živim u svom rodnom gradu, ne bi bilo fer da analiziram genezu ovakvog ishoda, a još manje da upirem prst u krivce za ono što se u ovom času dešava u Sandžaku. Pokušaću da sledim logiku događaja i pronađem neku vrstu sinhroniciteta, a na vama koji čitate je da izvučete zaključke.

Dakle, šta se to dešavalo prethodnih mesec dana? Poslednje dve, tri nedelje dobijam alarmantne vesti od članova svoje porodice da se broj zaraženih povećava i da virus ne napada samo starije i zdravstveno kompromitovane ljude, već se obrušava na mlađe i naizgled jake i zdrave. Javljaju mi da su simptomi u velikom broju slučajeva vidljiviji i snažniji nego početkom epidemije, te da broj umrlica na mestima koja su predviđena za to raste zabrinjavajućom brzinom. Fakat, javljaju mi, a i sama vidim slike i snimke predizbornih skupova i sve je nekako veselo i puno poleta i obećanja, kao da do juče nismo bili u karantinu. Javljaju mi da je grad uobičajeno pun mladeži, da su brojni kafei, kafići i kafečajdžinice prepune ljudi i da sve izgleda kao pre, kao da se neki "najsmešniji virus u istoriji" nikada nije ni desio.

GNEV UPEREN U POGREŠNOM PRAVCU

Pošto sam sklona da odgovornost, pre svega, tražim u nama, građanima, u porastu obolelih videla sam našu poslovičnu neposlušnost, nedisciplinu, primitivizam... A onda me je kao žestok šamar protresla vest od pre neki dan da vojska podiže šator u krugu bolnice i da bezbednosna i zdravstvena situacija izmiče kontroli. U poslednja dva dana, na društvenim mrežama su se pojavili viralni snimci na kojima se vidi da ljudi leže u hodnicima novopazarske Opšte bolnice, snimci konvoja sanitetskih vozila koji zaražene, u posebno teškom stanju, vode u Klinički centar u Kragujevcu, počeli su da se javljaju očajni, iscrpljeni i umorni lekari koji traže pomoć od građana Srbije. Od zvaničnika ništa nije moglo da se sazna, osim "da je sve pod kontrolom". Mediji pod kontrolom vlasti, po običaju, nisu izveštavali ništa alarmantno, a Krizni štab, osvežen i odmoran, danima nas izveštava da u Srbiji dnevno umire po jedna osoba, dok je u jednom danu u Pazaru sahranjeno desetak ljudi. Većina ih je umrla usled komplikacija izazvanih korona virusom.

U ovakvim slučajevima, moji izvori informacija i verifikacija onoga što se ne/čuje u sveopštoj kakofoniji su ljudi za koje znam da časno i nepristrasno obavljaju svoj posao, da nisu politički angažovani i, shodno tome, navijački nastrojeni – to su prijatelji kojima iz mnogo razloga verujem. Ono što sam čula me je porazilo – broj pacijenata raste iz dana u dan, govori se o prepunim krevetima, o poljskim i pomoćnim krevetima koji se guraju u već prepune sobe i hodnike pojedinih

» je razlika između zvanično objavljene statistike i stvarne situacije velika".

Lekari s kojima je "Vreme" u kontaktu od izbijanja epidemije do danas, odreda su složni da se kad-tad mora pokrenuti pitanje odgovornosti ministra zdravlja i direktora zdravstvenih ustanova. Koliki je njihov bes govore dve slike – jedna je ona na kojoj deo lekara Opšte bolnice u Novom Pazaru okreće leđa Zlatiboru Lončaru i Ani Brnabić. Druga je zapravo video iz jedne od beogradskih kovid bolnica u kom potpuno izbezumljeni pacijent urla na medicinsku sestru na prijemu zato što čeka već šest sati. Ona ga vraća napolje, a onda joj on, pokušavajući da provuče glavu kroz šalter, preti da će je prijaviti direktoru. "Prijavi me, molim te, učiniće mi uslugu", odgovara žena koja očigledno nema više snage ni da viče.

MOTKOJEVAC NA LEPENICI

Posle Novog Pazara, vanrednu situaciju proglasio je i Kragujevac. Tamošnji Institut za javno zdravlje napravio je predlog petnaest mera koje još u subotu 27. juna, ali izgleda da procedura za njihovo stupanje na snagu nije jednostavna, tako da u trenutku pisanja ovog teksta (utorak 30. jun) Kragujevac još proglašava vanrednu situaciju i nikako da je proglasi. A gde je zapelo?

Kragujevac je sve od prvog slučaja, zabeleženog 24. marta, do 5. juna "izgurao" sa 68 zaraženih. U jednom navratu prošlo je tri nedelje bez ijednog novog slučaja, a do tog 5. juna kada se pojavio 69. slučaj, proteklo je 19 dana bez novozaraženih. Od 5. do 26. juna ukupan broj zaraženih se lagano penje do 147, a onda sledi "bomba" – 50 novozaraženih u jednom danu. Kapaciteti gradske laboratorije "Kraguj" (koja radi testove za ceo Šumadijski okrug otkako je ona u Batajnici isključena iz kovid sistema, a ima

odeljenja, o sve težim kliničkim slikama kod velikog broja pacijenata, o onima koji su izgubili bitku sa virusom... Zahvaljujući malobrojnim stručnjacima koji nisu zauzdani uzengijama vlasti, mogli smo da čujemo prilično obeshrabrujuće i nevesele prognoze.

Za to vreme, Ministarstvo zdravlja i resorni ministar tvrde da je sve u redu i da je situacija pod kontrolom. Istina je da su lekari i stručnjaci iz Kragujevca i Kraljeva došli da pomognu novopazarskoj bolnici, ali s više strana čujem da lekari i ostali medicinski radnici rade skoro sasvim nezaštićeni, da nemaju dovoljno maski, rukavica, kapa, kaljača, vizira, zaštitnih naočara, fale sredstva za dezinfekciju, lekovi, toplomeri, maske za kiseonik, oksimetri, tenziometri, a respiratori koje je lično doneo predsednik Srbije stoje neraspakovani.

U Tutinu je situacija još gora. Danas mi se javlja Ana Lalić iz Tutina i skoro plače. Kaže da je medicinsko osoblje u tom gradu desetkovano, mnogi su bolesni, nekoliko ih je umrlo. Prepušteni su sebi i očajni, ali pokušavaju da nadljudskim naporima situaciju učine koliko-toliko podnošljivom. Neki danima nisu išli kući, mnogi rade po 24 sata bez sna i odmora. Ono što me je, međutim, najviše porazilo jeste činjenica da većina lekara ne želi javno da govori o tome kroz kakve muke prolaze i u kakvim uslovima rade jer kruži pismo iz Ministarstva zdravlja da se lekari mogu kazniti i biti prebačeni na niže i ponižavajuće radno mesto. Ljudi strepe za svoj život i svoje poslove. Strepe za svoje porodice, a pomoći niotkuda.

Iz Kragujevca mi prijateljica javlja da čuje negodovanje sugrađana "da im Pazarci zauzimaju mesta na respiratorima". Strah i podozrenje rastu kao plima. Na društvenim mrežama čitam komentare pune jeda, jada i neskrivene mržnje, i opet je sav taj gnev uperen u pogrešnom pravcu.

Lokalni političari ljudske tragedije i patnje koriste za međusobno pljuvanje i potkusurivanje. Bez stida i srama, bez trunke empatije, zloupotrebljavaju se umrli i teško bolesni ljudi za sopstvene promocije i pljuvanje političkih protivnika. Ministar zdravlja i dalje tvrdi da je sve u redu, Krizni štab i malo, odabrano društvo na Zlatiboru provode vikend u cilju samoubeđivanja da su uradili dobar posao.

ČOVEČNOST NIJE UCMEKANA

Za to vreme desilo se, međutim, nešto što mi daje nadu da nismo sasvim potonuli i da čovečnost nepovratno nije ucmekana u ovom našem tamnom, pretamnom vilajetu. Neki mladi ljudi, pre svih dve mlade žene, Nerma i Selma iz Novog Pazara, u roku od samo 24 sata uspevaju da prikupe više od 36.000 evra za neophodna sredstva. Organizuju se mladi ljudi koji žive u inostranstvu, društvenim mrežama se munjevito šire vesti da je pomoć za Sandžak neophodna.

Sa nekoliko svojih mladih kolega i uz podršku inicijative "Ne davimo Beograd" pokrećemo na Fejsbuku sličnu akciju i za par sati imamo čitavu mrežu organizacija civilnog društva, pojedinaca, fondacija i donatora koji rade na prikupljanju sredstava za pomoć građanima Novog Pazara, Tutina i Sjenice. Ono malo nezavisnih medija reaguje munjevito, moj telefon ne prestaje da zvoni. Javljaju se mnogi, meni nepoznati ljudi i nude pomoć, pišu reči podrške i istinske empatije. Preko Donacije.rs i Fonda B92 pravimo dogovor da njihova infrastruktura bude nosilac prikupljanja novčanih sredstava.

Premijerka i ministar zdravlja su danas obišli Novi Pazar. Premijerka tvrdi da se situacija u Pazaru ne razlikuje od ostatka Srbije. U međuvremenu, vidim fotografiju na kojoj je očigledno da su poskidane smrtovnice koje najrečitije govore o izgubljenim životima. Smrt je moneta za potkusirivanje, patnja malog, običnog čoveka ne sme da dira nebeske vrhove vlasti. Državni vrh ćuti o raspadu zdravstvenog sistema, lokalni političari se nadgornjavaju ko je kriv i ko će oteti čiju fotelju, sklonost ka nekrofiliji oličenoj u svojatanju mrtvih u igrama moći eksponencijalno raste.

Nadam se da i broj obolelih neće imati istu krivu rasta. Mi, građani, u međuvremenu ćemo se samoorganizovati, prikupljati sredstva i činiti ono što je u našoj moći da pomognemo lekarima i medicinskom osoblju u našim gradovima. Da pomognemo sami sebi, da pomognemo da se spase svaki ljudski život. Ovih dana to radimo za Novi Pazar, Tutin i Sjenicu, ali u vazduhu, umesto mirisa lipa, mirišem zarazu koja se još podmuklije i tiše spušta na Srbiju. Rekla bih da ćemo već sledeće nedelje pomoć prikupljati za mnoge druge gradove i građane ove zemlje i da će ovo biti leto čiji ćemo kraj jedva čekati... ¶

pet do deset puta veće kapacitete – 2000 testova dnevno naspram 180–400 koliko može Kragujevac), prebukirani su. Testovi iz Batajnice su potrošeni, pa laboratorija prelazi na uzimanje uzoraka testovima iz laboratorije "Vatreno oko". Ispostavlja se da aparatura nije prilagođena ovim testovima, gotovo ceo jedan dan odlazi na baždarenje aparata, deo uzetih briseva ide u "Vatreno oko" gde, iz nepoznatih razloga, već duže vreme postoji zastoj u obradi uzoraka. Kako god, u narednim danima broj novozaraženih ide od desetak do 39, pa gradski krizni štab pokušava da uvede vanrednu situaciju. Šef gradskog kriznog štaba i (još uvek) gradonačelnik saziva konferenciju za novinare (treću ili četvrtu od početka epidemije) i ulazi u legendu izjavom: "Našem narodu je potrebno naređenje, potrebna je motka i zbog toga donosimo ovakve mere." Posle je tvrdio kako je danima razmišljao da li da pomene tu motku, ali znajući ga, opravdana je sumnja da je uopšte razmišljao, a pogotovo danima. Kragujevčani su svoj grad na društvenim mrežama "prekrstili" u Motkojevac, a gradonačelnik se nije izvinio. Kad je o ovom gradu reč, važno je naglasiti da su i krizni štab i Klinički centar od početka potpuno neprobojni za medije i javnost, da Kragujevac nema gradsku bolnicu, već isključivo Klinički centar i da niko živi ne zna koliko se Kragujevčana izlečilo i koliko je preminulo od korona virusa. Za hospitalizovane nema smisla ni pitati jer se slivaju iz cele Srbije, pošto je reč o kliničkom centru. Institut za javno zdravlje je potpuno drugačiji – mediji dobijaju dnevne izveštaje o broju uzorkovanih pacijenata, broju pozitivnih sa sve raspodelom po gradovima Šumadijskog okruga, a zaposleni i direktor izlaze u susret molbama novinara, pa povremeno doznaju i koliko je ljudi hospitalizovano ili izolovano, »

KAKO SE IZBORITI SA ŽARIŠTEM KORONE: Bolnica u Novom Pazaru
Foto: Irfan Ličina /Tanjug

iako to uopšte nije u njihovoj nadležnosti. No, ovo je samo opis stanja, a zabuna da li je grad u vanrednoj situaciji još traje.

Paralelno, i u Beogradu je situacija sve gora, otvaraju se nove kovid bolnice, i Torlak i "Vatreno oko" su u zastoju (opet, bez objašnjenja), pa konačno u ponedeljak 29. juna zaseda republički Krizni štab i opet, baš kao i 23. juna kad su se sastali prvi put nakon 7. maja kad je ukinuto vanredno stanje, donosi "mere u vidu preporuka" da se – nose maske u javnom prevozu i još nekoliko "mera u vidu preporuka" koje se odnose samo na Beograd. O drugim gradovima ni reči. Tek sutradan, u utorak 30. juna, stiže vest da je republički Krizni štab odobrio 15 mera koje je predložio kragujevački Institut za javno zdravlje. U istom danu, broj zaraženih iznosi okruglo 300. Dakle, Krizni štab odobrio, trebalo bi da je to – to. Grad Kragujevac na zvaničnom sajtu objavljuje mere, nameće se logično pitanje kada one stupaju na snagu. Uvedena su ozbiljna ograničenja za ugostitelje, koji su, uzgred i u protestu jer su u sve dubljem finansijskom problemu, a sada treba da smanje broj stolova, jer je i na otvorenom i u zatvorenom prostoru propisana razdaljina od dva metra između stolova i najviše dve osobe za jednim stolom. Osim što su u protestu, važno im je da znaju da li da počnu sa uklanjanjem stolova što pre, jer ne znaju da li će kažnjavanje početi odmah ili će dobiti na vremenu da se prilagode novim uslovima rada. Kad eto vraga, opet na sajtu grada, javlja se gradonačelnik Nikolić, ovog puta bez motke: "Krizni štab je savetodavno telo i dok Vlada ne donese takvu odluku, mere neće moći da budu na snazi i još uvek važe kao preporuka."

I opet "mera u vidu preporuke", još jedna fraza, kao i "naredne dve nedelje su ključne", "Srbija ima najsavremeniji zdravstveni sistem", "država je pokazala snagu u borbi sa virusom"... i sve ostale zbog kojih čovek pomisli da motka i nije tako loša ideja, samo ne za narod. I naravno, samo kao preporuka.

Dakle, šta god da pišu drugi mediji, istina je da u Kragujevcu vanredna situacija nije uvedena. Još je uvode...

Ima, međutim, još jedna začkoljica koja se odnosi na sve gradove koji su proglasili ili žele da proglase vanrednu situaciju (do izlaska ovog broja "Vremena" na tom spisku će uz Pazar, Vranje i Kragujevac verovatno biti i Užice i Kraljevo). Kao što smo svi znali da će posle parlamentarnih izbora korona ponovo postati tema broj jedan, tako i sada imamo objektivne razloge da sumnjamo u Vladu Srbije i njeno razvlačenje sa davanjem odobrenja lokalnim samoupravama da uvedu vanredne situacije. Čitaoci će svakako biti obavešteniji u četvrtak, kada "Vreme" izađe, ali u utorak 30. juna, kada ovaj broj ide u štampu, znamo da su ponovljeni parlamentarni izbori na 234 birački mesta u Srbiji zakazani za sredu 1. jul. A do tada – ko živ, ko mrtav. Nažalost, doslovno. Iz iskustva znamo i da Srpskoj naprednoj stranci nije dovoljno šezdeset i kusur odsto glasova i da se neće smiriti dok ne osvoji sto odsto glasova izašlih. Niko, međutim, pa ni oni, nije spreman da održava izbore u vanrednoj situaciji (uostalom, svi smo znali da se vanredno stanje ukida da bi počela predizborna kampanja), pa će po svoj prilici Vlada Srbije razvlačiti do četvrtka.

KRIZA KRIZNOG ŠTABA

Da li smo u drugom talasu, u drugom piku prvog talasa, u repu, pod repom ili gde već, više nije bitno. Bitno je da epidemiološka situacija ne valja ništa, a da u zvanične podatke više niko ne veruje. Dva člana Kriznog štaba, Predrag Kon i Srđa Janković, gostovali su u "Utisku nedelje" i, bar je tako delovalo, ostavili prostora za mogućnost da ipak nisu znali za "Izveštaj za Vladu" u kom je broj zaraženih i umrlih drastično veći od onih koji je javnosti prikazivan na sajtu covid19.rs. Kažemo, možda ipak nisu znali, jer su sve vreme koristili ograde poput "po mom mišljenju", "ja smatram" i slično, kao da ne sede u telu koje daje preporuke na osnovu kojih Vlada donosi odluke, a onda te odluke imaju obavezujuću snagu za građane. Obojica su se, međutim, koncentrisali na broj umrlih, a zaražene jedva da je iko pomenuo. Statističari na društvenim mrežama, a potom i fizičar Milovan Šuvakov u medijima, objasnili su da je raspodela umrlih po danima koju smo mi kao javnost dobijali, suprotna pravilima verovatnoće kada je reč o slučajnim događajima (smrt od virusa spada u takve).

Jedino konkretno što smo saznali jeste da u Srbiji trenutno ima 260.000 PCR testova. Ako verujemo u zvaničan broj testiranih po danu, uz malo sreće tih 260.000 potrajaće mesec dana, a nabavku dodatnih niko ne pominje. Isto tako, novinari ne uspevaju da dođu do objašnjenja zašto "Vatreno oko" koje nam je predstavljeno kao svetsko čudo, najsavremenija laboratorija na svetu, sa navodnim kapacitetom od 2000 obrađenih uzoraka dnevno, uspeva da obradi između 500 i 700 briseva (ovo nam je potvrđeno iz više epidemioloških službi u različitim gradovima u Srbiji). Najnovija, naravno, nepotvrđena informacija do koje je "Vreme" došlo kaže da će uskoro biti propisana sledovanja – kovid ambulante imaće ograničen broj testova koje dobijaju nedeljno.

U tišini i neprimetno, obustavljeno je komercijalno testiranje građana koji žele da se, po ceni od 6000 dinara, testiraju na lični zahtev. One ambulante, higijen-

sko-epidemiološke službe i zavodi za javno zdravlje u kojima "Vreme" ima izvore kažu da odvraćaju takve jer štede brise-ve. Gradski zavod za javno zdravlje Beograd obustavio je komercijalne testove jer, nezvanično, "Vatreno oko" i Torlak nisu u stanju da isporuče rezultate u roku od 48 sati, što građanima ostavlja mogućnost da podnesu prekršajnu prijavu protiv Gradskog zavoda.

"Vremenu" se javljaju i građani koji su pozitivni, ali im niko ne traži da navedu kontakte. U Nišu ponekome traže da nabroji 14 imena, bez obzira na to sa koliko je ljudi bio u kontaktu. Javljaju nam se i pozitivni koje vraćaju kući u izolaciju, pa zbog malih stanova spavaju na terasama, da kako-tako zaštite porodicu. Jedino utešno jeste to što su svi koji su u ovoj situaciji, a javili su se "Vremenu", bar za sada bez simptoma. Njih šalju kući uz savet da piju vitamin C i jave se ako im bude loše. Ovo se, naravno, ne odnosi na Novi Pazar i Tutin, gde su ljudi već na prijemu u jako lošem stanju, što je zloupotrebio Zlatibor Lončar, pa tokom posete Pazaru izgrdio građane: "Vi statistički nemate mnogo potvrđenih pozitivnih jer dugo čekate da se javite lekaru", rekao je. Ispada da je ceo Pazar sedeo kod kuće pod temperaturom i čekao da počne da se guši pa da ode kod lekara. Teško da je to moguće.

Vlast svaljuje krivicu za eskalaciju virusa na građane, iako je sama naglo opustila sve mere 7. maja i proglasila pobedu nad koronom. U međuvremenu, stigle su informacije da su na korona virus pozitivni ministar odbrane Aleksandar Vulin, predsednica Skupštine Maja Gojković, šef Kancelarije za KiM Marko Đurić, direktor Privredne komore Srbije Marko Čadež i sedam članova Republičke izborne komisije. Marko Đurić i Maja Gojković bili su u štabu SNS-a u izbornoj noći, postoje fotografije i snimci na kojima se vidi da su jako blizu jedni drugima, ali javnost je uskraćena za informacije u kom joj je stanju državni vrh. I naravno, ako uporno svaljuju krivicu na građane, nameće se pitanje zašto su oni radili isto ono što građanima zameraju: pravili slavlja uz trubače, cmakali se bez maski i znojavi skakali u kolu.

A jednog čoveka danima upadljivo nema. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Zarazi, pa vladaj

Obesmišljavanjem reči "solidarnost" i "odgovornost" krivica za zdravstvenu i društvenu krizu i teret upravljanja njenim posledicama prebacuju se sa države i javnih institucija na pojedinca, sa ciljem da se građani međusobno zavade i društvo dodatno podeli

Poslednja preostala privatizacija u Srbiji započeta je proteklih meseci. Nakon zarobljavanja države, zarobljeno je i društvo, a njegova najviša vrednost – solidarnost – polako postaje sasvim privatna stvar. Prema kembričkom rečniku, solidarnost predstavlja "sporazum između članova jedne grupe i podršku za njih".

Emil Dirkem je solidarnost opisao kao "izrazito moralnu pojavu kojom se izražava opšti stav humanosti, međusobne pomoći, razumevanja i uzajamnosti". Sve je jasnije da se ovaj sporazum i sve što uz njega ide – humanost, međusobna pomoć, razumevanje i uzajamnost – odnose samo na članstvo Srpske napredne stranke i, u manjoj meri, satelitskih joj partija i na njihove društvene saučesnike.

Mesecima nas vladajuća garnitura poziva da budemo "solidarni", da budemo "odgovorni jedni prema drugima", da pokažemo "ličnu odgovornost" i slično. Prljanjem reči "solidarnost" i "odgovornost" krivica za uzroke zdravstvene i društvene krize i teret upravljanja njenim posledicama prebacuju se sa države i javnih institucija na pojedinca sa ciljem da se građani zavade i društvo još više podeli. U službi takvog nauma, solidarnost polako postaje prazna reč, parola u koju više skoro niko ne veruje, hologram nekadašnjih društvenih niti, čaura iz koje izlazi gusenica umesto leptira, zalazeće sunce izlazeće diktature.

SVE ZARAD PARTIJE

Život u Srbiji danas vredi samo onoliko koliko je koristan u partijske svrhe. Odatle i opsednutost ekonomijom – to je baza za naplatu reketa, za bujanje podivljale države nastale na divljoj gradnji finansiranoj otetim javnim resursima i pranju para regionalnih narko-kartela.

Nije tu Srbija usamljen slučaj. Autoritarne vlasti desnog političkog spektra listom su na beskompromisan način stavile akcenat na očuvanje privrede – od Trampa i Bolsonara do Putina i Erdogana. Nasuprot tome, socijaldemokratske vlasti, iako poslovično sporije u mobilizaciji društvenih resursa, pokušavale su da očuvaju ravnotežu između ekonomskih interesa, s jedne strane, i dogovora o poštovanju osnovnih ljudskih prava, dijaloga sa društvenim akterima i vrednosti socijalne pravde, sa druge. Tako socijalisti u Španiji kao jednu od prvih mera za oporavak društva uvode mesečni osnovni dohodak za najugroženije grupe stanovništva.

"KARANTINSKA" GENERACIJA

Svi alarmi za uzbunu su se odavno oglasili. Preostali čuvari ideje solidarnosti, poput Međunarodne organizacije rada (MOR), vladama u svetu šalju poslednje poruke upozorenja: najranjiviji ne smeju da podnesu najveći teret krize. Iako je sva prilika da će se upravo to desiti, kao i nakon Svetske ekonomske krize izazvane slomom finansijskog sistema 2008.

Prema oceni MOR-a, pandemija kovida 19 je svet rada "bacila na noge". Mereno u radnim satima, u drugom kvartalu 2020. zabeležen je pad od 10,7 odsto u odnosu na poslednji kvartal 2019, što je jednako gubitku 305 miliona radnih mesta sa punim radnim vremenom.

Najpogođenija kategorija su neformalni radnici (takvih je oko petina od ukupnog broja radnika u Srbiji). Od starosnih kategorija najpogođeniji su mladi (kao i 2008), jer je njih najviše u sivoj ekonomiji, a naročito u sektorima koji su pod najvećim udarom obustave rada – proizvodnji, trgovini, turizmu i ugostiteljstvu.

Pored toga, iako su obrazovni sistemi uspeli u dobroj meri da organizuju učenje na daljinu, najpogođeniji su opet mladi, i to u srednjim stručnim školama, jer je u njima bilo teško ili gotovo nemoguće »

DA VAM OBJASNIM KAKO TO RADI: A. Vučić prilikom primopredaje 13 respiratora novopazarskoj bolnici aprila 2020.
Foto: Irfan Ličina /Tanjug

organizovati nastavu na ovaj način. Zbog svega ovoga počinje da se govori o tzv. *lockdown* ("karantinskoj") generaciji, koja će posledice krize osećati godinama, ako ne i celog života, u vidu smanjenja prihoda i životnih šansi i narušenog zdravlja, naročito mentalnog. Krizom su, takođe, nesrazmerno pogođene radnice, jer one čine najveći broj onih koji rade u zanimanjima na prvoj liniji (tzv. *frontline workers*) – u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, maloprodaji i proizvodnji osnovnih životnih namirnica.

Kriza je izazvala i neke neočekivane pozitivne reakcije i posledice. Tako je na nivou Evropske unije, uprkos dubokim podelama koje opstaju, došlo do prave revolucije u shvatanju uloge međunarodne saradnje, država i javnih ulaganja u upravljanju krizama. Institucije Unije odlučile su da članicama predlože ogromne finansijske injekcije kao suštinu antikriznih mera, za razliku od 2008. kada je dominirao pristup fiskalne konsolidacije. Deo tih sredstava će biti bespovratan, a deo će činiti zajmovi koji mogu biti korišćeni za očuvanje radnih mesta, za šta su se već opredelile neke članice, poput Hrvatske.

SLOM SOCIJALNE PRAVDE

Sistemi socijalnog osiguranja i socijalne zaštite u Srbiji bačeni su na noge i pre krize. Neodrživi penzijski fond, osiromašeni zdravstveni fond i nereformisani fondovi socijalne zaštite nasleđe su demokrata koje su potom naprednjaci tokom svoje vladavine potpuno skinuli sa državne i prebacili na partijsku agendu. Razmere zločina počinjenih nad javnim finansijama od 2012, moraće jednog dana da utvrdi temeljna međunarodna forenzička revizija. Očigledno su obećanja data nekom drugom bila važnija od onih datih glasačima, da će biti usvojeni novi zakoni o radu, štrajku, rodnoj ravnopravnosti, socijalnom preduzetništvu, socijalnoj karti. Čak i kada su obećanja ispunjena, zakonska rešenja su često predstavljala ruganje socijalnoj pravdi, solidarnosti i javnom interesu.

Tako je Zakon o agencijskom zapošljavanju omogućio neograničeno zapošljavanje "na lizing"; Zakon o pojednostavljenom radnom angažovanju na sezonskim poslovima u određenim delatnostima uveo usmeni ugovor o radu; Zakon o dualnom obrazovanju obezbedio uslove za stvaranje jeftine radne snage u vidu učenika po ceni rada nižoj od minimalca.

PROTIVZAKONITO I PROTIVUSTAVNO

Jedan od bisera naprednjačke fabrike nepravde predstavlja obrazloženje Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o izvršenju i obezbeđenju, prema kojem će taj propis "dovesti do vraćanja poverenja u institucije, posebno u profesiju javnih izvršitelja kao nosilaca javnih ovlašćenja usled reputacionog poboljšanja njihovog položaja". Ovakvim sistemskim urušavanjima elementarne (socijalne) pravde i sistema socijalne sigurnosti društvena opasnost je ravna vožnji automobila bez dozvole i polise osiguranja pomnožena sa sedam miliona.

U takvim uslovima bilo je pitanje trenutka kada će doći do savršene oluje, do nekog spoljnog udara na oglodane unutrašnje zaštitne mehanizme našeg društva. Umesto otrežnjenja, vlast je posegla za jačanjem strahovlade – nelegalnim proglašenjem vanrednog stanja i vraćanjem ropskih elemenata u radne odnose. Pravo na rad, na koje se Srbija obavezala ne samo sopstvenim ustavom, već i svim mogućim međunarodnim konvencijama koje je ratifikovala, uskraćeno je ogromnom broju radnih ljudi.

Njegovu suštinu predstavlja pravo na pravične i povoljne uslove rada, čije je uživanje Vlada svojim odlukama za suzbijanje epidemije praktično ukinula. Zahvaljujući vanrednom stanju omogućeno je uvođenje radne obaveze za zdravstvene radnike (što je ponovljeno 23. juna, i to na protivzakonit način, jer vanredno stanje više nije na snazi), dok im je zaštitna oprema u mnogim slučajevima uskraćena. Radnicima u socijalnoj zaštiti je uveden prinudni rad, na protivustavan način.

DISKRIMINACIJA

Počinjena je i diskriminacija nekoliko kategorija radno angažovanih: onih koji su morali da nastave da rade u prostorijama poslodavca u faktički nebezbednim uslovima u odnosu na one koji su mogli da nastave da rade od kuće; onih u javnom sektoru koji su morali da nastave da rade sa strankama (zdravstvo, socijalna zaštita sa smeštajem, pošta) u odnosu na one koji su oslobođeni te obaveze (škole, vrtići, javne službe); onih koji rade van radnog odnosa ili u neformalnom radu u odnosu na zaposlene (u radnom odnosu).

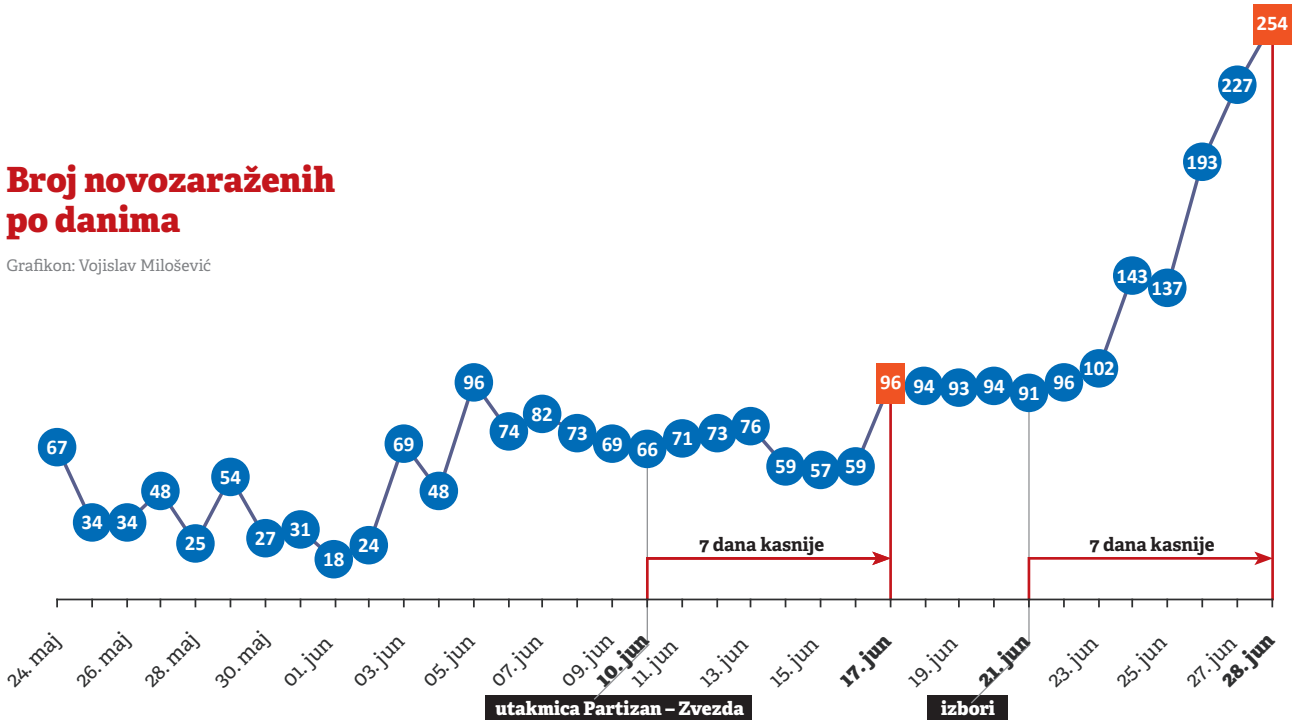
Naneta je i ogromna nepravda najslabijima: starijima je onemogućeno kretanje, koje je u nekim slučajevima bilo presudno za održavanje njihovog fizičkog zdravlja; obustavljeno je pružanje skoro svih usluga socijalne zaštite; ogromni procenti dece u neformalnim naseljima i specijalnom obrazovanju ostali su bez mogućnosti praćenja nastave. U skladu sa prirodom režima, pribeglo se restriktivnim, a ne preventivnim merama, poput povećanog testiranja. Prema oceni MOR-a, testiranje i praćenje kontakata mogu da smanje gubitak radnih sati za čak 50 odsto. Srbija je i u ovom pogledu kaskala za svojim okruženjem, a naročito za uspešnijim primerima u Evropi i svetu, poput Nemačke i Južne Koreje.

NAOPAK PRISTUP

Glavno je pitanje da li postoji politička volja da se vrednosti socijalne prav-

Broj novozaraženih po danima

Grafikon: Vojislav Milošević

Sudeći po neispunjenim obećanjima iz ekspozea premijerke Ane Brnabić, a naročito nakon apsolutne dominacije SNS-a na proteklim izborima, socijalna pravda i solidarnost ostaće rezervisane samo za interesni krug naprednjaka. Svi van kruga "njihove dece" biće prepušteni sami sebi

de i solidarnosti suštinski zaštite i, ako postoji, da li postoje organizacioni planovi i kapaciteti u državnoj upravi da se to sprovede. Koje su šanse da će, u pojačanom autoritarnom stisku predsednika, Srbija smoći snage da, preko nove vlade, svom stanovništvu vrati barem neka od izgubljenih socijalnih prava?

Sudeći po neispunjenim obećanjima iz ekspozea premijerke Ane Brnabić i planova rada prethodne vlade, a naročito nakon apsolutne dominacije SNS-a na proteklim izborima, socijalna pravda i solidarnost ostaće rezervisane samo za interesni krug naprednjaka. Svi van tog kruga "njihove dece" biće prepušteni sami sebi.

U zemlji sa najvišom stopom rizika od siromaštva u Evropi, pare koje bi mogle da idu na šemu univerzalne novčane pomoći za najsiromašnije, poput one uvedene u Španiji, potrošene su na predizbornih stotinu evra po glavi stanovnika. U zemlji sa donedavno jednom od najviših stopa nezaposlenosti mladih, najbolje što se smislilo je program "Moja prva plata" koji je prepariran izvučen iz ormana neuspešnih ideja koje traju onoliko koliko traje državno finansiranje.

U zemlji koju su, jedna po jedna, počele da otpisuju političke grupacije i države članice EU kao verodostojnog kandidata za članstvo, kao vrhunac licemerja i političkog amaterizma usvajaju se nekakvi akcioni planovi, poput onog za poglavlje o socijalnoj politici i zapošljavanju, koji bi se uspešnije sprovodio u Novosibirskoj oblasti nego kod nas. U zemlji bez zaštite radnika i bez socijalnog dijaloga, nema ni pomena ukidanja partijskog zapošljavanja, razbijanja farmaceutskih kartela, kodifikacije i unapređenja primene radnog zakonodavstva i povećanja izdvajanja za pola miliona siromašnih koji su na ivici gladi.

LOŠE KOORDINISAN SISTEM

Srbija je zemlja o čijem sistemu za borbu protiv zaraznih bolesti EU u svojim internim dokumentima kaže da je "loše koordinisan; da nema nacionalne ciljeve i prioritete; da ima slabe kapacitete laboratorija; da ima nedovoljne tehničke kapacitete za nadzor i istraživanje epidemija; da ga odlikuje slaba razmena informacija između ključnih aktera – epidemioloških službi, laboratorija za dijagnostiku, nacionalnih referentnih laboratorija i sanitarne i veterinarske inspekcije; da ga odlikuje i nedovoljna razmena informacija između mikrobiologa, epidemiologa i eksperata za javno zdravlje; da epidemiolozima manjkaju ključne epidemiološke kompetencije koje imaju njihove kolege u EU; da se ne izdvaja dovoljno sredstava za proizvodnju podataka i dijagnosticiranje zaraznih bolesti prema standardima sistema obaveštavanja u EU". Zbog svega toga bilo bi sasvim logično da predstavnici sindikata otvoreno upozore stanovništvo da je, nakon predizbornih krokodilskih suza na račun njegove bezbednosti, ono sada i zvanično prepušteno samo sebi.

Društvena kohezija u Srbiji je na aparatima. Ona je danas najteži bolesnik. Spekuliše se da izlaz iz takve polarizovane stvarnosti leži u stvaranju široke koalicije političkih partija, sindikata, društvenih pokreta i nevladinih organizacija koja će ponuditi novi društveni ugovor kao platformu za promenu vladajućeg neoliberalnog, nepravednog i antisolidarnog režima. U svakom slučaju, izvesno je da će se političko nezadovoljstvo zbog ukidanja demokratije ove godine poklopiti sa narastajućim socijalnim nezadovoljstvom zbog pogoršanja uslova života i rada velikog broja stanovnika. ¶

IVAN SEKULOVIĆ
Saradnik Fondacije Centar za demokratiju

Zar je važno ko je kriv

"Raspust" na koji je otišao Krizni štab po završetku vanrednog stanja bio je nedvosmislen poziv te i takve struke da građani Srbije izađu na izbore. Ustanovljeno je pravilo da epidemiološka kriva opada s porastom predizbornih i izbornih aktivnosti i obrnuto. I sad, šta je tu je

Još jedan vodič, ovog puta, kroz postizbornu stvarnost koja nas je istog časa, posle izbora, vratila u sve strahote korona krize i raspalog zdravstvenog sistema u Srbiji. I ponovo, kao mnogo puta do sada, vlast je građane Srbije označila za glavne krivce što nam se "bolest vratila".

BIRN-OVA SAZNANJA

Vest objavljena dan posle izbora da se prema saznanju BIRN-a, broj zaraženih poslednje nedelje pred izbore kretao između 300 i 340 dnevno, što više nego trostruko nadmašuje zvanične podatke od 97 novooboleli. Ali i da su od 19. marta do 1. juna 2020. od virusa korona umrla 632 pacijenata, što je za 388 više od zvanično saopštenog broja za taj period, koji iznosi 244, saznanja su BIRN-a na osnovu uvida u podatke koji su deo zvaničnog državnog informacionog sistema Covid19. Ove su informacije dodatno urušile kredibilitet Kriznog štaba, zapravo "struke"; videti pod KRIZNI ŠTAB.

BRNABIĆ, ANA

Po režimskim tabloidima slovi za najverovatniju Vučićevu kandidatkinju da zameni samu sebe na mestu predsednice vlade. Ali su počele opklade i na Tabaković dr Jorgovanku. Nešto upućeniji, Anu Brnabić vide ubrzo van zemlje, odnosno, uvereni su da će joj Vučić ipak uslišiti želju i dodeliti joj neku diplomatsku sinekuru. Poslednjih dana je stigla da nisku svojih bisera koji i inače zabavljaju narod po mrežama, upotpuni svojim saznanjem da nisu svi umrli od kovida, zapravo žrtve kovida tj. ako čoveka pozitivnog na korona virus udari i ubije autobus to ne znači da je umro od posledica korona virusa. Tako predsednica vlade objašnjava neslaganje broja umrlih od kovida19 u Srbiji. Inače, ozbiljno je zasmejala svekoliku javnost načinom odbrane Novaka Đokovića. Njeno egalisanje sa najpoznatijim Srbinom na svetu kroz rečenicu poslatu celoj planeti "Napadajte mene, Novak nije ništa kriv!" takođe je prilog biografiji izvesno jednog od najneuspešnijih i najomraženijih premijera Srbije u našoj istoriji. U poređenju sa njom i Radoman Božović, nekada pojam arogancije, deluje sasvim uljudno i kompetentno. Vrhunac odsustva svake empatije pokazala je u Novom Pazaru kada je optužila građane koji su je dočekali zvižducima da su ispolitizovani, a ne iskreno ogorčeni zbog zdravstvene situacije u tom gradu (videti pod NOVI PAZAR)

DEMOKRATSKA STRANKA

Podele u DS-u postale su jedini događaji u vezi sa ovom strankom o kojima mediji još uvek nešto izveštavaju. O tome se ne može smisliti još jedna rečenica.

DAN POBEDE

U Rusiji je od početka pandemije zaraženo više od 600.000 ljudi. No, taj podatak nije sprečio Vladimira Putina da održi vojnu paradu na Crvenom trgu 24. juna, koju je već jednom pomerao zbog korona krize u Rusiji. Na vojnoj paradi bio je i predsednik Srbije Aleksandar Vučić i njegov mlađi brat, Andrej. Videti pod VUČIĆ, ANDREJ.

IZLAZNOST

Sinonim za štelovanje u Srbiji. Ne postoji cenzus za izlaznost na parlamentarnim i lokalnim izborima i zakon zato omogućava pobedniku da formira legitimnu vlast makar izlaznost bila i 20 odsto od upisanih birača. Ovi Vučićevi izbori imali su kao fokus dve stvari: prvo, to su bili izbori za opoziciju, jer je Vučiću trebalo da postigne privid pluralizma u Skupštini, veći broj stranaka i političkih organizacija kojima bi parlament povratio svoj legitimitet; drugo, kako mu je na ovim izborima glavni takmac bila ne opozicija koja učestvuje u izbornom procesu, nego ona druga koja je izbore bojkotovala, Aleksandar Vučić je unapred zadao psihološki prag ispod kojeg izlaznost ne sme da padne: može biti samo 50 odsto plus 1 glasač. Zato je iz štaba SNS-a nekoliko sati po zatvaranju biračališta objavljena informacija da je izlaznost bila 50,2 odsto, a posle su RIK i Republički zavod za statistiku štelovali procenat izlaznosti do tog Vučićevog praga. Ipak, nisu uspeli pa je RIK četiri dana posle iz-

KORONA PARTI: M. Gojković, N. Selaković, A. Brnabić, M. Đurić i A. Vulin
Foto: *facebook.com*

bora objavio da je izlaznost ispod 50 odsto. Verovatno nikada i nećemo saznati kolika je tačno bila izlaznost na ovim izborima, ali na pitanje Đorđa Vukadinovića kako je moguće da za dva poslednja sata izađe više od deset odsto građana, gotovo 700.000 na birališta, Miladin Kovačević (RZS) je odgovorio: "Ja upravljam mašinom koja vodi obradu, koja unosi zapisnike, koja to prenosi u kompjutere, koja sve to kontroliše i tako dalje. Rezultat je takav pa takav, sad da ja objašnjavam, kako je moguće da je između 18 i 20 izašlo... Jedini odgovor, Đorđe, je... pa moguće je."

KORONA SNS PARTI

Proslava pobede naprednjaka u noći posle tzv. izbora 2020. posle koje je zaraženo, kažu, pola vlade, za neke je informacija potvrđena, za neke druge, još nije. Bilo je grljenja i ljubljenja, igralo se kolo a po vazduhu su štrcale kapi znoja pomešanog sa šampanjcem. Masku spuštenu na bradu i rukavice, od viđenijih naprednjaka, imao je samo Ivan Tasovac. Kao ni u vreme vanrednog stanja ni sada nismo u prilici da saznamo kakvo je zdravstveno stanje Aleksandra Vučića, kojeg nema u javnosti već nekoliko dana, da li je testiran budući da je bio u neposrednoj blizini zaraženih naprednjaka, da li je u samoizolaciji zbog istog razloga? Za premijerku Anu Brnabić je, zahvaljujući njenim aktivnostima, jasno da nije u samoizolaciji, ali se ne zna ni da li je testirana budući da je bila u bliskom kontaktu sa zaraženim političarima u noći posle izbora što se moglo videti u TV prilozima i na fotografijama. Vladimira Putina, koji slovi za jednog od najvećih vlastodržaca na svetu, testiraju na dva dana i objavljuju rezultate naciji.

KOSOVO

Ponovo u međunarodnom fokusu u nedelji posle Vučićevih izbora zbog zakazanog pa odloženog sastanka u Beloj kući između Aleksandra Vučića i Hašima Tačija, koji je organizovao Ričard Grenel specijalni izaslanik predsednika SAD za Srbiju i Kosovo. Ni Hašim Tači ne zna da li je "slučajnost ili spletka" to što je optužnica objavljena kad je on već bio na putu ka Vašingtonu. Ali, kako bilo, obećao je da će, budu li navodi iz optužnice potvrđeni, podneti ostavku na mesto predsednika Kosova. U senci Kosova, otkazanog sastanka u Beloj kući i vojne parade na Crvenom trgu, ostala je vest da sedam zemalja EU Holandija, Belgija, Danska, Švedska, Finska, Nemačka i Bugarska nisu dale zeleno svetlo za otvaranje poglavlja 2 u pregovorima Srbije sa EU o članstvu. Razlog: nedostaci i kašnjenja u reformama vladavine prava i nedavni izveštaj o Evropske komisije o ovoj oblasti, a poznato je da upravo poglavlja 23 i 24 o vladavini prava određuju i tempo napretka u svim drugim poglavljima. Prvi put od početka pregovora o članstvu Srbija neće otvoriti nijedno pregovaračko poglavlje tokom jednog šestomesečnog predsedavanja EU.

KRIZNI ŠTAB

Isto što i izborni štab SNS-a, samo u vanrednom stanju ili vanrednoj situaciji zbog epidemije korona virusa koji se u Srbiji uvode u periodu kad nije zvanična predizborna kampanja. Zamenica direktora Instituta za javno zdravlje Srbije i članica Kriznog štaba dr Darija Kisić Tepavčević izašla je na glasanje i poručila da su preduzete sve mere prevencije, da je obavila građansku dužnost i glasala na svom biračkom mestu. Dodala je i da odlazak do biračkog mesta nije rizičniji od odlaska u prodavnicu.

Pojednostavljeno, uključila se u izborni proces i pozvala građane na izbore. U vreme vanrednog stanja nije želela da komentariše "neprimerena politička pitanja" koja "nisu za struku", a koja su se odnosila na predizborne aktivnosti predsednika države u vreme kad su bila zabranjena okupljanja ili na testiranje Aleksandra Vučića, koji je bio u kontaktu sa zaraženim sinom. Ustanovljeno je pravilo da epidemiološka kriva opada »

KRIZNI ŠTAB BEZ SUVIŠNOG KOMENTARA: P. Kon, D. Kisić-Tepavčević i S. Janković
Foto: Tanjug

s porastom predizbornih i izbornih aktivnosti i obrnuto.

"Raspust" na koji je otišao Krizni štab po završetku vanrednog stanja bio je nedvosmislen poziv te i takve struke da građani Srbije izađu na izbore. Krizni štab nije reagovao na derbi u Beogradu, utakmicu Partizan-Vojvodina na Čairu, koncert Nataše Bekvalac u Rakovici veče pred izbore, ekskurzije, dodele knjižica i svedočanstava učenicima ostavljene su pameti i informisanosti direktora škola. Postizborno aktiviranje Kriznog štaba poklopilo se s naglim skokom epidemiološke krive u Srbiji i BIRN-ovim otkrićem (videti pod BIRN-ova SAZNANJA) da su broj novozaraženih na dnevnom nivou i broj smrtnih slučajeva izazvanih korona virusom lažirani sve vreme predizborne kampanje. Javno zdravlje je žrtvovano zbog izbora, iako su malobrojni savesni lekari, poput profesora Zorana Radovanovića, upozoravali da izbori jesu ozbiljan faktor rizika za divljanje epidemije.

MASKE

Hirurške ili platnene, pale su istog dana posle vanrednog stanja; na naprednjačkoj proslavi (videti SNS KORONA PARTI) gotovo niko nije imao masku preko nosa i usta, grljenje i ljubljenje nije izostalo a svakog dana čujemo za poneki novi slučaj covid19 s te naprednjačke žurke. Maske su obavezne od 30. juna u 6h ujutru u Beogradu, prva je mera Kriznog štaba, posle izbornog raspusta. Za nedelju dana, najavljeno je, počeće i kažnjavanje građana koji ih ne nose. Ministar Zlatibor Lončar je dan ranije najavio da će se "pratiti situacija" tokom narednih 48 sati, (čitaj do kraja drugog kruga izbora) pa će biti razmotreno i donošenje odluke o zabrani okupljanja. Zasad je na snazi zabrana okupljanja za više od 500 ljudi, sem u onim opštinama poput Novog Pazara, u kojoj je zbog vanredne situacije uvedena mera zabrane okupljanja na javnim površinama za više od 5 ljudi.

MAĐARI U VRANJU

1) nedvosmislena potvrda kupovine glasova;
2) živi dokaz da su građani Srbije prvi u Evropi po funkcionalnoj nepismenosti.

Funkcionalno nepismeni ljudi u Srbiji kojih ima 60 odsto, ključni su razlog svih pobeda Aleksandra Vučića na svim njegovim izborima. Funkcionalno nepismeni su oni koji mogu da pročitaju tekst, ali ne znaju šta taj tekst znači. Dovoljno je što umeju da prepoznaju brojeve od 1 do 21, jer nisu potpuno nepismeni. To može biti jedino objašnjenje kako se dogodilo da manjinska stranka Savez vojvođanskih Mađara na parlamentarnim izborima u Vranju bude trećeplasirana sa 1265 glasova, posle SNS-a i koalicije SPS-JS. U Pčinjskom okrugu, celo selo Neradovac i deo birača u OŠ "Dositej Obradović" glasali su za SVM, iako u tom mestu nikada nije živeo ni jedan jedini Mađar. Naime, kako im je rečeno da glasaju za Srpsku desnicu Miše Vacića na lokalnim, opštinskim izborima, koja je bila pod rednim brojem 4, ljudi iz ovog mesta su zaokružili broj 4 i na listiću za parlamentarne izbore koji je bio redni broj Saveza vojvođanskih Mađara. Jednostavno, nisu razumeli šta piše u produžetku, posle broja 4.

NOVAK ĐOKOVIĆ

O tome šta se desilo Novaku Đokoviću i koliko je žrtva vlastite naivnosti a koliko talac grubih, zlonamernih grešaka tzv. Kriznog štaba i Vlade Srbije, manje-više sve je rečeno. Nema razumnog čoveka kome nije žao što je najbolji na svetu izvrgnut ruglu strane štampe zbog svoje očigledno ishitrene odluke da napravi teniski turnir u Srbiji i regionu. Posle svega, povukao se iz javnosti a jedna anonimna objava na Fejsbuku možda je ponajbolja preporuka Đokoviću i njegovoj porodici: "Kad sledeći put zbog neke poplave i druge nesreće Novak Đoković da donaciju bilo kome, treba ga testirati i videti da li je normalan."

NOVI PAZAR

Grad u Srbiji, već prozvan našim Bergamom, prvi u kojem zdravstveni sistem nije izdržao; veče pred dolazak Ane Brnabić i Zlatibora Lončara uklanjane su umrlice, kako bi premijerka i ministar zdravlja mogli da prebroje "pristojan" broj umrlih. U novopazarskoj bolnici nema dovoljno toplomera, aparata za krvni pritisak, pacijenti leže na hodnicima, stotine je zaraženih i teško obolelih. Lokalne vlasti nabavljaju metalne sanduke i vreće za posmrtne ostatke. Dok su se Brnabić i Lončar obraćali okupljenim građanima ispred Opšte bolnice, grupa lekara i medicinskih sestara okrenula je leđa u znak protesta. Građani su zviždali premijerki i ministru zdravlja i uzvikivali: "Lopovi, lopovi", ogorčeni zato što je zbog izbora zataškavana epidemija. U Novom Pazaru je na parlamentarnim izborima pobedila lista "Aleksandar Vučić – Za našu decu", sa više od 20.000 glasova, a na gradskim izborima lista "Za evropski Novi Pazar – Rasim Ljajić", sa više od 18.500 glasova, a slika sa predizbornog skupa na kojoj Ljajić poput rokzvezde utrčava u publiku koja ga baca i nosi, obišla je region.

SAVEZ ZA SRBIJU

List "Danas" objavio da SzS više ne postoji, da je ukinut na predlog Vuka Jeremića i Dragana Đilasa i da je u planu formiranje Srpske bojkot opozicije kojom bi se zamaskirao raspad Saveza za Srbiju. Đilas demantovao preko Tvitera, kaže da je "Danas" pustio lažnu vest u stilu Vučićevih tabloida. Elem, prema saznanju portala Nova.rs, SzS više ne može da bude bojkot opozicija pošto su izbori završeni, nema više šta da se bojkotuje pa se sprema širi politički front, bez ideoloških opterećenja, s jednim ciljem – fer izbori i rušenje režima. Pored Saveza za Srbiju, nova, šira organizacija, Srpska opozicija, biće otvorena za sve koji su bojkotovali izbore, regionalne i lokalne stranke i pokrete, jer time su se "legitimisali za borbu protiv režima". Da li to onda znači da Saša Paunović i Nebojša Zelenović neće ući u novi opozicioni blok?

STEFANOVIĆ, NEBOJŠA

Odlazeći ministar policije; beogradska štampa, željna puštanja krvi među naprednjacima, drži ga na prvom mestu Vučićeve liste naprednjaka "za odstrel". Razloga je za to mnogo. Em mu je doktorat pod sumnjom, em diploma (to je, i inače, Vučiću vrlo važna stavka!?) em mu je otac umešan u trgovinu oružjem preko državne firme Krušik, em je napravio lapsus decenije kad je na konferenciji za novinare, sve braneći predsednikovog brata Andreja, objasnio da se čovek, "šest meseci", unazad, ej, šest meseci nije čuo sa vlasnikom plantaže marihuane "Jovanjica", a tamo neki optužuju kako je taj vlasnik Jovanjice, Koluvija odmah po hapšenju zvao brata Andreja?! Ali, ništa sve to nije, naspram lošeg rezultata na beogradskim izborima jer je Beograd, njemu lično – poveren? Šef beogradskih naprednjaka nije, ruku na srce, ni mogao mnogo da uradi, jer sinergija gradskog inženjeringa Gorana Vesića i bojkot-kampanja koja je imala pogodno tle za razvoj u Beogradu, učinila je Nebojšu Stefanovića – potpuno nevidljivim. To je i Aleksandru Vučiću sasvim poznato. No, Nebojša Stefanović je (bio) vrlo blizak saradnik Vučićev. Opterećen znanjem o režimu u kojem je bio jedna od glavnih poluga, reklo bi se da će biti postavljen na neko prikladno mesto.

ŠABAC

Nebojši Zelenoviću, komandantu Štaba za vanredne situacije u Šapcu, stigli su apeli da proglasi vanrednu situaciju u gradu zbog drastičnog povećanja broja građana koji su pozitivni na korona virus, te da Šapčani ne treba da budu taoci borbe za vlast, zbog ponavljanja izbora u tom gradu.

VUČIĆ, ANDREJ

Brat predsednika Srbije Aleksandra Vučića. U malobrojnim i krnjim biografijama koje su dostupne stoji da je član IO SNS-a s poslednjim radnim mestom u Narodnoj banci Srbije, po obrazovanju ekonomista, nema nijednu javnu funkciju, ali to uopšte nije nikakva smetnja da bude u zvaničnoj državnoj delegaciji na nedavno održanoj vojnoj paradi u Moskvi. U javnosti se njegovo ime provlači uglavnom kroz afere, nerazjašnjene okolnosti i glasine koje mogu stati u tri slike: Asomakum, pendrečenje na Paradi ponosa i Jovanjica. Ali pre svega toga, sam ga je Aleksandar Vučić uveo u fokus javnosti još 2008. kada je nakratko odlučio da se politički penzioniše zato što je Tomislav Nikolić napustio SRS i osnovao Srpsku naprednu stranku. Valjda nije mogao da se odluči kuda će, pa se pohvalio da može brat da ga zaposli u svojoj firmi.

U Agenciji za privredne registre, međutim, tek 2010. godine pojavljuje se kontroverzno preduzeće Asomacum, registrovano na ime Andreja Vučića, navodno na osnovu falsifikovane lične karte. Da podsetimo, reč je o jednoj od firmi preko kojih je, na osnovu isplata povraćaja poreza, protivzakonito uzeto oko 29 miliona dinara iz budžeta.

Još jednom je dve godine mlađi brat Aleksandra Vučića došao u središte pažnje javnosti 2014. godine. Bio je u društvu brata Siniše Malog, Predraga, kada je dobio batine od niškog odreda Žandarmerije koja je obezbeđivala gej paradu. Prema Tužilaštvu Vučić Andrej je pretučen pošto je legitimisan. Potom, odlazeći ministar policije Nebojša Stefanović povodom narko-afere "Jovanjica" izjavio je da Andrej Vučić nije razgovarao "pola godine unazad" sa Predragom Koluvijom, uhapšenim vlasnikom poljoprivrednog dobra na kojem ja nađena velika količina marihuane. Do RTS-ovog prenosa vojne parade u Moskvi 24. juna, o predsednikovom bratu se nije moglo čuti baš ništa. Kabinet predsednika Srbije nije odgovorio na pitanja novinara da li je brat predsednika države bio u zvaničnoj delegaciji i da li je putovao vladinim avionom u Moskvu. I dalje se pletu intrige i zašto Nebojša Stefanović nije bio deo pobedničkog partija iako ga je predsednik stranke opravdao da se nalazi u beogradskom štabu; videti pod NEBOJŠA STEFANOVIĆ i KORONA SNS PARTI. ¶

ZORA DRČELIĆ

Mađarska do Vranja

Ko je ujutro ili rano po podne išao na glasanje dobijao je 20 do 30 evra, a kasnije po podne vrednost glasa je rasla i dostizala i do 50 evra. Sve je to, naravno, javna tajna u Vranju i okolini, ali nadležni organi ne reaguju, niti je pokrenuta neka istraga

Na zgradi mađarskog parlamenta u Budimpešti sa spoljne strane stoje reljefi sa grbovima 64 županije, koliko ih je ta država imala nekada dok je bila carstvo. Tako se, "64 županije", zove i desničarski pokret koji se zalaže za obnovu nekadašnje velike države.

Posle izbora u Vranju, ne bi začudilo da se javi neki njihov Šešelj i da zatraži da se formira i 65. županija – Pčinja; jer ako u jednoj opštini mađarska stranka (Savez vojvođanskih Mađara) na parlamentarnim izborima dobije 1265 glasova, onda je i to moguće, kao što je moguće i da se skandira "Vranye Magyar orszag szive", ili možda tradicionalni pozdrav "Jovore Neradovac" ("Vranje je srce Mađarske" i "Dogodine u Neradovcu").

SRPSKA DESNICA U NALETU: Vranje
Foto: vranjenews

KUPOVAO, A NIJE OBJASNIO

Rezultati izbora u Vranju su "proslavili" Neradovac (i Gornji i Donji) i Ribince, u kojima žive Srbi, ali i vranjsku Gornju čaršiju nastanjenu Romima, jer su njihovi meštani dali svoj glas Mađarima. A Mađara u Vranju je, prema popisu iz 2011. godine, bilo šest, od kojih se troje izjasnilo da im je to i maternji jezik.

Otkud onda 1265 glasova? Pa, prostim sistemom kupovine glasova, gde se neko malo "pozaboravio" i nije objasnio ljudima da je potrebno na lokalnim izborima zaokružiti listu broj četiri, ali ne i na republičkim. I sugrađani romske nacionalnosti, kao i Neradovčani, po automatizmu su zaokruživali četiri na oba glasačka listića.

A na broju četiri za lokalne izbore, Srpska desnica Miše Vacića, potpomognuta, kažu upućeni, finansijskom donacijom (šestocifrenom, u evrima) jednog "uglednog" Vranjanca, odranije poznatog organima gonjenja. Jednog od onih za koje bi se devedesetih i dvehiljaditih govorilo da je "kontroverzni biznismen" i "švercer droge", mada neki tvrde i da je taj deo biznisa za njega prošlost, jer se čovek dovoljno obogatio, između ostalog, tražeći i nalazeći ćupove sa zlatom po tom kraju. Ima dovoljno novca da "pomogne" sve koji su na izborima, jer se nikad ne zna kada će mu zatrebati.

KASNIJE JE SKUPLJE

"Glasove su na ovim izborima kupovali svi, kao što se to radilo i na ranijim izborima, neko na više, neko na manje suptilan način, stvar je samo do ljudi koji to sprovode na terenu. Pokojni Goran Tasić Gokče (osoba iz kriminalnog miljea, povezivan sa švercom droge, ubijen 2018. godine u Holandiji) 2008. kupovao je u Vranjskoj Banji glasove za Novu Srbiju, da imaju bar sedam-osam odbornika... U to vreme davao je 1500–2000 dinara, onako gospodski", kaže upućeni izvor, koji bi da ostane anoniman.

Na sličan način je 2012. mandate osvojio G17, a 2016. su se proslavili ljudi Dragana Markovića Palme (Jedinstvena Srbija). Na ovim izborima, međutim, Vaciću su prišli neki Palmini ljudi, koji su ga 2019. godine napustili i zajedno sa grupom građana "Probudimo Vranje" formirali Srpsku desnicu. Zahvaljujući dobijenim parama uspeli su da namaknu 6000 glasova za stranku u Vranju, 18 odsto, što je šest odsto više od, na primer, socijalista, kojima je Vranje bilo jedno od najjačih uporišta.

Cena je, kažu upućeni, varirala. Ko je ujutro ili rano po podne išao na glasanje dobijao je 20 do 30 evra, a kasnije po podne vrednost glasa je rasla i dostizala i do 50 evra. Sve je to, naravno, javna tajna u Vranju i okolini, ali nadležni organi ne reaguju, niti je pokrenuta neka istraga. Njima nije sumnjivo što su Neradovci i Gornja čaršija listom glasali za stranku mađarske nacionalne manjine, koja je treća po broju osvojenih glasova – 3,17 odsto.

Kada je taj podatak osvanuo na društvenim mrežama, počelo je opšte izrugivanje, od davanja imena na mađarskom ulicama u Vranju do raznih "nacionalnih junaka". Pa je tako jedan političar napisao: "Na idućim izborima izlazim u Vranju i Srbiji sa keltskom manjinskom strankom ili Pokretom Baska za slobodu stare Srbobaskije... Pa kad me podrži IRA ili ETA, čik da vidim koje govedo će da proda glas đilkošu za pišljivih 20 evra..." ¶

DAVOR LUKAČ

I Priboj za Mađare

Nije se samo Vranje "proslavilo" po glasanju za Mađare, nešto slično se desilo i na izborima u Priboju, gde su, doduše, osvojili samo 51 glas. Za razliku od Vranja, gde oni koji su se izjasnili kao Mađari predstavljaju manje od 0,01 odsto stanovništva, u Priboju ih je "čak" 11 ili 0,04 odsto, a mađarski svojim maternjim jezikom smatra njih četvoro.

Šta se desilo u Priboju? Verovatno isto što i u Vranju, samo je razlika što u ovom slučaju pod rednim brojem četiri na lokalnim izborima nije bila Srpska desnica, nego lista Najbolje za Priboj – Socijaldemokratska partija – Liberalno demokratska partija – dr Jasminko Toskić – Jasmin Hodžić.

Mađari su, kažu u Priboju, glasove dobijali uglavnom od Bošnjaka u selima.

TEOFIL PANČIĆ

Ta teška srpskohrvatska reč "izbori"

Ako "duopol" rušiš nekontrolisano, onda ne znaš na koju će stranu ovaj pasti. Na jednoj strani, čeka te zdraviji i zreliji politički pluralizam; na drugoj – *monopol*

Ima jedna grupa čudnih ljudi, i ja sam među njima, koji vole da podsećaju Srbe i Hrvate na činjenicu da govore zajednički jezik. Zašto mi to radimo? Prvo, zato što je to istina, a drugo, zato što to strašno nervira nacionaliste; što bi se reklo, spajamo ugodno s korisnim.

Danas, međutim, pričamo jednu drugu priču: onu o tome kako divergentni društveni razvoj može da dovede do toga da jedan te isti pojam, na jednom te istom jeziku, počne da označava dve sasvim različite stvari. Na primer, ono što Anglosasi zovu "elections" a naša braća i sestre sa sunčane strane Alpa "volitve", i u Srbiji i u Hrvatskoj zove se, gle – izbori. Pri tome, evo, u Srbiji izbori tek što su održani, a u Hrvatskoj će biti za koji dan, petog jula. Dakle, stvar se isto zove i gotovo se u isto vreme javlja i ovamo i onamo, ali – uopšte ne liči.

Naime, šta? Razumno pretpostavljam da čitalac ovih novina o "izborima" u Srbiji zna sve što je važno. Izbori u Hrvatskoj su stvar ili pojava sasvim drugačije naravi, pre svega po tome što su neizvesni: zamislite, tamo se ne zna ko će pobediti! Kao što su, uostalom, i nedavni hrvatski predsednički izbori bili neizvesni: moglo se desiti da pobedi On ili Ona, a bogme ni Ono nije bilo bez izvesnih šansi. I ne samo da to ne zna obična sirotinja raja, nego čak ni oni koji organizuju izbore ne znaju kako će na njima proći: mogli bi čak i da izgube. Neverovatno! Doduše, stariji među nama se kao kroz maglu sećaju da je nekada i u Srbiji bilo tako, ali uskoro ćemo i mi početi da sumnjamo u pouzdanost vlastitog sećanja.

Šalu (?) na stranu, na ove me je komparativne kontemplacije ponukala kolumna mog kolege i prijatelja Jurice Pavičića u zagrebačkom "Jutarnjem listu". Vajka se tu Pavičić, heftu dana pred izbore, kako je "neću baciti glas" najtoksičnija rečenica hrvatskog političkog života, koja unapred blokira pravi pluralizam i ograničava izborni domet opcija koje se za neke vrednosti i za neke ideologije uistinu zalažu. Naime, nekako je svih trideset godina hrvatskog višestranačja proteklo u izmenjivanju na vlasti desnog HDZ-a i "levog" SDP-a (zašto samo potonjima navodnici? Kaššće vam se samo!), mada ne baš ravnomerno jer je HDZ ne samo mnogo duže vladao nego i mnogo dublje oblikovao savremeno hrvatsko društvo. Kako god, kaže Pavičić, to je stvorilo nezdravi "duopol" dveju parazitskih i štetočinskih klijentelističkih klika koji uporno kolje hrvatske kokoške. Srećom, autor vidi nadu da se taj duopol napokon kvalitetno dokine, podstičući potencijalne glasače da ovaj put ne glasaju "strateški" nego iskreno i odvažno, tj. da glasaju za "pravu" levicu ili za "prave" liberale, jer su i jedni i drugi najzad u ponudi; što se "prave" desnice tiče, nje dakako nikada i nije manjkalo.

Za Pavičića, dakle, znamo jedno: on u nedelju neće glasati ni za SDP, a kamoli za HDZ. S druge strane, ipak znamo i još nešto: Hrvatskom će nakon izbora vladati koalicija koju će okupiti ili HDZ ili SDP. A znamo i ovo: ko god osvoji ili sačuva vlast, imaće vrlo jaku opoziciju koja će mu duvati za vratom.

Pavičićeva ljutnja na "duopol" i njegova želja da se ovaj prevlada sasvim je razumljiva; da sam u njegovoj koži, verovatno bih slično razmišljao. Samo, ima tu jedna stvar koju pokazuje traumatično, tragično i pomalo groteskno srpsko iskustvo: ako "duopol" rušiš nekontrolisano, onda ne znaš na koju će stranu ovaj pasti. Na jednoj strani, čeka te zdraviji i zreliji politički pluralizam; na drugoj – *monopol*. A monopol ima tako šarmantna svojstva da ćeš se duopola sećati kao Periklovog doba...

Jesmo li u Srbiji kadgod imali taj, kako ono beše... duopol? Za vreme Miloševića, naravno, ne. Posle, bilo je neko vreme "isprojektovano" da Demokratska stranka i DSS budu neka vrsta zdravih i permisivnih duopolista, jedni s levog, drugi s desnog centra. Kratko je to funkcionisalo, a onda se dugo i agonično raspadalo i trulilo, da ne podsećam sad na detalje, možda i deca i preosetljivi ovo čitaju. Pa čak ni to nije bio pravi duopol, jer je sve vreme tu, nasred puta, ležala ogromna mrcina u vidu jedinstvene Srpske radikalne stranke, koja je prvo bila stenčuga nasred "evropskog puta" Srbije, a onda se većinski deo SRS "ponaprednjačio" i u prvoj zgodnoj prilici preuzeo volan "evropskog puta", usput ga, doduše, sasvim obesmislivši.

Šta je, dakle, Srbija zapravo uradila? Ona malo brojnija polovina se samo malko "apgrejdovala" i nastavila da tera u svom pravcu, a ona brojčano nešto oskudnija ali javnim uticajem i statusom disproporcionalno jača Srbija koja je tako dirljivo volela da misli o sebi kao ako ne "boljem" onda svakako "prosvećenijem" profilu zemlje, nasrnula je na taj kleti duopol tako što je efikasno srušila – ne protivničku nego *svoju* polovinu duopola. Koja ne da se od toga nikada nije oporavila, nego je i dan-danas mučno gledati njeno izdisanje.

Osam godina kasnije, ovde ne da nema "duopola" nego više zapravo nema ni monopola, ne barem u partijskom smislu; jer zapravo nema ni te preostale monopolističke partije, osim u vidu svemoćnog filtera između onih koji mogu i onih koji ne mogu da se bilo kako ugrade u Sistem, da u njemu pronađu neku nišu za sebe. Sve što je ostalo je Jedan Čovek, onaj koji s pozicije premijera trči da se kandiduje na predsedničkim izborima, a onda s pozicije predsednika trči na parlamentarne izbore, gde je takođe kandidat on lično, a ne nepostojeća stranka. U okruženju nepostojećeg političkog života, na nepostojećim izborima bez alternative i bez neizvesnosti. Pa, šta onda uopšte postoji, osim Njega? Ma, ne bih ja ni u Njegovo postojanje bio tako siguran. ¶

Autoritarna dinamika Srbije

“Imate proevropske Vučićeve medije, imate antievropske Vučićeve medije, imate lojalne Vučićeve prozapadne nevladine organizacije, imate Vučićeve proruske nevladine organizacije. Postoji ceo spektar koji on pokriva, što otežava svaki pokušaj suštinske promene u društvu. Jasno je da politički projekat koji trenutno dominira nema perspektivu, kao i da će ekonomska, politička i socijalna situacija ići nagore, na šta vlast nema odgovor, ali to ne znači da ovaj sistem neće trajati”

Završili su se izbori koji su do kraja ogolili ovdašnju političku stvarnost. A saznajemo i kakva je zaista zdravstvena situacija u zemlji, shvatajući da ono što smo doskora slušali od prijatelja i lekara koje poznajemo nije bilo preterivanje. U Crnoj Gori je situacija sve napetija i teža, uz hapšenja i suzavac. Predstavnici Beograda i Prištine se nisu susreli u Beloj kući, nakon što je kosovsko specijalno tužilaštvo saopštilo da je krajem aprila podneta na razmatranje optužnica protiv Hašima Tačija, Kadrija Veseljija i drugih lica za zločine protiv čovečnosti i ratne zločine.

O tome ko su je sve poražen na ovdašnjim izborima, kako vidi narednih nekoliko godina, da li se u Srbiji ili Crnoj Gori može zamisliti mirna smena vlasti, da li je moguće stvoriti sistem iznova, kakav je odnos EU prema Aleksandru Vučiću, koja je razlika između Vučića i Đukanovića, kako se vlast ponela prema svojim građanima kada je reč o zdravstvenoj situaciji i šta se može očekivati u vezi sa Kosovom, razgovaramo sa Florijanom Biberom, direktorom Centra za studije Jugoistočne Evrope na Univerzitetu u Gracu.

“VREME”: Kada pogledate rezultate izbora u Srbiji, ko je pobedio, a ko je poražen?

FLORIJAN BIBER: Nema pobednika na ovim izborima, nego aktera koji su, svako na svoj način, izgubili izbore. Naravno, zvanični pobednik je Aleksandar Vučić, iako nije bio kandidat na izborima, ali je ta apsolutna pobeda pružila dobar uvid u Srbiju kao nedemokratsku zemlju. Aleksandar Vučić, koji se uvek trudi da sačuva fasadu demokratije i koji je pokušavao da forsira razne stranke, što mu nije uspelo, po meni nije dobio šta je želeo – da pobedi, a da istovremeno ima lojalnu opoziciju, opoziciju na koju može da prebaci odgovornost. Sada u parlamentu nema nijednu ekstremno desnu stranku, koje su, kada je reč o Kosovu, bile veoma korisne u prošlosti. Ostao je bez izgovora.

S druge strane, iako znamo koliki je bio pritisak i možda čak manipulacija kada se radi o izlaznosti, tvrdim da ni opozicija koja je bojkotovala izbore nije pobedila, zato što nisu uspeli da smanje učešće toliko da pošalju jasnu poruku da su izbori skroz nelegitimni.

Na kraju, izgubila je i Evropska unija, zato što ima interes da se nastavi proces proširenja, ali je Srbija, kao i Crna Gora gde situacija nije ništa bolja, pokazala da proces integracije ne transformiše društvo. Glavna pretpostavka je uvek bila da će proširenje polako da promeni društvo i da će omogućiti demokratizaciju. Vidimo obrnutu dinamiku – sada je Srbija manje demokratska nego što je bila na početku pristupnih pregovora.

Kako vidite naredne četiri godine, kako će se ovaj režim držati?

Teško je to predvideti. Napisao sam već da je Vučićeva vrsta vladavine uvek ples na ivici vulkana, zato što uvek treba balansirati, bilo da je to balansiranje između međunarodnih aktera – Rusije, Evropske unije, SAD ili Kine, uvek je tu neki novi akter – ali takođe i između demokratske fasade i autoritarnog sadržaja. Taj režim nikad nije bio potpuno stabilan, već u sebi ima ugrađenu nestabilnost, što opet ne znači da ne može da preživi.

Ako gledamo Crnu Goru, koja ima slične fenomene, vidimo da ta nestabilnost ne znači da se režim neće veoma dugo održati, ali postoji imperativ da se stalno izazivaju nove krize. Pitanje je samo da li će te tenzije ojačati i onda voditi u krizu samog režima.

Takođe, to je režim u kojem postoji potpuna dominacija jedne osobe. Znamo iz raznih istraživanja javnog mnjenja da bi bez Aleksandra Vučića nadmoć Srpske napredne stranke bila nemoguća, ta stranka živi od njega i on mora da bude kandidat na svim izborima jer nema drugih ljudi koji bi mogli da dobiju takav stepen podrške. Svaki takav režim ima imanentnu slabost, zato što ne zavisi od institucija i struktura već od jedne ličnosti, a to je nestabilnost po sebi.

Kako uopšte vidite ovdašnji društveni kapacitet za ozbiljnije promene?

Čini mi se da režim može da preživi neko vreme upravo i zbog toga što ne postoji jasan politički cilj oko kojeg vlada društveni konsenzus. Pre deset godina su to bile evropske integracije. Danas je EU više jedan apstraktni cilj koji veliki broj ljudi i ne želi, a mnogi ni ne veruju da će Srbija ikada postati članica EU.

Jako je teško napraviti široku građansku koaliciju koja bi izvršila pritisak na vlast i na opoziciju da formiraju jasniji politički projekat. Jeste DOS bio jako heterogena koalicija – neki su zamerali Miloševiću da je izgubio ratove, a drugi da je počeo rat – ali su ipak imali, u najširem smislu, zajednički cilj, da se završe sankcije, da se okrenu ka međunarodnim in-

Foto: Marija Janković

“U budućnosti će sigurno biti potrebni neki novi ljudi, koji nemaju problematičnu prošlost, i ako se gleda gde se uspelo u borbi protiv takve vrste sistema – poput gradonačelnika Istanbula, Ankare i Budimpešte – uvek je reč o novim licima, a ne o bivšim premijerima, ljudima koji su bili na visokoj funkciji i koji su u velikoj meri odgovorni što su ovi došli na vlast”

tegracijama. Toga sada nema.

I naravno da to ide u korist režima koji namerno koristi podele u društvu i nudi svakome od raznih grupacija ponešto – nudi onim proruskim, više nacionalističkim, nudi i proevropskim strujama. Vidi se to i kroz medijsku sliku – imate proevropske Vučićeve medije, imate antievropske Vučićeve medije, imate lojalne Vučićeve prozapadne nevladine organizacije, imate Vučićeve proruske nevladine organizacije. Postoji ceo spektar koji on pokriva, što otežava svaki pokušaj suštinske promene u društvu. Jasno je da politički projekat koji trenutno dominira nema perspektivu, kao i da će ekonomska, politička i socijalna situacija ići nagore. Možda je odgovor na pitanje “kada će biti bolje”, da mora prvo situacija da se pogorša, pre nego što će se poboljšati.

Ovde se često čuje rečenica, i deluje da taj strah zaista postoji, da “oni neće mirno sići sa vlasti”. Možete li da zamislite da za koju godinu Aleksandar Vučić kaže: “Izgubio sam izbore, povlačim se” ili da Milo Đukanović sada u avgustu izjavi: “Poražen sam, eto, posle 30 godina, doviđenja svima”, i da jednostavno odu?

Jedan od aspekata tog sistema je i da oni moraju da imaju izbore koji izgledaju manje-više demokratski, iako znamo da nisu i da veliki deo podrške dolazi iz klijentelističkog mehanizma zapošljavanja. Naravno, oni neće otići samo zbog rezultata izbora. Ako poredimo sa Turskom, u

“Vlada jedna šizofrena politika prema pandemiji, od smeha preko kažnjavanja do krajnje opuštenosti. Kao građanin, ne bih znao šta da radim, šta bi bilo dobro u zdravstvenom smislu i šta uopšte Vlada misli da treba da se radi”

trenutku kad je Erdogan izgubio većinu, on je odmah išao na nove izbore zato što je hteo da ima apsolutnu moć i kontrolu. Oni će sve uraditi da dobiju izbore, ali ako ih izgube, sumnjam da će to prihvatiti tek tako. Ali režimi o kojima govorimo čine sve da do tog slučaja ne dođe, mnogo je predizbornih manipulacija i prilično su sigurni šta će se dešavati na dan izbora.

Ali mislim takođe da nije to samo zbog jedne osobe. Primer Crne Gore je dobar. Đukanović je pokušavao, makar formalno, da se povuče nekoliko puta, ali sistem ne može da preživi bez njega, on drži sve te interesne grupe pod kontrolom, toliko je ljudi zaposleno samo zbog podrške stranke, a ne zbog svojih kvalifikacija. I, što jeste sličnost sa Srbijom, što taj sistem duže traje, to je veći broj ljudi koji od njega zavise, kao i strah da će zbog promene izgubiti svoja radna mesta i razne privilegije. Čak ako bi Aleksandar Vučić hteo sutra da postane košarkaški trener, mislim da sistem to ne bi dozvolio.

Kako onda, po vama, takvi sistemi mogu da padnu?

Onda kada onima koji ga podržavaju bude jasno da postoje realne pretnje da će se on raspasti i oni tada počnu da prave dogovore sa budućim elitama. Imamo primere pre Petog oktobra, uključujući i Milorada Ulemeka Legiju, koji se dogovorio kako da preživi slom Miloševića. To je klasičan scenario. Razne interesne »

Pitanje Kosova i odnos EU prema Srbiji

U odnosu Evropska unija – lideri Zapadnog Balkana, koji ponekad ume da izgleda podosta licemerno, ko vam se čini neiskreniji?

Ima raznih struja unutar EU, za neke zemlje koje su veoma skeptične prema proširenju, njima je stanje u Srbiji samo dodatan argument koji omogućava da u nekom trenutku blokiraju njeno članstvo. Ali nije tu reč o jednom principijelnom stavu, nego različite zemlje imaju različite stavove.

Ako gledamo institucije, Evropska komisija već dugo ima interes da se proces proširenja nastavi i glavna motivacija je da ako dođe do neke blokade, onda će to ohrabriti one zemlje koje su već bile protiv proširenja. Ali naravno, kroz tu dinamiku postali su premalo kritični prema zemljama Zapadnog Balkana, uključujući i Srbiju, i smanjili su legitimitet procesa. Šta je u stvari bila poruka francuske blokade? Oni su otprilike rekli: "Mi ne verujemo u procenu Komisije da prikaže kritičnu analizu stanja i zbog toga smo dali crveno svetlo za Severnu Makedoniju i Albaniju", što je bila naravno pogrešna meta, ali je cilj kritike bila Evropska komisija, za koju su oni stekli utisak da ne govori otvoreno o problemima i takođe da ne koristi sve instrumente koji su joj na raspolaganju, poput onog da ako zemlja ne napreduje u vladavini prava, onda mogu da se zaustave druge oblasti. I u nekoj meri, više idu u korist onima koji su od početka skeptični prema proširenju. Zatim, ima drugih kojima to stanje odgovara, ne zato što su protiv proširenja, već zato što hoće druga rešenja. Nemačka pozicija je doskora bila: podržaćemo Vučića da reši Kosovo, pa ćemo se baviti vladavinom prava posle toga.

Konačno, pojedine zemlje, odnosno akteri koji žele proširenje, poput Orbana, Janeza Janše i Poljske, imaju lični interes za što više orbana unutar EU, kako bi EU oslabila, što odgovara njihovom viđenju. I kada se sve pomenuto izmeša, onda vodi ka situaciji da EU izgleda kao da nije baš zainteresovana za demokratiju u Srbiji, iako u Evropskom parlamentu ima onih koji zaista jesu.

Kolika je danas podrška tom pristupu – prvo Kosovo, pa vladavina prava?

Podrška za taj pristup se smanjuje iz nekoliko razloga: Nemačka je bila jako razočarana idejom o razgraničenju i mislim da je to dovelo do zahlađenja odnosa na relaciji Vučić–Nemačka. Takođe, vidi se da Vučić nema nikakav interes da reši pitanje Kosova, jer je i on svestan dinamike o kojoj govorim. On želi da izgleda kao onaj koji će rešiti Kosovo, ali to nije njegov realan cilj jer ima mnogo više da izgubi ako to učini nego ako to pitanje drži otvorenim.

grupe, u pokušaju da sačuvaju sebe što je više moguće, dogovoriće se sa onima koji će doći posle. Oni će to uraditi isključivo u trenutku kad im postane jasno da prethodni sistem gubi moć. Izbori su bitni kao preduslov da ti koji od sistema žive pokažu da on više nema podrške, da ne može da preživi i da počnu da prave nove koalicije.

Drugim rečima, osuđeni smo na uvek ista lica i bezbroj repova koji se vuku iz koalicije u koaliciju.

Uvek ima onih koji prežive sistem.

Samo se čini da je broj tih preživelih ovde veoma velik.

Znam te ljude i kako su preživeli. Ali ja mislim da čak ni to nije ono najgore. Naravno da ne možete da napravite novi sistem od potpuno novih ljudi.

Ako se gleda Nemačka posle Drugog svetskog rata, da uzmem najdrastičniji primer, politička elita nije bila ista, ali svaki pokušaj denacifikacije te prve godine posle Trećeg rajha je bio nemoguć, iako su britanske i američke vlasti to pokušavale. Ali su onda shvatili da ne može da radi ni elektrana ako se izbace svi ljudi koji su bili članovi nacističke stranke. Pitanje je do koje mere je to prihvatljivo.

Ako je neki menadžer javnog preduzeća bio član raznih političkih stranaka, to možda nije toliki problem, ali je problem naravno što u Srbiji postoje ministri, ljudi na visokim pozicijama, koji menjanju stranke kao čarape. To pokazuje nešto drugo – slabost te institucije. I kada su one bile demokratske, od 2000. do 2012, ni tada nisu bile tako jake i nisu imale mehanizme kontrole.

Ljudi mogu da se promene, ako su u nekom sistemu koji nagrađuje dobre vrednosti i ponašanje po zakonima, većina će se ponašati tako, iako su se ponašali drugačije u drugom sistemu. Mislim da je problem što nema dovoljno ljudi koji su pokušavali da ugrade te principe onda kada je to bilo moguće i da promene sistem dovoljno duboko da bi lakše preživeo krize koje su došle. Ali naravno, za neke promene u budućnosti će sigurno biti potrebni neki novi ljudi, koji nemaju problematičnu prošlost, i ako se gleda gde se uspelo u borbi protiv takve vrste sistema – poput gradonačelnika Istanbula, Ankare i Budimpešte – uvek je reč o novim licima, a ne bivšim premijerima, ljudima koji su bili na visokoj funkciji i u velikoj meri su odgovorni zašto su ovi došli na vlast.

Ali tog novog čoveka u politici čeka medijski topli zec, mahom nemogućnost da dođe do ljudi, da prikaže svoj program... šta da radi?

Svi koju su uspeli, počeli su od lokalne politike. Lakše je da se prvo osvoje gradovi, jer koalicijama nije potrebna ideološka koherencija kao na nacionalnim izborima. Zatim, na lokalnom nivou je moguć mnogo bolji fokus na korupciju, nepoštovanje pravila, lakše je prihvatiti progresivne ideje, pogotovo ako je reč o većim gradovima. I onda se na tome može graditi državna platforma.

Ako se kreira neka stranka ili pokret u Srbiji, jako će teško dobiti javnu pažnju i priliku da pokažu da su ozbiljni. Mislim da su suštinske promene 2000. počele kada je opozicija pobedila na lokalnim izborima 1996. Onda su imali iskustvo, ljude na terenu i mogućnost da mobilišu druge. Zato mi je bilo neshvatljivo da opozicija nije ozbiljno pokušavala da bojkotuje parlamentarne izbore, ili da bar u gradovima u Srbiji nađe jake kandidate koji bi potom bili u stanju da grade taj prvi korak prema stvaranju političke alternative.

I u ovom razgovoru ste govorili o sličnostima u načinu vladanja između Đukanovića i Vučića. U čemu vidite glavne razlike?

Đukanović je jasno za spoljnju politiku izabrao drugačiju strategiju od Vučića, uvek je prozapadno, da bi mogao da ima podršku i da kritikuje drugu stranu da je antizapadna, za razliku od male titoističke strategije koju koristi Vučić.

“Mislim da su suštinske promene 2000. počele kada je opozicija pobedila na lokalnim izborima 1996. Onda su imali iskustvo, ljude na terenu i mogućnost da mobilišu druge. Zato mi je bilo neshvatljivo da opozicija nije ozbiljno pokušavala da bojkotuje parlamentarne izbore, ili da bar u gradovima u Srbiji nađe jake kandidate koji bi potom bili u stanju da grade taj prvi korak prema stvaranju političke alternative”

Takođe, Crna Gora je više podeljeno društvo nego što je to Srbija i Đukanović koristi te podele za svoj strateški interes, neprestano gura pitanja koja su vezana sa izgradnju crnogorskog nacionalnog identiteta. Zna da je prosrpski deo društva manjinski i da što oni budu veći Srbi, imaju manje šanse da ga pobede, jer se većina identifikuje kao Crnogorci, a plus tu su bošnjačka i albanska manjina.

Mobilizacija te podele je uvek u stanju da izazove krize, ali i da onemogući opoziciju da bude jedinstvena. Naravno, to Vučić takođe radi, stvara podele, ali to nisu identitetske podele. U Srbiji DS može da sarađuje sa Dverima, što u Crnoj Gori, kada govorimo u nekim ekvivalentima, ne bi bilo moguće.

Konačno, kako vidite ovdašnji odnos vlasti prema korona virusu?

Meni najveći utisak ostavlja ta mešavina krajnosti – od jako oštrih mera do potpunog opuštanja mera, takoreći u nekoliko dana. Za jedno ljudsko biće je to teško shvatljivo – jedan dan jedva smete do radnje, a sutradan slobodno idite na utakmicu sa 25.000 ljudi.

Naravno da tumačim da je to bilo vezano sa predizbornom kampanjom i pokušajem da se stvori normalna klima, kako bi ljudi dobili poruku “gotovo je sa pandemijom, sad možete da živite slobodno”, i onda više nije jasno kako se treba ponašati. S druge strane, država je svu odgovornost prebacila i prebacuje na građane. Ako brojke rastu, onda je to zbog neodgovornog ponašanja građana, a nikada nisu mere pogrešne.

Vlada jedna šizofrena politika prema pandemiji, od smeha preko kažnjavanja do krajnje opuštenosti. Kao građanin, ne bih znao šta da radim, šta bi bilo dobro u zdravstvenom smislu i šta uopšte Vlada misli da treba da se radi.

Da li sam dobar građanin ako navijam na utakmici ili sam loš građanin baš zbog toga? To je deo autoritarne dinamike koja poručuje građaninu – nije tvoje da misliš i pitaš, mi ti ne dajemo instrumentarij da se ponašaš odgovorno, već moraš da slušaš ono šta ti mi kažemo. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Kako su Tači i Grenel izbačeni iz igre

Bio tajming slučajan ili ne, optužnica protiv Hašima Tačija izbila je mogući dil o Kosovu iz ruku Trampovog čoveka i vratila stvar u Brisel. Da li će još jedna "godina odluke" biti jalova

Za "Vreme" iz Bona

Naučeni da ne veruju u slučajnosti, ljubitelji geopolitike su prošle srede (24. jun) ostali zatečeni saopštenjem Specijalizovanog tužilaštva sa sedištem u Hagu. Vest da se kosovski predsednik Hašim Tači i njegova dugogodišnja desna ruka Kadri Veselji terete za ratne zločine odjeknula je snažno, posebno jer je Tužilaštvo time miniralo razgovore koji su bili planirani u Vašingtonu za prošlu subotu.

Tači je zanoćio u Beču, okrenuo avion nalevo krug i na društvenim mrežama objavio logotip Oslobodilačke vojske Kosova. U Vašingtonu je pak Ričard Grenel, Trampov čovek za kosovsko pitanje, verovatno kipteo od besa.

Naime, haški tužioci su optužnicu napisali još 24. aprila, a nadležni sudija ima rok do 24. oktobra da tu optužnicu potvrdi ili odbaci. I vrapci na grani znaju da prištinska politička kasta nastupa zbijenih redova kad god se čuju optužbe na račun OVK, te da nije bilo nade da Tačija na brzinu u Vašingtonu zameni aktuelni premijer Avdulah Hoti.

DVE TEORIJE U OPTICAJU

U zvanično objašnjenje za žurbu – naime, da Tači i Veselji pokušavaju da podriju Specijalni sud u Hagu – lako je poverovati kada se zna istorijat svedoka koji su naprasno stradali ili promenili iskaze u procesima protiv nekadašnjih kosovskih gerilaca, pre svih Ramuša Haradinaja i Fatmira Ljimaja.

No, svi koji se razumeju u prilike iznose barem još dve teorije. Prva je da su evropske sile, prevashodno Nemačka, isposlovale saopštenje Tužilaštva i tako sprečile sastanak u Vašingtonu kojim bi Grenel sasvim preuzeo dizgine kosovskog problema. Ipak, EU daje najviše novca za rad Specijalnog suda u Hagu.

Druga teorija je da su tužioci hteli da se, pre tog sastanka, zaštite od američkog pritiska. Mihael Martens, novinar "Frankfurter algemajne cajtunga", kojem je Tači dao poslednji intervju pred vest o optužnici, piše da kosovski predsednik u poslednje vreme upadljivo kritikuje EU, a hvali Belu kuću. "Zapadne diplomate u Prištini već dugo sumnjaju kako bi to moglo značiti da se Tači nada američkoj protekciji – tako što se prema Vašingtonu postavlja kao neophodni partner, navodno je hteo da pridobije američku političku podršku kako bi izbegao optužnicu za ratne zločine. Ako je to zbilja bila njegova računica, sada je pomršena", napisao je Martens.

GRENEL OSTAO PRAZNIH RUKU

Bit nadmudrivanja Sjedinjenih Država i "Evrope" – u ovom slučaju misli se uglavnom na Nemačku – već dve godine je ista, još otkako su Tači i njegov srpski kolega Aleksandar Vučić, svaki na svoj način i svojim rečnikom, pustili probni balon o "razmeni teritorija" ili "korekciji granica".

U nemačkoj štampi se takav dil uzimao maltene kao gotova stvar, kao da nedostaju samo potpisi pod pokroviteljstvom Amerikanaca pa da se obavi trampa – Sever Kosova za Preševsku dolinu.

U nedelji pred sastanak koji se nikada neće desiti, Grenel je pokušao da priče o razmeni teritorija pripiše Džonu Boltonu, bivšem Trampovom savetniku za nacionalnu bezbednost. Istina, Bolton je jedini od Trampovih ljudi pomenuo da bi promene granica mogle da budu prihvatljive, iako je to bilo u avgustu 2018. i to u jednoj polurečenici, na konferenciji za štampu u Kijevu. "I tako se borim protiv svih glasina koje su trajale zato što je Bolton vodio sopstvenu politiku, a ne politiku predsednika Trampa", rekao je Grenel za Foks njuz.

Valja dodati da Bolton nije baš omiljena osoba među Trampovim ljudima ovih dana. Po običaju američke politike, veterani sa viškom vremena hitaju da napišu memoare koji postaju bestseleri, te Bolton u knjizi *Soba u kojoj se desilo*, objavljenoj prošle sedmice, predstavlja Trampa kao idiota. Knjiga se prodaje kao alva, a liberalni mediji u njoj traže citate za odavno formirane teze o Trampu.

Grenel bi, kako je rekao, pre da sa Srbima i Albancima priča o ekonomiji, da "donese kapitalizam" regionu i isposluje nekakvu slobodnu ekonomsku zonu, po ugledu na kineski Šenžen.

"Njegov neuspeh je sada očigledan", kaže za "Vreme" Erik Gordi, američki profesor sa Univerzitetskog koledža u Londonu, odličan poznavalac bivše Jugoslavije. Prema njegovoj oceni, Grenel više neće imati vremena da isposluje kakav-takav sporazum Beograda i Prištine pre američkih predsedničkih izbora u novembru. "Grenel je zato i srušio vladu Aljbina Kurtija i računao da će mu Tači podariti tu malu pobedu u vidu sporazuma", kaže Gordi. "Ovo sada znači da Tramp izlazi na izbore bez ijednog uspeha u međunarodnoj politici."

U BRISELU NE PLAČU ZA TAČIJEM

U Nemačkoj se raduju svakom Grenelovom neuspehu. Za vreme kratkog ambasadorskog boravka u Berlinu, nazivan je "Trampovim buldožerom" i "namesnikom kolonijalne sile". Takav imidž je zaradio zbog oštrih kritika upućenih Berlinu – tražio je veća ulaganja Nemačke u

NA PUTU ZA HAG: K. Veselji i H. Tači
Foto: AP

odbranu, zaustavljanje gradnje Severnog toka 2, sankcije protiv Irana...

Propast razgovora o Kosovu u Beloj kući naišla je na odobravanje u Nemačkoj jer su jednim potezom iz igre naizgled izbačeni i omraženi Grenel, i Tači koji se smatra najskupljom američkom investicijom na Balkanu. "Tačija je stalno podržavala bivša američka šefica diplomatije Madlen Olbrajt, a aktuelni predsednički kandidat Džo Bajden hvalio ga je kao 'kosovskog Džordža Vašingtona'", piše nedeljnik "Špigel", dodajući da je Tači do poslednjeg momenta "besprekorno igrao ulogu dvorskog psa američkih geopolitičkih stratega".

Sudeći prema prvim reakcijama iz Brisela, za Tačijem tamo niko suzu neće pustiti. Još pre objavljivanja da postoji optužbeni predlog, u Briselu su tražili da Priština izabere novi pregovarački tim, uz opasku da je Tači "dobrodošao" ako želi da se pridruži. "Ustav (Kosova) je vrlo jasan i kaže da je glavni pregovarač premijer, a ne predsednik. Tači kao predsednik ima važnu ulogu, ali nije njegov posao da postiže dogovore i nastavlja dijalog", rekla je za DW političarka nemačkih Zelenih Viola fon Kramon, izvestiteljka Evropskog parlamenta za Kosovo. Ona veruje da bi već ovog leta mogao da se postigne napredak u dijalogu.

ŠTA SADA?

Profesor Gordi nije uveren da će se dijalog ubrzati: "Vučić i Tači imaju isti problem – imaju vlast, a nemaju legitimitet. Bilo kakav sporazum bi, i za Srbiju i za Kosovo, značio da daju nešto što javnost teško može da prihvati. Javnost može da bude ubeđena, za to treba da se desi demokratski proces, ali njega nema."

Vučić je sredinom meseca za TV Prva rekao kako čitavo nadmetanje Vašingtona i Brisela o tome "ko će da vodi glavnu reč" nema mnogo uticaja na Srbiju. "Suštinske razlike nema. Njihov predlog će svakako biti ovako ili onako nezavisnost Kosova, koju bi trebalo ili formalno ili neformalno da podržimo", procenio je Vučić. "Kakva je onda razlika između Evropljana ili Amerikanaca?"

Doduše, znakovita je opširna analiza objavljena u režimskom tabloidu "Alo", gde se kaže da Grenelov plan navodno nije obuhvatao priznanje Kosova, pa su ga zato neke *zle sile* srušile. To bi mogao da bude zgodan alibi za Vučića, izgovor da bi sve bilo bolje po srpske interese samo da se desio sastanak u Vašingtonu.

Čak i više za tim žali Hašim Tači. On je najavio da će podneti ostavku na mesto predsednika ukoliko optužnica bude potvrđena. Sva je prilika da se on više neće pojavljivati ni u Briselu.

U tom gradu se prošlog petka Vučić sastao sa evropskim zvaničnicima i, u izjavi za medije, izveo računicu prema kojoj Srbija 2026. godine može da postane članica EU. Paradoksalno, istog dana se čulo da ovog leta Beograd neće otvoriti nova poglavlja u pristupnim pregovorima.

Velika šargarepa u vidu ulaska u EU godinama je bila glavni motiv da predstavnici Beograda i Prištine vode razgovore u Briselu. No, o proširenju EU više niko i ne govori. Jedan neimenovani diplomata je nedavno za bečki list "Standard" ceo pristupni proces opisao kao "loš brak u kojem se niko ne usuđuje da se razvede".

Ako nema proširenja, pitanje je čime će Evropska unija vršiti pritisak na dve strane. Iz Brisela su najavili nastavak razgovora u julu, bez tačnog datuma. U drugu polovinu je ušla i ova pompezno najavljena "godina odluke", a nikakav rasplet nije na vidiku. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Osam godina trudnoće

Možemo tek naslućivati šta su sve Tomislav Nikolić i Aleksandar Vučić – dok je Boris Tadić rasprostirao svoje "crvene linije" – onomad naobećavali uticajnim zapadnim političarima da bi se ovi nasmešeni slikali sa dvojicom "lečenih radikala". S obzirom na to da su u pitanju oni čiji je politički otac u tom trenutku sedio u Hagu, obećanja mora da su bila vrlo izdašna

Pošteno govoreći, priča o pregovorima Beograda i Prištine verovatno je najdosadnija medijska tema u Srbiji *ever*. A to što je dosadna, ne znači da nije mučna i kompleksna, i da se Srbija u njoj ne valja kao pijanac. Pregovori kao da ne interesuju više nikoga osim raznoraznih eksperata i "eksperata", koji će nepogrešivo davati pogrešnu procenu onoga što će se dešavati u bliskoj i daljoj budućnosti. Građani su potpuno neupućeni u dešavanja oko pregovora, i to nije slučajno. Neko je odgore procenio kako je bolje da što manje ljudi razume i zna šta se tu dešava. A dešava se – to je sigurno – jedan monumentalni, nesagledivi politički inženjering, u kojem je sve drugačije nego što izgleda na prvi pogled, u kojem je sve prepuno cirkuskih ogledala koja daju nekad komične, a češće tragične odraze, i u kojem svako gleda da izvuče neku korist za sebe. Ova najnovija konfuzija oko odlaganja nastavka pregovora Srbije i Kosova, navodnog sukoba Brisela i Vašingtona, različitih međunarodnih inicijativa i uloge Moskve u svemu samo dodatno komplikuje i onako beskrajno komplikovanu sliku.

Dve stvari su, ipak, sigurno tačne i proverljive: u priličnoj meri zahvaljujući "rešavanju kosovskog problema" i podršci koju Vučić zbog toga ima na Zapadu, građani Srbije su fasovali jedan autokratski režim, kojeg bez velike muke neće sebi skinuti sa grbače. Drugo, ne samo da je odnos Zapada prema Srbiji u dobroj meri određen pitanjem Kosova već se i unutrašnja politička i društvena scena već godinama obrće oko njega. Sa jedne strane, tu su pojedine građanske partije – koje, doduše, propadoše na prethodnim izborima, a nalaze se u klijentelističkom odnosu sa naprednjačkom vlašću. One svoju bliskost sa režimom pravdaju time što će Vučić, samo što nije, rešiti problem Kosova. Pored tih, minornih stranaka, tu su i razni uticajni građanski i nevladini aktivisti, te profesionalni borci protiv nacionalizma koji "trpe" Vučića jer će on, kako kažu, vrlo skoro dati konačni odgovor na kosovsko pitanje. Oni će veoma često u kafanama ljudima pojašnjavati kako je samo pitanje dana kada će Vučić priznati kosovsku nezavisnost, uz razmenu teritorije ili bez nje. I tu sagu već godinama uporno ponavljaju. Mnogo bajrama je u međuvremenu prošlo, ali se konačno rešenje još ni ne naslućuje. Ono podseća na Georginu iz legendarnog pozorišnog komada *Radovan III*, koja je godinama trudna, ali joj je zabranjeno da se porodi dok ne nađe odgovarajućeg muža.

Izgleda, međutim, da i "nacionalno svesna" opozicija slično gleda na stvari. I ona veruje da će Vučić uskoro potpisati nekakav pravno obavezujući dokument kojim će praktično biti priznata nezavisnost Kosova, te da će potom imati političku municiju za svoja oružja. I deluje kao da su se te opozicione stranke umirile i čekaju taj istorijski trenutak, koji po svemu sudeći neće uskoro doći. Ako ikada i dođe. Zašto bi, naime, Vučić pristao da stavi svoj potpis na neki takav dokument? Zbog nastavka evropskih integracija? Pa, zar neko zaista misli da će Vučić Srbiju da uvede u EU, da mu je to cilj? Dok su trajali i traju ti beskrajni, često prekidani pregovori između Beograda i Prištine – čini se, uglavnom protivno volji i jedne i druge strane – u Srbiji je zacementiran režim kojem je jedini cilj beskrupulozno vladanje Srbijom i njenim resursima, i koji može opstajati dugo i bez podrške sa Zapada. Paralelno sa kilavim evropskim putem, trasirana je široka džada prema Moskvi i Pekingu. Zar nije moguće zamisliti da će Srbija krenuti u nekom drugom smeru, a da će velike zapadne kompanije ovde i dalje ostvarivati dobre poslovne rezultate i u tom smislu imati dobre odnose sa naprednjačkom vlašću?

KAKO SU NAPREDNJACI DOBILI MONOPOL NAD KOSOVOM

Ne samo u ona davna, pradavna vremena kada behu radikali, i stajahu na pozicijama tvrdog šovinizma, nego čak i onda kada iznebuha postadoše evropejci – naprednjaci su kao opozicija oštro kritikovali svaki potez vlasti u Srbiji koji je vodio normalizaciji odnosa Beograda i Prištine. Čak i onda kada su, tokom 2010. i 2011. godine, vodili što tajne, što javne pre-

POČETAK PREGOVARAČKE RAPSODIJE BEZ KRAJA: A. Vučić, F. Mogerini, I. Mustafa, H. Tači i I. Dačić
Foto: FoNet

govore sa zapadnim centrima moći o koječemu – Tomislav Nikolić i Aleksandar Vučić su bili i te kako spremni da naprave "pičvajz" u Beogradu da je tadašnja vlast sa Borisom Tadićem na čelu napravila nekakav značajniji iskorak ka "priznavanju realnosti" na Kosovu. Po dolasku na pozicije moći, njih dvojica, a prevashodno Vučić, nastavili su tamo gde su demokrate – više iz straha nego iz ubeđenja – stali. I otišli određen broj koraka dalje.

Da su kojim slučajem demokrate pristale na ono što se u narodu naziva "Briselski sporazum", a koji je hladno potpisala naprednjačka vlast, verovatno bi Beograd goreo, a predvodnici "narodnih protesta" bili bi niko drugi do naprednjaci, otvoreno ili prikriveno. Da li neko sumnja u to? Tadiću je bilo suđeno da se na pitanju Kosova slomi, a njegov izbor je bio kao onaj u tamnom vilajetu – ako uzmeš, kajaćeš se, ako ne uzmeš, kajaćeš se. Da je bio u pitanju političar od formata, a ne neko ko je držao Krleta za savetnika, možda bi u toj teškoj situaciji povukao kakav hrabar i mudar državnički potez, koji bi ga održao na vlasti. Ali nije. Kako god bilo, naprednjaci su (čitaj: Vučić) preuzeli monopol nad kosovskim pitanjem. Ali to svakako ne znači da oni to pitanje žele i da reše, već samo da iz njega izvuku što veću korist, što im, mora se priznati, ide od ruke.

U susret predsedničkim i parlamentarnim izborima 2012. godine – setimo se – Boris Tadić je izašao sa onim svojim čuvenim kosovskim "crvenim linijama", koje su iz percepcije Zapada, i ne samo Zapada, delovale kao prepreka daljim pregovorima o statusu Kosova. Prethodno je, u avgustu 2011. godine, "sasuo u lice" nemačkoj kancelarki Angeli Merkel, koja je posetila Beograd, da nije spreman da rasformira paralelne institucije na severu Kosova – a način kako ga je ona potom gledala, pred kamerama, svakako nije ulivao nadu da će imati njenu podršku u budućnosti. Čak će i sam Tadić u jednom intervjuu reći da je taj "nezgodni" susret sa Merkelovom uticao na rezultate izbora. Da li to ima veze sa onim nikada razjašnjenim događajem, kada su tri sata pre zatvaranja birališta tadašnji predsednik Evropskog saveta Herman Van Rompej i predsednik Evropske komisije Hose Manuel Baroso čestitali lideru SNS Tomislavu Nikoliću pobedu na predsedničkim izborima – nikada, naravno, nećemo saznati. Sigurno je, međutim, da je nekad u tom periodu Aleksandar Vučić dobio od zapadnih zemalja politički vetar u leđa, koji, po svemu sudeći, duva i sada.

Možemo tek naslućivati šta su sve Toma i Vučić – dok je Tadić rasprostirao svoje "crvene linije" – onomad naobećavali uticajnim zapadnim političarima da bi se oni nasmešeni slikali sa dvojicom "lečenih radikala", u susret promeni vlasti u Srbiji. S obzirom na to da su u pitanju oni čiji je politički otac u tom trenutku sedio u Hagu, obećanja mora da su bila vrlo izdašna. Ona o preskakanju "crvenih linija" su ostvarena vrlo brzo po dolasku na vlast. U tom periodu, dok nisu učvrstili vlast, naprednjaci su izgleda morali da budu kooperativni. Setićete se da je nova vlast u Srbiji, nakon što je preuzela državne dizgine 2012. godine, bila prilično predusretljiva i da su malo-malo predsednik Vlade Ivica Dačić i njegov šef i "prvi potpredsednik" Vučić odlazili do Brisela gde su se susretali sa kosovskim prvacima i britanskom baronesom Ketrin Ešton.

BEOGRAD–PRIŠTINA: KRATKA HRONOLOGIJA

Setimo se i da su prvi posleratni, neuspešni pregovori između Beograda i Prištine započeti još davne 2006. godine, za vakta Koštunice i kohabitacije, pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija. Tada je Marti Ahtisari, bivši finski predsednik, imenovan za izaslanika UN u pregovorima Beograda i Prištine, a u njegovoj organizaciji održani su i prvi direktni pregovori političkih prvaka Srbije i Kosova u Beču, koji su se završili time što je Srbija Kosovu nudila autonomiju, a Kosovo je pak insistiralo na nezavisnosti. Ahtisari je početkom sledeće godine izašao sa predlogom po kojem bi Kosovo imalo atribute nezavisne države i pristup međunarodnim organizacijama, što je Skupština Srbije sa indignacijom odbacila. U kontekstu tih neuspešnih pregovora, Srbija je nudila Kosovu i status Hong Konga, što je izazvalo uglavnom podsmehe u domaćoj i međunarodnoj javnosti. Tada zamenik šefa poslaničke grupe SRS-a Aleksandar Vučić obavestio je javnost da je nemačka obaveštajna služba BND "uhvatila Martija Ahtisarija da je primio 40 miliona dolara od Albanaca za plan »

Kosovo kao Eldorado

Sociolog Đokica Jovanović, koji dugo već sa velikom pažnjom prati kosovske teme, kaže da je srpskim političarima "od svake sorte" kosovski problem tek – "smokvin list kojim se prikriva skoro poluvekovno raspadanje društva". "Ali, kao što biva sa svakom partijskom birokratizacijom bilo kog društvenog problema, tako se i ovaj smokvin list sasušio, smežurao, pa iza njega navire pustoš uspešno razorenog društva", kaže Jovanović za "Vreme".

Jovanović tvrdi da naprednjački režim "niti pokušava, niti ume, niti sme da začeprka po kosovskom problemu. Ne sme zato što će izviriti ogromno mnoštvo partijskog zločinjenja, kako svih naših vlasti, tako i, suštinski, kooperantskih albanskih vlasti na Kosovu. Osim uzajamnog komšijskog psovanja preko plota, ne smeju da otvore niti jedan istinski problem – izviriće iz kališta, koje šire i ostavljaju za sobom, nebrojeno mnogo kostiju nevinih ljudi", kaže Jovanović.

Ocenjujući osam godina naprednjačke vlasti i njihovih pregovora sa Kosovom, politikolog Duško Radosavljević smatra da su ove godine "u vetar bačene". "Koalicija koja je veoma spretno došla na vlast, svakim danom pokazuje da nema rešenje ni za jednu društvenu oblast, čak ni za one koje su po svome značaju ispod nivoa značaja kosovskog problema. Lakomo uzimanje i bahato krckanje plodova vlasti u sebi ne sadrži ni primisao potrebe o rešavanju ovoga, prvenstveno simbolički bitnog problema", kaže Radosavljević za "Vreme". On ukazuje da se, istovremeno, politički akteri izvan vladajuće partije i njenog predvodnika namerno drže van procesa pregovora, dogovora ili "kako se već zove sam proces rešavanja kosovskog pitanja. Zbog toga možemo naslutiti da je to razlog da se pregovori odugovlače u beskraj, što je za vlast veoma dobro, jer u međuvremenu, sada već više od osam godina, u unutrašnjoj politici čini svakojake nepodopštine. Dakle, pregovorima se ne vidi kraj, osim ako to ne bude dogovor Moskve i Vašingtona", smatra Radosavljević.

Đokica Jovanović takođe smatra da kosovski problem zadugo neće i "ne sme" biti rešen. "Čak i ukoliko belosvetske sile usaglase svoje namere i interese te odluče da donesu odluku, ovaj problem će biti sve udaljeniji od racionalne i humane konsekvence. I to stoga jer će vidljivim, a i onim maglovitim, a moćnim akterima racionalno i humano rešenje značiti ogromne gubitke, pre svega, politikantsko lukrativne. Za njih je Kosovo pronađeni Eldorado", kaže Jovanović. On dodaje da je, u širem smislu gledano, sadašnje kosovsko pitanje "samo jedan od strašnih produkata smrtonosne kapitalističke tranzicije, tj. ogromnog iskoraka u istorijsko nazad – iz dosegnute antifašističke civilizacije u rudimentarno, bespolitičko stanje. Kosovo je tek ogledno polje tog i takvog politikantstva. Zato se ne sme dopustiti ni po koju cenu da se komšije međusobno pozdrave sa 'mirdita' i 'dobar dan'. Jer, kada bi se to dešavalo, naprednjacima i njihovim albanskim kooperantima ispali bi iz ruku alati ne samo za kovanje međuljudske mržnje, već i za zgrtanje dobara običnih ljudi", kaže Jovanović.

Duško Radosavljević smatra da su građani Srbije ne samo taoci kosovskog problema već, pre svega, taoci jednog "veoma rđavog režima, koji se već posle osam godina kvalifikovao za jednog od najlošijih, po učincima, u novijoj istoriji Srbije. Shodno tome, taj isti režim koristi svaku mogućnost da izbegne iole ozbiljniju i odgovorniju akciju u bilo kojoj politički škakljivijoj situaciji", kaže on. On dodaje da je Kosovo "oduvek vruć kesten" – "olako se obeća rešenje, prikupe jeftini politički poeni i obavezno se jave 'dobrovoljni davaoci tuđe krvi', pa kada se dođe na vlast, pilatovski se peru ruke od takve politike, a sve naše nedaće se svaljuju na međunarodnu zajednicu, koja nam 'u miru otima 15 odsto teritorije', pa zbog toga ne možemo ni da radimo, ni da živimo, ni da se razvijamo", kaže on. N. S.

» rešavanja kosovsko-metohijske krize". Ahtisarijeva kancelarija u Beču je demantovala ove tvrdnje.

Sledeći važan događaj je, svakako, proglašenje nezavisnosti Kosova 17. febuara 2008. godine, nakon čega je održan famozni miting "Kosovo je Srbija", u čijoj organizaciji je svesrdno učestvovala Srpska radikalna stranka. Na mitingu je govorio i zamenik predsednika SRS-a Tomislav Nikolić, pored premijera Vojislava Koštunice. Okupljenima su se obratili i Dejan Bodiroga, Novak Đoković i Emir Kusturica. A Boris Tadić je klisnuo u iznenadnu posetu Rumuniji. Posle zapaljivih govora usledilo je nešto pod imenom *moleban*, u okviru čega su napadnute ambasade zapadnih zemalja, a zgrada američke je zapaljena. U požaru je nastradao jedan mladić iz Novog Sada. Za ove događaje, osim par uslovnih kazni za tadašnje maloletnike, niko nikada nije odgovarao. Radikalski pečat je bio i te kako vidljiv, a nekadašnji Vučićev bliski saradnik Saša Mirković tvrdio je kasnije da je upravo Vučić organizovao napade na ambasade.

Potom je došlo i do promene vlasti u Srbiji, na čiji je zahtev UN tražio od Međunarodnog suda da iskaže savetodavno mišljenje o tome da li je proglašenje nezavisnosti u skladu sa međunarodnim pravom; odgovor je usledio 2010. godine i glasio je – jeste. Odnosno, Deklaracija o proglašenju nezavisnosti Skupštine Kosova nije protivna ni međunarodnom pravu, ni Rezoluciji 1244, ni privremenom ustavnom okviru Kosova.

Nakon toga kreće nova runda pregovora između Srbije i Kosova pod pokroviteljstvom Evropske unije, početkom marta 2011. godine. Borko Stefanović je vodio pregovarački tim Srbije, a Edita Tahiri Kosova. Ovi pregovori su oni isti koje će nastaviti naprednjaci po dolasku na vlast. U brošuri "Vodič za unutrašnji dijalog", koji je objavila Inicijativa mladih za ljudska prava, u susret onom nemuštom unutrašnjem dijalogu u Srbiji iz 2017. godine o rešavanju problema Kosova koji je pokrenuo Aleksandar Vučić, a u kojem se nije znalo ni ko s kim razgovara niti šta je tema dijaloga – navodi se precizno koje su sve sporazume potpisale demokrate, a koje naprednjaci. Dok su demokrate, u velikoj meri ustrašeni nacionalistima kod kuće koji su im dahtali za vratom, bili veo-

Mini intervju: Vladimir Vukčević

Tajna "Žute kuće"

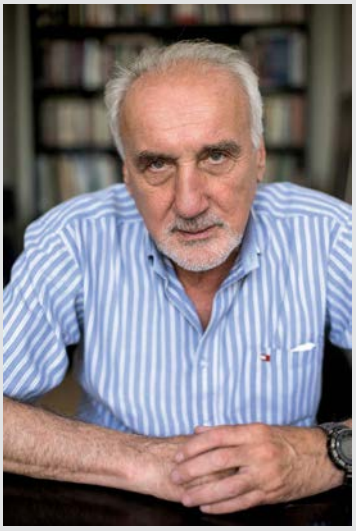

Foto: Marija Janković

"Optužnica se objavljuje tek kada stane na pravnu snagu ili, kako se kaže, kada se potvrdi. Onda je ona javna i može da se o njoj diskutuje. Ovo nije uobičajen postupak. Ja nisam političar, ali momenat kada je optužnica objavljena praktično je minirao Tačijev odlazak za Ameriku", kaže za "Vreme" Vladimir Vukčević, bivši tužilac za ratne zločine.

"VREME": Šta je, po vašem mišljenju, razlog da se napravi ovakav presedan?

VLADIMIR VUKČEVIĆ: Mislim da je razlog da o Kosovu odlučuje Evropa a ne Amerika.

Kako ste vi došli do Tačija?

Istražujući trgovinu organima, došli smo do određenih saznanja. Upoznali smo Haški tribunal, ali problem je bio što nije postojala nadležnost suda u Albaniji. Tragom Haradinajevih zločina, grupa istražitelja je ipak ušla u Albaniju i došla na lokaciju "Žute kuće". Pronađena je gomila medicinskog otpada i tragovi krvi. Istražitelji su sve to snimili i slikali.

Šta se kasnije desilo sa tim dokazima?

Upozoreni smo da će posle izvesnog vremena oni biti uništeni. Jednostavno, takva je procedura, jer se radi o materijalnim dokazima. Pošto su sve te fotografije i dokazi direktno poslati u UN, mi smo ih zatražili i dobili. I tu se pominje Hašim Tači kao lice koje kontroliše tu trgovinu.

Amerikanci su bili veoma iznenađeni, ali su nam obezbedili logističku podršku da odemo u Tiranu i razgovaramo sa njihovom tužiteljicom u vezi sa 11 potencijalnih lokacija na kojima smo sumnjali da su sahranjivanje žrtve.

Šta se desilo u Tirani?

Dočekala nas je tužiteljka Ida Rama, vrlo pažljivo saslušala i rekla da im je potrebno nekoliko dana da razmisle, ali da očekuje da neće biti problema. Međutim, nismo ni stigli do Beograda, a već je bilo jasno da Albanci odbijaju saradnju jer je Sali Beriša, tadašnji predsednik Albanije, izjavio da tako nešto može da smisli samo "patološki um". Odgovorio sam mu i podsetio ga da je jedna od tih lokacija samo 12 kilometara od njegove kuće. O svemu sam obavestio Savet Evrope i Dika Martija.

Šta sada sledi u ovom procesu?

Sud sada praktično ocenjuje dokaze i donosi odluku da li ima mesta optuženju. Sud utvrđuje da li postoje takozvani procesno validni dokazi za optuženje.

Kakva su vaša očekivanja?

Ja sam optimista i očekujem da će biti potvrđena optužnica.

VUKAŠIN OBRADOVIĆ

ma pipavi i potpisivali manje "opasne" sporazume, poput onog o matičnim knjigama, priznanju diploma, katastru – dotle su naprednjaci zašiljili olovku i stavili pečat na sporazume kojima se uspostavljaju trajni granični prelazi, koji tretiraju energetiku i telekomunikacije... Vrhunac je tzv. Briselski sporazum iz aprila 2013. godine, kojim se ukidaju paralelne institucije na Kosovu i formira jedinstvena policija i pravosuđe pod kontrolom centralne vlasti u Prištini.

Setimo se da je, tokom pregovora, tadašnji predsednik Srbije Tomislav Nikolić počeo da se joguni i da u pregovorima sa Kosovom zauzima drugačiji položaj u odnosu na vladu predvođenu Vučićem. Najavio je svoju platformu za Kosovo i rekao da, što se njega tiče, svaka odluka o Kosovu mora završiti na referendumu. No, već tada je Toma bio marginalizovan i bilo je samo pitanje časa kada će ga Vučić poslati u političku penziju. Konačno odstranjivanje Nikolića iz političkog života dešava se na izborima za predsednika 2017. godine, kada biva zamoljen da se ne kandiduje. Nikoliću je zauzvrat obezbeđena prilično dobra sinekura, da ćuti i viče "riba".

Period od početka 2013. do avgusta 2015. godine možemo posmatrati kao zlatni period pregovora, kada je izgledalo da oni imaju nekakvog smisla. Dok valjda svi nisu postigli ono što su hteli. Srbija je pošto-poto želela da napreduje na evropskom putu, a da potom i započne pregovore o pridruživanju, što je zahvaljujući postignutim sporazumima i uspela. Usput je Vučić preuzeo svu vlast u svoje ruke. I Kosovo je imalo benefite: potpisalo je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. I tu se, manje-više, stalo. Kao da ni jedna ni druga strana nisu više zainteresovane za pregovore i napredak u njima, a deluje – baš onako deluje – da međusobno razmenjuju duple pasove kako bi se pregovori prolongirali, usporavali, kako bi se pretvorili u najobičniju mimikriju.

Ako i nisu posledica želje da se pregovori prekinu, prolongiraju ili obesmisle, sledeći događaji su svakako iskorišćeni u te svrhe. Ima ih mnogo. Krenimo, recimo, od dvostrukog hapšenja Ramuša Haradinaja na osnovu poternice koju je Srbija raspisala preko Interpola. Potom sledi ubistvo lidera Građanske inicijative SDP-a Olivera Ivanovića u Kosovskoj Mitrovici, nakon kojeg je srpska delegacija demonstrativno napustila pregovore u Briselu. Tu je, naravno, i veoma skupa kampanja koju je Srbija vodila za "otpriznavanje" Kosova, a koja je imala uspeha posebno u nekim malim zemljama. Sledi uvođenje takse na Kosovu za robu iz Srbije, zbog čega je Beograd prekinuo pregovore... Onda nesporazumi oko osnivanja Zajednice srpskih opština, izborni ciklusi i politička nestabilnost u Prištini, što je dovelo do formiranja triju kosovskih vlada u relativno kratkom periodu. Tu je naravno i korona... A verovatno smo štošta zaboravili.

I taman kada se, ovih dana, učinilo da će pregovori posle duže pauze biti nastavljeni, usledilo je podizanje optužnice protiv Hašima Tačija, nadmudrivanje Amerike i Evrope, i tako dalje, i tako dalje. Sigurno je da ćemo se, u budućnosti, još svega nagledati, ali najmanje šanse ima da nas na kraju puta sačeka "trajno rešenje". ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

Koža nema cenu

Medicina u svetu ubrzano napreduje, pa tako raste i broj lekova koji se daju pacijentima obolelim od raka kože. Od prvog juna tekuće godine, svim pacijentima u Srbiji dostupna je celokupna "lepeza" lekova kojima se tretira melanom

Foto: Tanjug

Melanom je maligni tumor melanocita, ćelija kože odgovornih za stvaranje melanina, pigmenta koji se stvara u koži. U ranoj fazi ćelije tumora nalaze se u najpovršnijim slojevima kože, a s vremenom se šire ka dubljim slojevima, limfnim i krvnim sudovima, preko kojih se mogu proširiti do limfnih čvorova i unutrašnjih organa. Melanom je zapravo rak kože, koji se javlja na koži, ali i na sluzokoži svih organa, a može se javiti i na noktima ili u očima. Po podacima zdravstvenih organa Republike Srbije, melanom se otkrije kod oko 400 građana godišnje, od čega samo 20 odsto u ranom stadijumu.

Kako bi na neki način institucionalizovali svoju borbu sa ovom opakom bolešću, deo pacijenata koji boluju od melanoma je krajem 2014. godine osnovao Udruženje pacijenata obolelih od melanoma. Na početnoj strani njihovog sajta (www.upoom.org) se navodi: "Koža nema cenu. Sve počinje naivno, kao tačkica za koju mislite da je mladež."

"Borba našeg Udruženja traje već nekih pet godina. Kako se sve odvija na dogovornoj bazi, nemamo registrovano formalno članstvo, ali ono što je bitno da istaknem jeste da imamo nekoliko desetina aktivista od kojih se polovina nalazi u Beogradu, a druga polovina u unutrašnjosti naše zemlje", započinje priču za "Vreme" Savo Pilipović, predsednik Udruženja pacijenata obolelih od melanoma.

ADEKVATNA TERAPIJA

Medicina u svetu ubrzano napreduje, pa tako raste i broj lekova koji se daju pacijentima obolelim od raka kože. "Moram da izrazim zadovoljstvo da smo nakon pet godina neprekidne borbe uspeli da dobijemo adekvatnu terapiju za metastatski melanom. Od prvog juna tekuće godine, svim pacijentima u Srbiji je dostupna celokupna 'lepeza' lekova kojima se tretira melanom. Pre tri godine smo uspeli da se izborimo da određeni deo lekova postane dostupan u srpskom zdravstvenom sistemu, a sada je našim pacijentima dostupno sve", ističe Pilipović. Navodi i da je izuzetno značajno što se u Srbiji primenjuje i adjuvantna terapija – njome se tretiraju pacijenti koji imaju dijagnostikovan melanom koji nije metastatski, ali za koji postoji velika verovatnoća da će to i postati.

Na pitanje "Vremena" da li se Udruženje susrelo s nekim problemom u razgovoru sa nadležnim državnim organima, Pilipović je istakao da je aktuelan jedan birokratski problem za koji se, kako kaže, nada da će biti rešen što pre. "Od početka primene inovativnih terapija, pacijenti koji se leče na VMA ne dobijaju terapiju u zgradi VMA, već na Institutu za onkologiju. Problem koji postoji je birokratski jer VMA nije deo civilnog zdravstva i, ako sam ja dobro razumeo, ustanova nema svoj žiro-račun, što za posledicu dovodi do toga da ne može direktno kupovati lekove. Ovaj nesporazum Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje i Ministarstva odbrane prouzrokuje štetu kako pacijentima, tako i lekarima koji daju sve od sebe. Vodili smo više razgovora sa nadležnima kako bismo prevazišli ovaj problem, ali svi ovi razgovori su stopirani uvođenjem vanrednog stanja uzrokovanog virusom korona. Nadam se da ćemo uskoro nastaviti i da ćemo postići dogovor koji će biti zadovoljavajući za obe strane", zaključio je Pilipović.

VAŽNOST PREVENCIJE

Druga velika tema kojom se Udruženje bavi, pored borbe za adekvatnu terapiju pacijenata, jeste i prevencija melanoma. "U cilju prevencije, Udruženje je napravilo izložbu u Beogradu, koja će biti izložena i u pet drugih gradova Srbije. Pored ove izložbe, preduzeli smo još jednu konkretnu akciju. Pokrenuli smo peticiju za zabranu rada solarijuma u Srbiji jer smatramo da oni izuzetno štetno deluju na zdravlje ljudi i mogu povećati šansu da čovek dobije melanom. Za sada imamo podršku svih struktura u ovoj borbi; solarijum je već zabranjen mlađima od 18 godina, a nadamo se da ćemo uspeti da se izborimo za apsolutnu zabranu rada solarijuma", ističe on.

Kada čovek ustanovi da se razboleo od melanoma (kao i od bilo koje druge maligne bolesti), život mu se promeni iz korena. Zato je za Udruženja pacijenata obolelih od melanoma izuzetno značajna psihološka podrška koju pružaju pacijentima. "Puno radimo sa pacijentima u smislu psihološke podrške i edukacije. Zadovoljstvo mi je da kažem da je nekoliko stotina pacijenata prošlo kroz edukacije Udruženja. U vanrednom stanju, za vreme policijskog časa, svako veče od 19 do 20 časova imali smo onlajn sastanke u našoj viber grupi. Želeo bih da istaknem i novi projekat za koji Udruženje trenutno skuplja sredstva. Hoćemo da obezbedimo besplatan prevoz svakom pacijentu koji prima terapiju van mesta u kojem živi. Trenutno smo obezbedili sredstva za određeni broj pacijenata i krenuli sa realizacijom besplatnog prevoza. Nadam se da ćemo što pre uspeti da skupimo sredstva za sve", zaključuje Pilipović. ¶

MARKO PANTIĆ

DRAGAN ILIĆ

Novi kanali i stare novine

Foto: *printscreen*

Ne tako davno "Kurir" je bio u ozbiljnom ratu sa Vučićem pozivajući javnost, ali i kolege, na Prvi Srpski Tabloidni ustanak. Vlast je, opet, optuživala vlasnike da šuruju sa bivšim režimom i da ne plaćaju poreze. Danas stvari izgledaju potpuno drugačije

Protekle nedelje su počela sa emitovanjem dva TV projekta, ili preciznije, jedan projekat i jedna televizija. Gotovo istovremeno, u razmaku od nešto više od nedelju dana, na kanalu Nova S krenuo je "Pregled dana", prva emisija budućeg informativnog kanala News Max. Radi se o američkoj licenci koja za cilj ima promovisanje specifičnog pristupa vestima, sa jakim autorskim pečatom. Na ovim prostorima, bilo je nekoliko pokušaja da se naprave "autorski" dnevnici, po davnoj tradiciji Gorana Milića još iz vremena Jugoslovenske radio-televizije. Ovo je izuzetno zahtevna forma koja zahteva veliko iskustvo, integritet onoga ko vam vesti predstavlja i urednički pečat koji se ogleda u izboru ograničenog broja najvažnijih tema dana, koje se onda detaljnije i dublje obrađuju. Vidljivo je, takođe, da je intencija ovih vesti, kao i budućeg TV kanala, da "ublaži" polarizovano stanje u medijima u Srbiji.

Naime, u ovom trenutku je interpretacija stvarnosti u kanalima iz mreža Telekoma i United medija grupe toliko različita, da je gledalac stavljen u šizofrenu situaciju. Od nas se očekuje da svoj sud o realnosti, koja je često prikazana dijametralno suprotno u medijima, donosimo na osnovu uverenja (ili, još gore, slepe vere) u ekskluzivnu istinitost samo jedne strane. Tu se odmah nameće poređenje sa crvenom i plavom pilulom iz *Matriksa*, koju birate opredeljujući se za uljuljkivanje u samo jednoj realnosti, a bez potrebe da kritički preispitujete tuđe, ali još pre i sopstvene predrasude i stereotipe. Ovo se u Srbiji (ali, ruku na srce, i u Americi i Evropi) često pojavljuje kao nerešiv problem. Zato se ekipa, čiju srž čine Slobodan Georgijev kao urednik, i Goran Dimitrijević i Jelena Obućina kao urednici i voditelji "Pregleda dana", nalazi pred zaista velikim izazovom.

Odgovor druge strane nije bilo potrebno dugo čekati. Telekom je na mestu kanala Star počeo emitovanje Kurir televizije. Igrani i serijski program ostao je nepromenjen, ali su se pojavila nova TV lica koja sliku Srbije prikazuju mnogo manje kritično. Koncept televizije u velikoj meri prati aktuelni uređivački koncept novina. Dakle, red šarenila, red vlasti i potpuna fuzija estrade i politike. Čisto da sebi ne zvučim ludački, ne tako davno "Kurir" je bio u ozbiljnom ratu sa Vučićem pozivajući javnost, ali i kolege, na Prvi Srpski Tabloidni ustanak. Vlast je, opet, optuživala vlasnike da šuruju sa bivšim režimom i da ne plaćaju poreze. Danas stvari izgledaju potpuno drugačije, pa je televizija Kurir započela program specijalnom emisijom u kojoj voditeljski par prati predsednika Vučića kroz radni dan, od doručka, do leta u Bugarsku, uz mnoštvo detalja iz "privatnog života".

Naravno, u tim satima razgovora nije bilo ni jednog neprijatnog ili kritičkog tona, već sve odiše divljenjem što su se novinari našli u "žiži moći". To iskustvo je mnogima promenilo vizuru i uništilo profesionalizam, jer je od novinara stvorilo propagandiste. Zato je važno da se zadrži neophodna distanca, blizina moći obično prvo spali objektivnost.

Očigledno je osnovna namera oba nova medijska projekta pokušaj da se dopre do što većeg broja gledalaca, i da se premoste političke podele koje dele i publiku.

Savremenim jezikom rečeno, traži se prava medijska matrica. News Max će imati teži zadatak jer u svom znaku ima stilizovanu američku zastavu, pa lako mogu dobiti etiketu "stranih plaćenika", koju N1 već godinama nosi. U slučaju TV Kurir, cilj je da se politika toliko razvodni tabloidnim izveštavanjem, da onda nema razlike da li vam se obraća predsednik ili Seka Aleksić (koja je prva pozdravila gledaoce u ime estrade). Proces tabloidizacije medija je toliko odmakao da mi se čini kako Kurir hoda utabanom stazom Pinka ili Hepija.

Pa kako onda izgleda licenca za uspešan medij na Balkanu?

Odgovor na ovo pitanje dobili smo možda u kasnim noćnim satima, u četvorodelnom serijalu "Trezora" pod nazivom "Ljudi 'Politike'". Autori Bojana Andrić i Slobodan Giša Bogunović su osnove istoimene Gišine knjige *Ljudi "Politike" 1904–1941.* rekonstruisali uz upotrebu arhivske građe, priču o medijskoj kući sa ugledom, tradicijom i ljudima koji su je gradili. U skromnim produkcionim uslovima, ovaj serijal na RTS2 je uspeo da prikaže sve važne aspekte ove medijske kuće. Imate osnivače (vlasničku strukturu, rečeno današnjim jezikom) koji su ugledni i obrazovani ljudi, sa misijom da unaprede društvo. Vlasnici i zaposleni žive jedni pored drugih, piše se savremeno, jasno, sa bogatom erudicijom i akcentom na kulturu u najširem smislu. Saradnici nisu plaćena piskarala već ljudi od autoriteta, kulturni i naučni vrh jedne sredine. U prvom planu uredništva je uticaj na društvo, a ne profit, a svaka reč se meri.

Takođe, Ribnikari su imali viziju političkih događaja i bili deo šireg kulturnog prostora (jugoslovenskog). Nije bez značaja i njihova levičarska orijentacija, iako su lako mogli biti bogati medijski tajkuni. "Politiku" su uništili neki drugi ljudi, devedesetih godina, i od tada se nikada nije potpuno oporavila.

Recept za novinarstvo izgleda ipak postoji, samo treba noću ostati budan, pogledati "Trezor" ili prelistati predratne brojeve "Politike". ¶

Intervju: Aleksandra Vrebalov, kompozitorka

Muzikom

“Klasična muzika je nezaobilazan, divan proizvod zapadnoevropske kulture, ali nije ni bolja ni vrednija od kineske opere, korzikanske polifonije ili džeza. Naše akademske sredine još uvek u svojim programima većinom obrađuju klasičnu zapadnoevropsku muziku kao jedinu muziku vrednu studiranja. Ali, ideja o njenoj globalnoj superiornosti zapravo je kolonijalna”

Primer u svetu višestruko nagrađivane i stalno izvođene savremene kompozitorke Aleksandre Vrebalov (1970, Novi Sad) impresivan je pokazatelj snage uma, duha, talenta i čovekoljublja u sudbonosnim situacijama. Na stranu to što njena umetnička priča uopšte nije još jedan iseljenički *blues* – pre radosno koračanje uzbrdo kroz čudesnu faunu i floru zvukova ka ličnoj samospoznaji. Aleksandra Vrebalov studirala je kompoziciju na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, a magistrirala 1996. godine na Konzervatorijumu u San Francisku i doktorirala 2002. na Univerzitetu Mičigen. Navesti tek probrana dela iz njenog stvaralačkog opusa, čini već nezamislivo dugačak niz, a kako vreme odmiče, on postaje samo još bogatiji i izuzetniji. Ista stvar je i sa uglednim umetnicima poput Kronos kvarteta i koncertnim dvoranama širom planete u kojima se pomenute kompozicije sviraju – apsolutni profesionalni vrh. U vreme korona virusa, rad Aleksandre Vrebalov tako nije zastao ni za dlaku, niti se uvukao u sebe. Baš naprotiv.

“VREME”: Još uvek nam u ušima odzvanja fragment iz vašeg dela *Antene*, premijerno u svetu predstavljenog 14. aprila na Jutjub kanalu slavnog Kronos kvarteta, i to usred najžešćeg naleta zaraze dosad još nepoznatim virusom. Ovo delo originalno je trebalo da ima sasvim drugačiju budućnost – kako ste ga isprva zamislili, razvijali?

ALEKSANDRA VREBALOV: Ova narudžbina klivlendskog Muzeja jedna je od najlepših koje sam do sada dobila. Pitali su me da napravim novi komad inspirisan muzejskom kolekcijom i dali mi mogućnost da radim šta želim. Osećala sam se kao da sam dobila dozvolu da zagnjurim u ogromnu škrinju sa blagom i istra-

protiv kolapsa

žujem zvuk najvrednijih objekata mašte i intelekta kroz istoriju čovečanstva.

Za vreme inicijalne posete Muzeju istraživala sam kako je, u zavisnosti od postavke eksponata, organizovano vreme, i istorijsko i trenutno, i kako to utiče na kretanje energije kroz zgradu – gde se ljudi zadržavaju, gde požure, gde su zgusnuti ili raštrkani. Shvatila sam da Muzej mogu da pretvorim u ogromnu muzičku kutiju, na način kako ga ranije posetioci nisu doživeli. Kretanje publike kroz muzejski prostor i lični izbor pravca i brzine kretanja definisao bi jedinstven zvučni doživljaj za svakog pojedinca. Baš kao i u životu.

U zatamnjenoj vizantijskoj galeriji pokazali su mi *Bogorodicu nežnosti* iz 15. veka. Njen zlatni odsjaj i prepoznatljiva ikonografija zagrljaja sa prislonjenim obrazima, podsetila me je na kuću. Posle više od 20 godina života u SAD, sve češće me okupiraju teme vezane za period formiranja bazičnih vrednosti i tog prvobitnog identiteta, pre iseljenja. Za istim, imaginarnim stolom u mojoj svesti sede heroji narodno-oslobodilačke revolucije – baba i deda čijem se tragičnom idealizmu divim, uz pretke koji su u talasima seoba stigli do Velikokikindskog distrikta i Mohača, noseći sa sobom svoje ikone. Uz ikone sam odrastala, ali ne i uz institucionalizovanu religiju. Odrasla sam u duhu levičarstva. Dobila sam ime po predratnom komunisti, kasnije Titovom bliskom saradniku, kom je majka mog oca – revolucionarka Vera Gucunja – pomogla da pobegne iz političkog zatočeništva u predratnom Beogradu. On je u znak zahvalnosti brinuo o mom ocu, ratnom siročetu, jer su baku i dedu ubili četnici, a ja sam dobila ime Aleksandra.

U kontekstu tih odnosa i istorije porodice sa očeve strane, ritualna dimenzija naših kućnih ikona nije bila aktivirana. One su bile vredne kao deo tradicije, uvek gledane iz istorijske ili estetske perspektive, baš kao i u Muzeju u Klivlendu, ali nikada kao portali ka sferi čuda i isceljenja, toj dimenziji koju im daje vera.

Zvučni pandan vizantijskoj ikoni je vizantijski napev, i obe ove, dva milenijuma stare forme, u vizantijskoj tradiciji smatrane su portalima u duhovnu sferu. Napevi nisu pesme, nego zvučni kodovi prenošeni horom koji je uključivao sve prisutne, bilo da su muzičari ili ne. Ovo me je nadahnulo da komad napravim za 60 pevača koji svi drže jedan ton, inspirisani vizantijskim *isonom*, rasuti po celom Muzeju. Iz vizantijske galerije klivlendskog Muzeja, na toj zvučnoj podlozi, tri monaha poju originalne vizantijske napeve, da bi se tokom večeri svi učesnici, i dalje držeći *ison*, polako sabrali u veliki atrijum Muzeja, okružili publiku i izveli finale *Antena*.

Moja veza sa vizantijskim napevom je lična, preko poseta manastiru u Kovilju pored Novog Sada, u kom dvadesetak monaha neguju tradiciju vizantijskog pojanja kroz dnevne liturgije i horske nastupe. Tokom godina imala sam privilegiju da slušam vizantijsko pojanje u liturgijskom kontekstu, u tom autentičnom manastirskom okruženju. Ovaj dugogodišnji kontakt pun blagosti i poštovanja inspirisao me je da spojim ikonu *Bogorodice nežnosti* u Klivlendu sa napevom iz istog perioda, koji nije ni rekonstrukcija ni dekonstrukcija, nego original kom spletom životnih okolnosti imam pristup. Manastir u Kovilju jedan je od retkih živućih izvora vizantijskog pojanja u našoj sredini. Htela sam da tu neuhvatljivu duhovnu silu ikone aktivira prisustvo onih koji su svoje živote posvetili molitvi baš u toj tradiciji, da je ponovo ožive na način kako niko od nas, običnih posetilaca Muzeja, to ne bi mogao – zvukom uz koji je poslednji put bila *živa*.

Na koji način se zatim ovo vaše delo u novim okolnostima zapravo realizovalo?

Par nedelja posle objave pandemije javio mi se Dejvid Herington, violinista Kronos kvarteta. Naša saradnja datira još iz 1990-ih, napisala sam više od deset komada za njih i poverenje koje smo godinama gradili najčešće se manifestovalo u kriznim situacijama, poput ličnih ili profesionalnih raskršća. Suočeni sa otkazivanjima koncerata i projekata koji su suština našeg delovanja, zatvoreni u kuće posle decenija aktivnosti i putovanja – a Kronosi ove godine slave 47 godina postojanja – razmatrali smo u tom razgovoru kako dalje. Naučeni da sviramo, pripremamo muziku i delimo je sa publikom takođe u zajedničkom fizičkom prostoru, sada zbog izolacije i zabrana postavilo se egzistencijalno pitanje – šta je ostalo i šta će biti od naše vokacije muzičara-nomada, od naše ideje o misiji, o identitetu koji smo izgradili i kom smo, najdirektnije rečeno, i živote posvetili. Rešili smo da pokušamo da uradimo novi komad, da održimo probe svako iz svoje kućne izolacije, i da ga sklopimo i premijerno objavimo preko interneta. Hteli smo da to bude što pre, dok smo svi, globalno, još zatvoreni i u sličnom preispitivanju oko nepredvidive budućnosti. Ponudila sam da aranžiram odlomak iz *Antena*. Mislila sam kako bi spajanje te dve institucije, Kronosa i Muzeja, bilo na opštu dobrobit, jer su svi vapili za nekim novim sadržajem. Horske deonice raspisala sam za kvartet, koji je pratio pojanje monaha Jeroteja. Inače, Kronos kvartet i koviljski monasi divno su sarađivali pre nekoliko godina na mom komadu *Beyond Zero*, i već su nastupali zajedno u Karnegi Holu, u Palati Esterhazi u Ajzenštatu, i kod nas u Sava Centru i u Novom Sadu.

Proces stvaranja u karantinu bio je obeležen ljubaznošću i podrškom u tom novom momentu za sve – od stvaraoca, do izvođača i prezentera. Najdirljiviji mi je bio momenat na probi preko *Zooma* – niko nikoga nije čuo, a svi su svirali i brojali, sa gotovo opipljivim fokusom, da bismo na kraju shvatili kako preko *Zooma* nikada nećemo uspeti da sklopimo komad. Na kraju se svako sam snimio, bez toga da čuje ostale deonice, a potom smo Jovan Obradović Špira i ja izmontirali snimke. Sve se dešavalo na sedam lokacija, umesto na jednoj. Komad je objavljen na Jutjubu kao prvi Kronosov nastup iz karantina.

Virus kovid 19 za kratko vreme je od nas načinio sasvim drugačije ljude. »

Kakvu promenu ste tokom prethodnih meseci primetili najpre kod sebe, kao ljudskog bića i umetničke kompozitorke? Da li su se preinačile ne samo svakodnevne navike, već i načini razmišljanja i reagovanja i kod nekih drugih ljudi i kolega koje poznajete?

Za mene su dva meseca u izolaciji bila period preispitivanja ličnih vrednosti, dnevnih pokušaja da budem kreativna, nekad manje, nekad više uspešnih. Stigla sam sredinom marta iz Njujorka, kada je ozbiljnost situacije bila već očigledna. Teško su mi pali ovi meseci u samoći, najviše zbog nedostatka fizičkog kontakta sa drugima, na gotovo animalnom nivou – da još nekom kuca srce u istom prostoru. Čak sam u nekoliko navrata pomislila kako naše fizičke funkcije, poput krvotoka, pulsa, disanja, mnogo uhodanije funkcionišu kada postoji zbir istih aktivnosti u okruženju. Možda je ovaj aspekt karantina ostao neprimećen kod ljudi koji žive sa drugima. U redovnim uslovima inače mnogo vremena provodim nasamo, ali ipak uvek postoji neka dnevna razmena. Ovo je bilo drukčije i taj nedostatak fizičkog prisustva drugih manifestovao se kao tuga, ponekad kao strah da – ako se ne fokusiram na disanje – možda neću disati. Znam da kao izraziti *empata* imam osobinu da lako apsorbujem energiju okruženja – bez distrakcija, bez dnevnih obaveza, mislim da je mnogo nas upijalo kolektivni strah od neizvesnosti, bolesti, prizore smrti koji su stizali sa cele planete. Istovremeno, imam sreću da mogu da radim i u teškim momentima – i rad mi je često bio spas. Neki moji poznanici kompozitori proklamovali su na društvenim mrežama da za vreme karantina neće ništa stvarati, neki poput mene u kreativnosti su videli mogućnost da se izraze u okolnostima u kojima smo bili ograničeni u svemu. U meni je ovo krizno vreme podstaklo stvaranje, jer verujem u moć muzike da poboljša teške situacije. Imala sam osećaj da nas je sve život vodio i opremao baš za ovaj trenutak totalnog kolapsa struktura, kakvim smo ih znali, i da ono što radimo najbolje, a to je u mom slučaju komunikacija preko muzike, treba da pružimo i sebi i drugima.

Kako ste uglavnom provodili to svoje karantinsko vreme, a koje nove mogućnosti vidite sada sa ukidanjem mnogih doskorašnjih restrikcija?

Prvi put sam posle 15-ak godina u kontinuitetu na jednom mestu 3 meseca. Uviđam da je tema ove nove faze da se živi i razmišlja lokalno. Globalne razmene su moguće preko interneta, i divno je što možemo da na taj način održimo kontinuitet. Ne znam gde vidim nove mogućnosti. Mislim da još uvek pokušavam da preradim iskustvo kroz koje smo prošli. Sigurno je da će moje lokalno angažovanje biti veće, jer tu sam, a divna američka izreka kaže – moraš da cvetaš tu gde si posađen. Inače, uspela sam da za vreme karantina dođem do saksija petunija, i od toliko slobodnog vremena na raspolaganju da ih negujem, one su se pretvorile u šarene slapove na balkonu. Nisam nikada pre odnegovala tako divno cveće.

Zdravlje planete Zemlje sve nas u ovom času specijalno obavezuje. Nedavno ste osmislili jedan globalni projekat i u njega pozvali sve kreativne i za budućnost našeg sveta zabrinute ljude kao učesnike. Na koji način ste došli do svoje *Sound Earth* zamisli i kako vam se, nakon njegove prve faze, čini ovo aktuelno iskustvo?

Sound Earth je nastao iz potrebe da budem sa drugima dok smo u *policijskom času*, svako iz svog prostora, da ne pričamo, da ne razmenjujemo informacije, da se čak jedni drugima i ne predstavimo, nego da se ujedinimo oko nečeg jednostavnog i pristupačnog za sve. To nešto bio je jedan ton. Zamislila sam da se tokom 12 dana u kontinuitetu okupljamo uvek u isto vreme i sviramo ili *brujimo* jedan ton. Taj ton su *uvodili* moji razni prijatelji – među njima novosadski TAJJ Kvartet, Miloš Nikolić na kavalu, Nikola Sekulović – basista Demolition Group i Laibacha, kao i Amin Mokdad, moj prijatelj Iračanin, sa kojim sam boravila na sirijsko-turskoj granici radeći sa decom izbeglicama. Amin je violinista i aktivista koji se muzikom suprotstavljao ISIL-u u Mosulu, zbog čega je bio mučen i kažnjavan. Bilo mi je stalo da svako od njih doprinese toj virtuelnoj muzičkoj situaciji svojim duhom i vrednostima, jer je po meni glavni zahtev ovog vremena, u kom smo i bukvalno i figurativno oboleli, pojedinačno i kolektivno – isceljenje. Isceljenje zvukom poznato je u svim starim civilizacijama. Događaj koji sam planirala da se dešava 12 dana u kontinuitetu, trajao je 40 dana, jer ljudi nisu želeli da prestanu da se okupljaju. Bilo nas je iz Novog Sada i Beograda, iz San Franciska i Njujorka, Berlina, Moskve, Bagdada, sa Kipra. Spojili smo se svakodnevno kroz zajedničku frekvenciju, da jedni drugima i našoj planeti pošaljemo signal da smo tu, svesni, dobronamerni, i da smo ipak povezani bez obzira na fizičku razdvojenost i razlike u vremenskim zonama, veri, starosti, ili političkim ubeđenjima. Starosni raspon učesnika bio je 80 godina. Držeći jedan ton 5-10 minuta, mi smo se u simboličnom smislu složili oko višeg, apstraktnog cilja – da nadjačamo frekvencije straha i bolesti, ali i da svakodnevno ostvarimo jedan kratak struktuirani momenat u inače amorfnim danima karantina. *Sound Earth* će imati sledeće okupljanje za par nedelja, raduje me pomisao da ovo zajedničko stvaranje muzike na jedan demokratski i nenametljiv način i jeste moje suštinsko, najelegantnije područje delovanja kao kompozitorke. Tu mislim na stvaranje osnovnih uslova da se povežemo kroz frekvenciju, da proširimo lično iskustveno polje, da stvorimo zajedno dobru energiju i radost, da kroz susret sa nepoznatim *drugima* razmenimo lepotu što nas onda približava i celoj ljudskoj porodici.

Živite već dugo u SAD, prisutni ste i ovde u svojoj domovini, a putovali ste doskora čitavim svetom. Koji je značaj klasične muzike danas širom planete, po vašem mišljenju, a kakav je unutar nje status savremene muzike, uključujući i vašu?

Kategorizacija muzike po stilovima i pravcima iz mog ugla, kao stvaraoca, nije toliko bitna. Verujem da je neophodna muzikolozima ili producentima da bi pomoću takvih kategorija olakšali svoj rad, u smislu da se nešto bolje razume ili imenuje za druge – kao kada vidite novu biljku, pa je opišete poredeći je sa onim što vam je poznato od ranije. Ali u kontekstu XXI veka, što je rad zanimljiviji, teže ga je staviti u kategoriju. Moja putovanja i saradnja sa muzičarima čije se delovanje proteže od samoukog etno-muziciranja – kakav je moj rad sa muzičarima u Kini na tradicionalnim instrumentima, ili sa kurdskim pevačem Abdurahmanom – preko eksperimentalnog roka, sa Keki King recimo, do

akademske *klasike*, naučili su me da je zatvaranje u jedan izraz, u antropološkom smislu, zatvaranje za učenje, za razmenu i rast. Klasična muzika je nezaobilazan, divni proizvod zapadnoevropske kulture, ali nije ni bolja ni vrednija od kineske opere, korzikanske polifonije, ili džeza. Ona opstaje, na radost nas koji najviše pripadamo klasičarskoj porodici, ali samo kao deo mozaika proizvoda duha na jednom uskom i kratkom segmentu prostor-vremena. Naše akademske sredine još uvek u svojim programima većinom obrađuju klasičnu zapadnoevropsku muziku kao jedinu muziku vrednu studiranja. Ali, ideja o njenoj globalnoj superiornosti zapravo je kolonijalna i, ako se duboko preispitamo, čak sadrži u sebi i notu rasizma. Ova ideja je u obrazovnom sistemu u SAD uglavnom prevaziđena kroz modernizovan nastavni plan, koji uključuje druge muzičke pravce i muziku sa ostalih kontinenata.

Pa, koliko se udobno u današnjici osećaju kompozitori, izvođači, muzički poslenici i uopšte svi oni koji stvaraju i promovišu moderan, hrabar i sasvim nov muzički stav?

Ako mislite na stvaralački proces, meni je stvaranje uzbudljivije nego ikada zbog slobode i raznovrsnosti umetničkog izraza, mogućnosti razmene sa drugim muzičarima/umetnicima, ili stizanja do publike izvan lokalnih granica. Govorim iz ugla nekog ko se rano odvojio od stabilnih sistema podrške – moje preseljenje na drugi kontinent sa dvadesetak godina uticalo je da ojačaju mišići opstanka i neophodnost da budem sebi oslonac, pre nego da to očekujem sa strane. Sloboda i pokretljivost koji su obeležili moju kompozitorsku karijeru, za mene su vrhunac udobnosti, u smislu biranja saradnika i načina rada koji odgovara mojoj viziji sveta. Ali, znam da ta vrsta slobode i pokretljivosti nisu jednako udobni za sve. Na američkoj sceni cvetaju ansambli koji su se posvetili muzici napisanoj danas, jer su usvojili stav da više života na sceni znači i više života u publici: program sastavljen od novih dela, kompozitori na pozornici ili u sali, teme koje su relevantne za momenat u kom živimo – to su za publiku višestruki razlozi da bude prisutna. Taj osećaj žive scene i protočnosti umanjen je ako postoji zavisnost od glomaznih budžeta, koji po pravilu podržavaju glomazne ansamble i

Kompozitorkina skica *Antena*, privatni arhiv

projekte. New Music USA je organizacija u koju svi ulažemo dobrovoljno, koliko ko želi i može, i koja na nacionalnom nivou podržava savremenu muziku. Od pre nekoliko godina uvedeni su mini-grantovi da bi što više učesnika na konkursu imalo šansu da ostvari makar pojedinačne godišnje projekte. Upravo sada, za vreme kovida 19, prikupljeno je preko donacija – fondacija i pojedinaca – pola miliona dolara za hiljadu malih stipendija savremenim stvaraocima oštećenim pandemijom. Kao i u svemu, uz solidarnost, uzajamnu podršku, kreativnost da se dođe do sredstava i ličnog učešća svakog od nas u tom procesu, naprave se uslovi za rad i u najtežim okolnostima, u sistemu koji ne podržava to što radimo.

Verujemo da ste takođe bili u prilici da razmotrite položaj žena u različitim kulturama, specijalno umetnica, kao što ste i vi sami. Da li su žene i kao stvaraoci potcenjene u odnosu na svoje muške kolege, kao što je to slučaj u nekim drugim profesijama?

Žene čine manje od četvrtine američkog Kongresa, dok ih u Skupštini Srbije ima 38 odsto. U muzici, tokom 2014/15, 1,8 odsto komada na programima orkestara A ranga u Americi napisale su žene, a taj broj je sada, zbog intenzivne kampanje u poslednjih par godina, došao na oko 4 odsto. Ne znam podatke za Srbiju, ali se nadam da je procenat veći. Zašto su ti brojevi tako mali? Ne zato što nema kompozitorki, ili ih nema dovoljno dobrih – svet je velik i mogućnost izbora je fantastična. Ali naše navike i mentalna lenjost pri sklapanju koncertnih programa, kretanje linijom manjeg otpora i nepreuzimanje rizika – pobeđuju. Naravno da je lakše staviti na program neki komad čiji je autor odavno mrtav, note su u orkestarskoj biblioteci, neki članovi ansambla su ga verovatno već i ranije svirali, a i publika dobro poznaje i možda voli to delo. Međutim, takav program pokazuje i nedostatak vizije i onda je pitanje – šta ćete na tom koncertu? Zar nije dosadno, a to je najblaža reč koju bih upotrebila, da u jednom šarolikom svetu u kom smo svi toliko različiti, odete na koncert gde je svaki komad na programu napisao muškarac bele rase? Ako umetnost odražava trenutak u kom je nastala, a za mene njen smisao jeste u relevantnosti, zar je onda rasna-rodna-starosna homogenost u koncertnim dvoranama realna slika ovog sveta? Već godinama ne odlazim na koncerte kojima nedostaje pažljiva, osvešćena, vizionarska programska politika. Trudim se da svojim delovanjem skrenem pažnju na važnost razumevanja konteksta u kom živimo, ovde mislim i na Srbiju i na SAD, kroz rad sa instrumentalistima i nepodržavanjem ansambala koji svojim repertoarima pokazuju da nisu zainteresovani za dinamiku današnjice i svoju odgovornost prema njoj.

U ovom trenutku, dok SAD i doslovno gore zbog nečega što bi se moglo opisati kao rasističko ubistvo počinjeno od strane snaga reda, postavlja se pitanje ima li rasizma u umetničkom stvaralaštvu širom planete. Da li su, po vašem iskustvu, neke čitave kulture i narodi potcenjeni od strane superiornih muzičkih tržišta, ili je reč o pojedinačnim slučajevima? Kako to možemo da promenimo?

Rasizma ima svugde, jer je svest čovečanstva na nivou na kom većina ljudi želi da budu superiorni u odnosu na druge, i naći će bilo koji razlog da opravdaju svoju potrebu za dominacijom: fokus može da bude na drugoj rasi, naciji, etničkoj grupi, drugom delu grada, pa i drugom delu vaše sopstvene porodice. Mentalitet pohlepe i dualistička svest ne prihvataju da smo mi svi jedan organizam koji trpi kada bilo koji njegov deo trpi. Želim u stvari da vaše pitanje vratim opet na lokalno, na naš prostor, jer često čujem da kod nas nema rasizma. Svaki put kada čujete vic na račun Roma, Bosanaca, Kineza ili bilo koje grupacije, to je rasizam. I nije argument da rasistički vic i institucionalizovano ubistvo »

nemaju istu težinu. Oni dolaze iz iste ideje, da smo *mi* bolji nego *oni*, a baš ta ideja je pogubna za čovečanstvo. Taj sistem na ličnom nivou možemo da promenimo kada svaki vic započnemo u prvom licu, a drugi junak vica bude naš roditelj ili najbolji prijatelj. Jer, time smo uklonili omalovažavajući stereotip i predrasudu, a ostao je duhovit narativ koji je sigurno deo opšteg ljudskog iskustva. Zašto se ne bismo šalili na svoj račun, umesto na tuđi? Zato što onda to što govorimo više nije smešno. I u tome je bolna istina projekcije na druge – lakše je sopstvenu ružnoću, bedu, glupost, očaj od praznine života zakačiti na drugog nego se sa njom suočiti. Ovaj momenat, kada se virus i protesti protiv rasizma dešavaju uporedo, nije slučajan, jer svi imamo manje obaveza i više vremena za preispitivanje, pa nepravde i greške sistema dolaze još više do izražaja. Zato verujem da je ovo vreme menjanja kolosека, prekretnica ka novim vrednostima, većem stepenu odgovornosti, ka oslobađanju od represivnih istorijskih narativa – naravno, ne želi svako da uđe u taj voz, ali on je tu sada.

Ka čemu ovog časa upirete pogled kao kompozitorka? Da li su se nakon *Antena* i *Zvučne Zemlje* u vama rodile neke potpuno nove i još do sada nepoznate muzičke zamisli?

Trenutno radim na operi o udovicama američke vojske za Glimerglas Operu. Moja libretistkinja Debra Brevort poznata je po komadima o kontroverznim društvenim temama, a u ovoj potresnoj priči preispitujemo patriotizam i sudbinu žena čiji su muževi stradali u ratovima.

U čast mog "velikog" rođendana, Kronos kvartet naručio je komad sa planiranom svetskom premijerom u Karnegi holu u nastupajućoj sezoni. To je sledeće na čemu treba da radim, mada zbog pandemije postoje i dalje nejasnoće oko čitave sezone. Verujem da će se događaj ostvariti, ali zbog same inicijative, on za mene već postoji u sferi idealnih formi kao najlepši rođendanski poklon koji sam mogla da zamislim – i puno mi je srce zbog toga. ¶

ZORICA KOJIĆ

Šta je umetnost,

Izložba koja je pred nama ne donosi takoreći ništa novo, njoj to i nije cilj. Ona prevashodno predstavlja jednog od najznačajnijih umetnika koje ova sredina ima, koji više od pola veka svojim ciničnim stavom provocira javnost i pomera granice umetnosti

Posle više od 18 godina beogradska publika je u prilici da pogleda veliku izložbu, mogli bismo slobodno da kažemo neku vrstu retrospektive Dragoljuba Raše Todosijevića, jednog od najprominentnijih avangardnih umetnika Srbije. U novootvorenom izložbenom prostoru nekadašnjeg bioskopa "Balkan", u organizaciji Fondacije Saša Marčeta, upriličena je postavka na kojoj su predstavljeni grafike, instalacije, asamblaži, foto i video snimci performansa, radovi koji su nastajali u dugom vremenskom rasponu od skoro 50 godina. Od najstarijeg, kultnog performansa *Was Ist Kunst* iz sredine sedamdesetih, preko asamblaža *Fluxus Pianino*, intrigantne instalacije *Balkanski Banket* iz serije *Gott Liebt die Serben* prvi put izvedene krajem devedesetih, pa do najnovijih grafika koje su nastale prošle godine, izložba nudi sažet ali fokusiran uvid u genezu radova ovog umetnika.

Svakako najpoznatiji i, po mnogim kritičarima, ključni rad *Was Ist Kunst, Marinela Koželj?* na ovoj postavci predstavljen je u formi video-zapisa performansa, ali i kao serija fotografija koje su snimljene na jednom od mnogobrojnih izvođenja ovog rada. Rad pripada čitavoj seriji, već odavno dobro proučenih i istorizovanih, neoavangardnih umetničkih praksi nastalih u SKC-u ranih sedamdesetih, nastalih kao forma bunta protiv akademski odnegovane i društveno prihvaćene umetnosti visokog modernizma. U polučasovnom performansu, Raša u istražiteljskom maniru, oštrim zapovedničkim tonom, neprekidno skoro do iznemoglosti na nemačkom jeziku postavlja pitanje svom "subjektu" (Marineli Koželj): "Šta je umetnost?" Istovremeno vršeći fizičku torturu nad njenim licem, umetnik projektuje svoju agresiju ka posmatraču, dovodeći tako u vezu totalitarni diskurs i umetničke prakse. Po istoričaru umetnosti Dejanu Sretenoviću, upravo ova veza umetnosti i totalitarnosti postaje jedna od Todosijevićevih glavnih preokupacija u potonjoj umetničkoj praksi. Verbalni segment performansa kao fundamentalno pitanje sa stanovišta teorije umetnosti, jednako upućeno posmatraču/publici kao i samom subjektu, ostaje bez odgovora. Ješa Denegri ovaj seminalni rad tumači kao proces u kome umetnik istražuje prirodu umetnosti sopstvenim delovanjem – svojom praksom, odnosno kako je to jednom prilikom sam autor rekao, način na koji umetnik postavlja pitanje o umetnosti jeste umetničko delo.

Manje istaknut, ali svakako nezaobilazan je rad *Fluxus Pianino* nastao početkom osamdesetih u kome Todosijević pokušava da pronađe i stupi u dijalog sa vlastitom istorijsko-umetničkom referencom. U klavire ili pijanine su pobodeni štapovi za hodanje koji na semiotičkom nivou predstavljaju paradigmu za klasičan materijal. Ovaj svojevrsni omaž Fluxus umetnicima i Jozefu Bojsu polazi od pretpostavke da se značenje stvara u relaciji formalnih, vizuelnih karakteristika predmeta (klavira i štapova), a ne u njihovim primarnim označiteljskim funkcijama (instrumenta koji proizvodi zvuk i ortopedskog pomagala).

Centralni motiv postavke je rad *Balkanski banket* iz pomenute serije "Bog voli Srbe". Veliki kukasti krst koji formiraju kafanski stolovi sa crnim stolnjacima, ostacima hleba, pasulja u tanjirima i praznim pivskim flašama, ostavlja snažan, gotovo neprijatan utisak. Tako

Rašo Todosijeviću?

poznati ikonični prizor nepospremljenog stola, u popularnoj kulturi definisan kao još jedna od stereotipnih slika koju Zapad ima o balkanskom geografskom i kulturnom prostoru, Todosijević pervertira u instalaciju koja i u simboličnom i narativnom nivou ima ambivalentno značenje. Priroda simbola i predstava se menja u zavisnosti od toga šta u njih projektujemo, tako da oni za Todosijevića nisu striktno definisani već su otvoreni za interpretaciju. Ovaj kao i mnogi drugi radovi iz devedesetih su umetnikova razmišljanja na temu promenljivosti značenja i upotrebe simbola, te njihovim uslovljenostima koje donose promene istorijskih prilika. Bilo da se radi o menori, petokraci ili svastici, Todosijevićeva upotreba je krajnje kritička i duboko zadire u proces gubljenja ličnog zarad sticanja zajedničkog identiteta, kroz učešće u kolektivnim ritualima, masovnim događajima, koji svoj pandan imaju kako u prošlim tako i u skorašnjim društveno-političkim prilikama.

Najnoviji radovi su grafike većih formata koje su urađene po predlošcima – akvarelima koji u Rašinom opusu imaju posebno mesto i ulogu. Iako ga većina stručne javnosti i poštovalaca savremene umetnosti identifikuje kao beskompromisnog konceptualistu i primarno povezuje sa nepredmetnom umetnošću, njegov opus je utemeljen u slikarskom i crtačkom postupku, te su tako paralelno sa performansima i instalacijama tokom godina nastajali mnogobrojni crteži, slike i akvareli. Kao umetnik koji je sklon strategijama demistifikacije, Raša se i ovom serijom grafika posredno dotiče interpretativnih modela u umetnosti. One, po umetnikovim rečima, nemaju neko posebno značenje, već se opiru tumačenju, štaviše, mišljene su kao neka vrsta otpora sistemu umetnosti koji ima potrebu da sve i svakog determiniše, klasifikuje i "objasni".

Izložba koja je pred nama ne donosi takoreći ništa novo, njoj to i nije cilj. Ona prevashodno predstavlja jednog od najznačajnijih umetnika koje ova sredina ima, koji više od pola veka svojim ciničnim stavom provocira javnost i pomera granice umetnosti. Todosijević se može razumeti i kao tipičan primer ove sredine, u mladosti neshvaćen i neprihvaćen od strane društva i institucija, prepušten sam sebi, svojim idejama i borbi sa vetrenjačama sistema. Stoga i sam naziv izložbe "Hvala Raši Todosijeviću", što je ujedno naziv serije retrospektivnih izložbi koje su održane širom Evrope i sveta u nekim od najznačajnijih muzeja, ukazuje na jedan promišljen, nadasve autoironičan stav o vezi sopstvene recepcije kao umetnika i vrednovanja njegove umetničke prakse. Takođe, ovaj rad predstavlja eksplicitnu kritiku sistema umetnosti u sad već decenijski dugotrajnim uslovima nikad razvijene kulturne politike, uvek ograničene sitnim interesima i kratkovidim politikama. Ovim nazivom i postupkom umetnik ironično zahvaljuje sam sebi za sve što je uradio za svoju otadžbinu.

Bez ikakve sumnje Raša Todosijević je najznačajniji domaći umetnik koji je svoju verifikaciju pre svega dobio kroz saradnju sa velikim inostranim muzejima (MOMA TATE, "Žorž Pompidu") koji u poslednje dve decenije nabavkom njegovih radova upotpunjavaju svoje kolekcije evropske savremene umetnosti. Takođe, nagrade koje je dobijao, od kojih je najznačajnija velika otkupna nagrada koju je dobio pre devet godina na 54. Venecijanskom bijenalu, doprinela je konačno potvrdi njegovog statusa, prvenstveno u domaćoj sredini koja je često sa nipodaštavanjem gledala na njegovo delo. Sve velike i nadasve pametne kulture i nacije u prvi plan ističu svoje najbolje umetnike, nezavisno od toga u kojoj životnoj dobi se oni nalaze, da li su aktivni ili su postali deo "panteona slavnih". Svaki put kada odete u Beč, na primer, videćete neku izložbu posvećenu Gustavu Klimtu, secesiji ili bečkim akcionistima. Za razliku od Austrijanaca koji se s pravom ponose svojom kulturom i nasleđem, čini se da naša sredina još uvek ne poseduje ni svest, niti mehanizme institucionalno zasnovane javne afirmacije istinski velikih umetničkih imena.

Pitanje koje je svojim kolegama i javnosti Todosijević davno postavio, Was Ist Kunst?, i danas odzvanja u javnom, umetničkom i naučnom diskursu. Poenta umetnosti, ako je uopšte ima, nije u tome da shodno modernističkoj paradigmi stalno donosi nešto novo, da probija granice mogućeg i nemogućeg. "Poenta" umetnosti Raše Todosijevića je da jednostavno samo bude tu, među nama, da je posmatramo, da pokušamo da je razumemo i shvatimo poruke jednog od retkih umetnika sa ovih prostora koji je ušao u sve preglede svetske savremene umetnosti. Neophodno je s vremena na vreme podsetiti se, kako je to kustos i kritičar Slavko Timotijević davno formulisao, "remek-dela savremene srpske umetnosti", istinskih vrednosti koje ovu kulturu, bez obzira na trenutne slabosti i lutanja, stavljaju u ravnopravan položaj sa drugim kulturama. ¶

SAŠA JANJIĆ

Suze i pravda za milenijalce

Već u prvoj epizodi gledaocu postaje posve jasno da se autorke i autori svesno i dosledno lišavaju nemalih prednosti i dalje dominantne političke korektnosti (dodatno osnažene još restriktivnijom i neslobodarskom WOKE kulturom), tako da ova serija prilično brzo zadovoljava i visoko postavljene kriterijume intelektualnog poštenja i sveobuhvatnosti

U svom čuvenom romanu *I djetinjstvo, zar ne? (*preveo dr Predrag Kostić, objavila sarajevska Svjetlost, 1979) istočnonemačka spisateljica Krista Volf u samo par rečenica jetko je opisala jednu krupnu identitetsku i duševnu zagonetku: "Postepeno tokom više mjeseci nameće se dilema: i dalje šutjeti ili živjeti u trećem licu. To je, čini se, jedino što nam preostaje."

Krista Volf i njeno stvaralaštvo teško da se mogu predočiti kao nužna lektira ili popularno štivo u svetu milenijalaca iz anglosaksonskog sveta, ali upravo gore izneto može da posluži kao duševna i idejna anamneza glavnih junakinja i junaka dve premijerne TV serije iz tog geografskog, generacijskog i socijalnog miljea. Reč je o serijama iz aktuelne ponude HBO-a – britanskoj *I May Destroy You* (Možda ću te uništiti), iza koje u više svojstava stoji sve traženija Mikaela Kol, i *Love Life* (Ljubavni život); koje, kanda, ne bi bilo u ovom vidu i sa ovom prikazivačko-distributivnom pozornošću bez Ane Kendrik, najuposlenije filmske glumice svoje generacije u Holivudu u poslednjih desetak godina.

I May Destroy You predstavlja združeni britansko-američki poduhvat, na kome su snage udružili BBC i HBO, a u isti mah i novi dokaz krupnih kreativnih potencijala Mikaele Kol, spisateljice, scenarisrtkinje, pesnikinje, autorke govora, koja je do ovog trenutka bila najpoznatija po jednoglasno hvaljenoj ostrvskoj seriji *Chewing Gum*. *Chewing Gum* jeste bio jasan i glasan nagoveštaj jednog golemog talenta, a I *May Destroy You* predstavlja ogroman i silovit napredak za Mikaelu Kol, ali i za tamošnji televizijski izraz. Ova serija u tom svom inicijalnom uskom dramaturško-motivskom zabatu donosi zapanjujuću svežinu, ali i sasvim neočekivanu narativnu hrabrost, dovodeći ovaj naslov to tačke suštinske nepredvidljivosti, a to je nesporno jedna od najrelevatnijih i najilustrativnijih odlika vrhunske televizije (izvorno – peak TV, što je sintagma koja označava ponajpre kreativno superiorne sadržaje, ali i "proizvode" u ovoj eri nezaustavljivog progresa upravo na tom polju).

I May Destroy You
Foto: Promo

Tematski gledano i odmeravano, *I May Destroy You* svoju prekopotrebnu osobenost i kosinu iznalazi u bavljenju i polemisanju sa često nedovoljno potenciranim, pa i nerazaznatljivim aspektom pristanka na planu brzpoteznijeg, odnosno neobaveznijeg seksa. Već u prvoj epizodi gledaocu postaje posve jasno da se autorke i autori svesno i dosledno lišavaju nemalih prednosti i dalje dominantne političke korektnosti (dodatno osnažene još restriktivnijom i neslobodarskom WOKE kulturom), tako da ova serija prilično brzo zadovoljava i visoko postavljene kriterijume intelektualnog poštenja i sveobuhvatnosti. To je povelika žrtva, posebno u kontekstu današnjice i te nanovo razgoropađene, a, naravno, tek arbitrarne i površne političke ispravnosti, te nam ostaje krajnje jednostavna dramska postavka – zanimljivi ljudi u intrigantnoj situaciji.

Arabela, glavna junakinja (tumači je upravo Mikaela Kol) na prvih nekoliko pogleda nije preterano simpatičan lik – popularna tviterašica, vlasnica ugovora za knjigu za koju nema ni elana niti želje da napiše, praznoglava, površna, tašta, neodgovorna, lenja, a prilično odana alkoholu, opijatima raznih sorta, i ishitrenim životnim odlukama i izborima. Ako se ciljano žrtvujemo i po strani ostavimo generacijski zazor (ako ne i prezir) prema onome što čini svetonazor prosečnih milenijalaca (a Arabela je isprva pozicionirana upravo na toj dramaturško-karakternoj koti), brzo ćemo postati svesni i tihe a prodorne univerzalnosti, kanda nevidljive sa tačke gledišta isključivih, nestrpljivih i nedovoljno usredsređenih na ta-

Love Life
Foto: Promo

kve gledalačke izazove, a što jeste jedna pod par udarnih vertikala i priče i serije u celini. Arabela jeste upečatljiva varijacija na ono što se katkad čisto intuitivno i spoznajno prepoznaje kao *everyman* (*everywoman* u ovom konkretnom slučaju), obična jedinka, zarobljena u vlastitoj nedostatnosti, omeđena društvenim i generacijskim uslovljavanjima, slaba i poročna, nesigurna i nesnađena... dakle, ipak jedna od nas, bez obzira na nominalnu kulturološku ili generacijsku udaljenost sa koje je posmatramo i pratimo, nošeni mišlju da je to, užas silovanja usled nedovoljno izričito iskazanog nepristanka, nešto što se događaja onom nekom dalekom drugom, negde i u trenutke nepažnje i lošeg fatuma.

Kao što je već pomenuto, osnovna nit priče odvažno je izmeštena iz sigurne luke opšteprihvaćenih zgodnih rešenja, te naracija iz epizode u epizodu biva sve slobodnija i kreativnija, uz mudro oslanjanje na izdašne a ponekad i nevidljive darove nehronološkog i sinkopiranog pripovedanja, uz takođe hrabru upotrebu aluzivnih znakova pored gledačkog puta i sa čestom i drastičnom promenom fokusa kada su najvažniji likovi (junaci i junakinje) u pitanju. Tako umesto moguće ode metiljavom i iritantnom solipsizmu mnogobrojnijih milenijalaca ovde ipak dobijamo onespokojavajuću i mudru, ali u isti mah i zbilja emotivnu i komunikativnu priču o važnoj dimenziji egzistencije danas, i to u povesti koja lako transcendira ta polazna ograničenja prikaza užasa raskalašnih života, usiljenog hedonizma i aplikacijskog seksa. Ukupno uzev, ovo jeste zahtevan sadržaj po pretpostavljenim ukusima većine, ali i delo koje može da bude osnova za silan ponos svih koji su radili na ovoj najboljoj britanskoj premijernoj seriji u prvoj polovini ove mučne i možda i prevratne godine.

S druge strane, američka nova serija *Love Life* u samom startu dolazi pred gledateljstvo sa ogromnim opterećenjem – naime, reč je o seriji koja je (pomalo nerezonski) odabrana da bude baš prva premijerna serija u ponudi novopokrenutog striming servisa, HBO Max. Sve i da zažmurimo na to, *Love Life* ima biti pohvaljena tek kao funkcionalna, pitka i zanatski dovoljno vešto sročena i skockana serija koja, pak, posrće na onom ključnom planu – planu sadržaja, ideja i ciljane osobenosti. Premda ju lako gledati, pa sve i da se odlučite za bindžerski neumeren pohod "u cugu", ovo je proizvod prilično ograničenog roka trajanja (u kolektivnoj svesti gledalaca), a uz to i ostvarenje koje ne nudi ništa suštinski novo, a svoje srednjačenje pokušava da zatomi lako uočljivim posezanjem za stilemama i tropama recentnijeg američkog nezavisnog filma (što je, inače, izvorište mnogih serijskih naslova iz ponude dobrog dela kablovskih i striming-emitera).

Love Life pruža dugu nisku arhetipskih rešenja, i to u vidu priče o prikazu par decenija dugih, ovakvih ili onakvih, lutanja i posrtanja mlade njujorške kustoskinje (naravno, u tumačenju uvek pouzdane Ane Kendrik). Stvar je donekle oneobičena i osvežena upotrebom damski milozvučnog aplikacijskog glasa (za to je zaslužna britanska glumica Lesli Menvil) koji visokoparnim registrom jezika nastoji da predoči opseg, reklo bi se, većim delom nužno jalove potrage glavne junakinje za ljubavlju, smislom, spokojem... I tu se stiže do udarne nevolje ovakve postavke – naime, neznano zašto ta tri pojma (ljubav, smisao, spokoj) brzo bivaju izjednačena te mlada Darbi Karter (Ana Kendrik) biva predočena kao neko ko dragovoljno bira da identitetski razlog postojanja pronalazi isključivo u vezi, u kakvoj-takvoj množini, bez previše insistiranja na sopstvenoj samobitnosti i posebnosti. Darbi naprosto ne može i ne želi da postoji kao jedinka, dopuštajući da je definišu povremene i privremene "bolje" ili "jače" polovine, što nas dovodi do upadljive dubioze – naime, teško je, ako ne i nemoguće, precizno razlučiti da li *Love Life* svesno progovora o suštinskoj isprazanosti svoje junakinje i klase i društvenog soja koji ona predstavlja u široj značenjskoj ravni ili je ta praznina samo puko ishodište glavnotokovski kastriranog proizvoda čiji su autori naprosto pratili već utabane staze koje su prtili neki ambiciozniji, kreativniji, spremniji na rizik, svesniji darovanih im šansi i mogućnosti poigravanja onim (samo)zadatim i nametnutim...

Ako je potrebno ponovo to istaći, nasuprot izvanrednoj *I May Destroy You*, serija *Love Life* ipak biva nimalo neprijatno gledalačko iskustvo, dok kao celina eonima kaska za (filmskim) remek-delom *Samci* (Singles) majstora Kamerona Kroua s kraja prošlog veka. *Love Life* nudi uglađeno pakovanje, povremeno vrcav i duhovit dijalog, očekivano odličnu rolu nikada dovoljno hvaljene i cenjene Houp Dejvis u ulozi majke na gnjavežnom putu samospoznaje... *Ova serija* predstavlja manje zanimljivu stranu istog novčića kojim dominira opsežna slika delića od grozomornih tereta i egzistecijalne mučnine predočene u *I May Destroy You*. A ono o čemu progovaraju obe ove serije izrečeno je već na prvim stranicama pomenutog romana Kriste Volf: "Ono što je prošlo nije i mrtvo; ono čak nije ni prošlo. Mi ga odvajamo od sebe i pravimo se da ga ne poznajemo." ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Tmurna vedrina Srednje Evrope

Švedska autorka je sa svojim sagovornicima iz Austrije, Mađarske i Rumunije tražila odgovore na bezbrojne političke i kulturne kontroverze našeg dela Evrope

Desni talas je u ekspanziji u celoj Evropi. Pokretačka snaga koja je u osnovi tog talasa je uvek strah. Strah od nepoznatog, strah da ćemo morati da delimo ono što imamo – jer ko to želi da radi? Nama intelektualcima je uvek lako da pričamo. Mi kažemo: "Treba deliti ono što imaš!" Spreman sam takođe da se u bilo kom trenutku javno deklarišem da je neophodno da podelimo naša bogatstva. Ali kada posle dođe migrantska porodica i kaže: "Imaš prelepu kuću, da li možemo da živimo kod tebe?", ni ja ih neću primiti. Svi smo korumpirani i kukavice, i to ne doprinosi želji za životom.

(Mihael Haneke)

Gledano s Balkana, pa bogme i iz Mitteleurope, Švedska je jedna relativno egzotična zemlja koja budi izvesnu radoznalost upravo time što Šveđani izgledaju nekako "baš kao mi", a opet su dovoljno drugačiji... Pa ipak, nekako nije uobičajeno da rumunski ili srpski, pa valjda čak ni austrijski pisac ili novinar s tzv. publicističkim nagnućima ode u Švedsku, Norvešku i Dansku na koji mesec ili godinicu ne bi li dokonao u čemu je tačno ta intrigantna specifičnost skandinavskog načina života, shvatanja politike, umetnosti... Na toj unutarevropskoj sever-jug relaciji, "mi" smo malo kad posmatrači (osim iz socijalno podređene, gastarbajterske pozicije, ali to je nešto sasvim drugo), a mnogo češće "posmatrani". Neravnoteža resursa, šta ćete...

Švedska autorka Sesilija Hanson zaputila se u Austriju, Mađarsku i Rumuniju, "zemlje u kojima umetnost i književnost imaju važnu ulogu" (pati, Endru Baruše Vahtele!), da kroz razgovore s njihovim tzv. umnim ljudima – među kakve, dakako, spadaju i poneki koje bi konzervativna svest radije smestila među vandvorske lude – dokona koji je to tajni sastojak koji srednjoevropsku umetnost i kulturu čini tako osebujnim i – u njihovim boljim izdanjima – tako specifično provokativnim, nabijenim *tmurnom vedrinom* kakva se opire definisanju, a kamoli oponašanju. Ali, bogme, i šta je to što ta društva (koja čudnovato uspevaju kroz istoriju da budu periferna i na vetrometini u isto vreme) periodično uvaljuje u blato i prašinu, srozava ih u nacizme, boljševizme, nacionalističke populizme, u endemski rasizam takoreći bez drugih rasa, antisemitizam takoreći bez Jevreja... Rezultat njenog visprenog istraživanja dostupan je i srpskim čitaocima, u vidu knjige *Beznadežno, ali ne sasvim* (sa švedskog prevela Milica Nikolić; Albatros plus, Beograd 2019).

Zanimljiv je, i na podsticajan način neortodoksan, već i autorkin izbor zemalja; naime, pošto je tu i Austrija, ne može biti reči o kriterijumu "bivših komunističkih zemalja"; iz istog razloga, ne može se ni raditi samo o relativno ili manje relativno siromašnim zemljama; Austrija takođe štrči i kada je u pitanju perifernost, iz bar dva dobra razloga: mada malena zemlja, ona je centralna baštinica možda i ključnog "unutrašnjeg" evropskog carstva u poslednjih više stotina godina, a pri tome je i zemlja u kojoj se govori i piše na velikom evropskom i svetskom jeziku. No, ako je Mađarska još i nekako "prirodno" u podunavskom geografskom, kulturnom i istorijskom paru sa današnjom alpsko-dunavskom republičicom, Rumunija se tu teško uklapa, uz nju idu asocijacije na "Balkan", na grofa Drakulu, na sumračne orijentalističke stereotipe... Ali i na plejadu "uvrnutih" genija, doduše redom (frankofonih, germanofonih...) emigranata, te na veliki savremeni rumunski filmski talas.

Ali, Hanson zna šta radi. Izbor sagovornika/ca je besprekoran – od neizbežnih do uzbudljivih, te do onih koji su pravo otkriće, ne samo za ovog čitaoca. Od Austrijanaca, ne zna se je li zanimljiviji filmadžijski superstar Haneke ili mahniti, "opasni" Herman Nič, njegova feministička antagonistkinja Marlena Štreruvic (ponešto od njenog dramskog stvaralaštva dostupno je u prevodu), konceptualna zvezda Valie Export, itd., sve do odnekud u ovu bečku kvotu ubačene Marine Abramović (?); ipak, najupečatljiviji sagovornik ostaje Peter Turini, fenomenalni, kod nas premalo izvođeni i prevođeni dramatičar, sjajan analitičar onog "maloaustrijskog" filonacističkog drajva, u čemu pomalo podseća na Bernharda – osim što je sasvim drugačiji.

Potom naša autorka ide Dunavom nizvodno... Mađarski "kontingent" (i kontinent, s obzirom na melanholičnu usamljenost mađarskog jezika...) uključuje, između ostalih, naše odlične znance Petera Esterhazija, Lasla Krasnahorkaija i Petera Nadaša, a ono što autorku zanima razumljivo više od patnji disidenata pod jednoparijskim režimom gulaš-komunizma jeste kako je, đavola, ta poletna i prosperitetna Mađarska iz devedesetih, zemlja-model obećavajuće tranzicije u kojoj svakog dana u svakom pogledu sve više napredujemo kao uzorni pioniri kapitalizma i globalizacije, završila kao kisela, sumračna provincijska satrapija pod svevlašću jednog slabo izrihtanog seoskog đilkoša? Je li to do masne 'rane koja tera u rezignaciju (što bi rekao vragolasti poljako-mađar Kšištof Varga) ili do recidiva trijanonske traume, ili do ekonomskog nezadovoljstva, ili do loše fokusirane pobune protiv "otuđenih elita" ili šta već, *bazmeg*?

I Rumune Sesilija Hanson pita prave i važne stvari, a oni odgovaraju onako kako ćete i očekivati od jednog Mirče Kartareskua, Radu Žudea i drugih... naposletku, od Herte Miler. Zemlja je to s najtežim nasleđem – nacističko po strani, ono nije za poređenje – i sa najozbiljnjim problemima, koja se, obrni-okreni, još i sasvim dobro i pristojno s njima bori. Kako i po koju cenu – i to ovde piše...

A zašto u ovoj knjizi nema Srbije, niti bivše Jugoslavije? Pa, ne moramo mi u svakoj čorbi biti mirođija. A ionako nas je bilo previše poslednjih decenija, red je da se malo povučemo i obrađujemo svoj vrt. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Igre s istinom

Prvi put sam, nakon svih naših kriza, svih naših ratova, sankcija, poplava, afera, spinova, poluvanrednih i vanrednih stanja, pomislila da smo konačno umrli kao društvo

Piše: **Minja Bogavac**

Dramska spisateljica i upravnica Šabačkog pozorišta

Danas sam gledala snimak iz Novog Pazara. Premijerka i njena svita, pred zdravstvenim radnicima i novinarima. Kordon ih odvaja od ljudi koji zvižde, ljudi koji urlaju... Ljudi koji strahuju za svoje i živote najbližih, ljude koji su možda ovih dana izgubili najbliže ili su gledali kako im se oduzima dostojanstvo. Premijerka kaže: mogu da je prebiju. Kaže: mogu da je ubiju. Dodaje: mogu da pokušaju da probiju kordon! ... I nemoguće je ne zapitati se: od koga je štiti taj kordon? Od istih onih građana koji su pre neki dan, na izborima, tako zdušno podržali politiku njene partije, poslavši instituciju opozicije u istoriju. Jesu li to ti isti ljudi? Jesu li to ti isti građani?

U jednom trenutku, premijerka izgovara kako u Novi Pazar nije došla zbog politike. I ja se pitam: zašto je došla? ... Je l' došla privatno? Da proba mantije? Da turistički obiđe manastire i džamije?

Zar ona nije političarka? Zar nije ovo njen službeni put? Zar nije ovo zvanična poseta, sa vrha države? ...

Da li je moguće da šefica vlade pod rečju "politika", podrazumeva isključivo reč "kampanja" i da li zaista najvažnija političarka u državi može da bude toliko apolitična? Kaže: došla je zbog zdravstvenih radnika. Kao da s njima ima neka druga posla, nego da im objasni zašto je politika njene vlade dovela do kraha zdravstvenog sistema u jednom gradu. Do žrtava, patnje i bola, koji su mogli da budu sprečeni.

Svašta smo gledali ovih dana, u Srbiji i u svetu, ali ne sećam se da su neki snimci bili potresniji od ovih iz Novog Pazara... A onda sam videla nešto još gore! Videla sam isti taj događaj, aranžiran za dnevnike proređimskih televizija. Reklo bi se: Premijerka je došla da se uveri da li je sve u redu. Svratila je u rutinsku posetu, da se slika u jednoj od najboljih i najbolje opremljenih bolnica u zemlji. Kao da živimo u podvojenoj realnosti! Kao da se dovikujemo iz paralelnih univerzuma.

Mi smo narativne ravni koje se sukobljavaju. Apsolutna društvena postmoderna. Ne govorimo isti jezik. Da, razumemo svaku pojedinačnu reč, ali se ne razumemo. Živimo postistinu. A postistina je laž.

Živimo laž.

Pre nekoliko dana, autorka jedne emisije pitala me je da prokomentarišem Premijerkinu izjavu. U vreme njene vlade, kaže Ana Brnabić, kultura je postala vidljivija u društvu. Da li je to ista ona kultura sa rekordno malim budžetom? Ona ista kultura kojoj se u doba najveće krize najmanji budžet dodatno smanjuje? ... Da li je to ona kultura kojoj se govori da predstavlja "agresivnu manjinu"? ... Ili je to neka druga kultura, neke druge, srećnije zemlje? One zemlje u kojoj građani u XXI veku demokratskim putem zavode jednopartijski sistem, jer je vladajuća partija toliko dobra da joj nije potrebna nikakva alternativa? ... Naša postmoderna ima svoj totalitarizam! A sva totalitarna društva liče na svoje vladare.

Da li sam ja to Premijerku upravo nazvala našom vladarkom? ... Ne. Samo sam htela da kažem da mi i ona liči... Sve više, svi njeni nastupi liče na onog koga naziva "šefom" i koga rado pominje u svojim veselim anegdotama. Recimo, ono kada je zove u šest ujutru, da pita kako to da on za doručak jede maline iz Maroka i kako se uvoz maline odražava na naš BDP.

Sve više liči na onog o kome priča s toliko topline, čak i dok u javnost iznosi ispovest o mobingu... ili bar ogromnom stresu koji joj priređuje šef! Isto tako, kao njen šef, i ona zna da bude osorna. Isto tako ljuta. Isto toliko neprijatna prema novinarima, ili građanima od kojih je dele kordoni policije. Ponavljam: istim onim građanima, oduševljenim merama njene uspešne vlade. Građanima koji, takoreći, vežbaju za slet u čast nje i šefa koje bezrezervno podržavaju.

I mi sve više ličimo na njih. Uprkos činjenici da živimo u paralelnim realnostima i mi se sve češće vozimo na rolerkosteru emocija: od potpunog očajanja, do potpune histerije. I nije problem samo pandemija misterioznog virusa. Mnogo je veći problem pandemija psihičkih poremećaja, u našim razorenim porodicama, na našim raskopanim ulicama. Među svima nama. Cvilimo. Lajemo. Ujedamo. Ljutimo se, plačemo, plašimo se i bunimo.

Danas sam gledala snimke iz Novog Pazara. Gledala sam kako aktivisti vladajuće stranke, pred dolazak šefice države, skidaju umrlice s tabli, ne bi li ušminkali stvarnost. Snimke ljudi sa druge strane kordona. Slušala sam njihove zviždуke, pretnje, psovke i očaj... I prvi put, nakon svih naših kriza, svih naših ratova, sankcija, poplava, afera, spinova, poluvanrednih i vanrednih stanja, pomislila da smo konačno umrli, kao društvo. Svaka ideja o zajednici. O vrednostima. O javnosti... O časti ili odgovornosti za učinjeno delo i izgovorenu reč. Svaka društvenost ovde je RIP.

Postistina je ubila društvo. I svi smo u tome učestvovali... A to je isto, kazala bi premijerka, kao da nije niko. "Ima veze s nama, ali nema veze s nama"... Mi smo apsolutni relativitet. Zaboravili smo šta to beše istina. "Postistina je laž. Istina je da laži nema!", rekle bi moje kolege i prijatelji Vojkan i Sara, u vodećem songu svoje predstave "Urednik". To je predstava, kažu, o posledicama igranja sa istinom. I na tu frazu mislim, dok gledam snimke iz Novog Pazara. Novi Pazar je posledica igranja sa istinom. I tih će posledica biti sve više.

Čuvajte se! ¶

SAD: Knjiga bivšeg savetnika za nacionalnu bezbednost Džona Boltona

NARCISOIDNA N SA NASAĐENIM

Donald Tramp je neverovatno neinformisan. Bio je iznenađen kada je čuo da je Velika Britanija nuklearna sila, mislio da je Finska pod patronatom Rusije, pojma nije imao zašto postoje dve Koreje i zašto SAD podržavaju baš Južnu Koreju. Tramp ni za šta nema strpljenja, ništa ne čita i veoma teško usvaja nove informacije. Ne vodi ga nikakva ideologija, ne pravi planove, ni za šta se ne priprema i u svakoj situaciji improvizuje, piše Trampov bivši saradnik Džon Bolton

Za "Vreme" iz Severne Dakote

Odavno su razbijene sve iluzije o tome da se iza karikaturalnog lika Donalda Trampa krije strateški genije koji sa čitavim svetom igra višedimenzionalni šah. Tramp je upravo onakav kakav se čini na osnovu svojih nebuloznih izjava i tvitova, nasađenih šiški, pudera i steznika. Više novinarskih i analitičkih knjiga daje nam i pisanu potvrdu da onaj deo njegovog sveta do kojeg mediji ne dopiru izgleda baš onako kako biste očekivali. Prošle nedelje je izašla knjiga Džona Boltona koja pripada tom žanru, ali je i nešto više: suvoparnim i monotonim jezikom Bolton ne prepričava, već za istoriju beleži šta se dešavalo, prenosi razgovore kojima je prisustvovao i činjenice koje zna iz prve ruke. Na osnovu svega što dosad znamo, nema razloga za sumnju u njegovu pouzdanost. Šta god da se mislilo i govorilo o Boltonu, nepreciznost i nepouzdanost nisu njegove osobine.

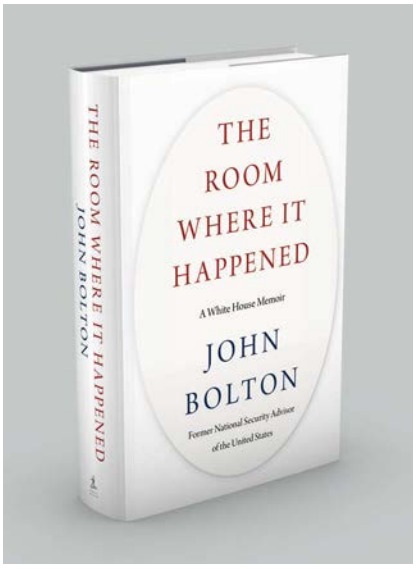
Džon Bolton je radio u svakoj republikanskoj administraciji još od osamdesetih godina, bio je kontroverzni ambasador SAD u Ujedinjenim nacijama i preko deset godina plaćeni komentator na republikanskoj televiziji Foks. Moglo bi se reći da je čitav svoj profesionalni život proveo na militantno-intervencionističkoj margini američkog republikanizma kao najpoznatiji i najugledniji američki "jastreb" u spoljnoj politici. On je uvek na strani odlučnog nastupa i oštrih sankcija, gotovo po inerciji protivnik međunarodnih sporazuma i zagovornik preventivnih napada.

EZNALICA ŠIŠKAMA

Foto: Patrick Semansky /AP

Njegov dolazak 2018. godine na mesto Trampovog savetnika za nacionalnu bezbednost izazvao je uznemirenje i strah, jer se činilo da bi mogao da utiče na preusmeravanje inače dezorganizovane i dezorijentisane administracije. Na sreću, ratobornost nije jedna od Trampovih mana. On je čovek disko-žurki i kič varijante života na visokoj nozi, a ne ratnog rizika i drame. Povremeno voli da se busa u grudi i preti "najstrašnijim bombama", ali će uvek pre odabrati "dil" nego stvarni sukob koji bi mogao da dovede do

nepopravljivih posledica. I to je verovatno jedna od ključnih srećnih okolnosti za današnju civilizaciju.

Kada su se Boltonovi nazori podudarali sa Trampovim impulsima, njegovo prisustvo je imalo nekog uticaja, a kada nisu, onda, na sreću, nije. Recimo, Trampu se odavno činilo da je raskidanje Atomskog sporazuma sa Iranom dobra ideja, ali je u tome bio toliko usamljen da bez Boltona, koji je od početka bio fanatični protivnik Sporazuma, sigurno to ne bi zaista uradio. Bolton je od početka bio svestan da saradnja sa Trampom neće biti jednostavna, ali je pravilno procenio da će Tramp biti prijemčiv za neke od njegovih ideja. Saradnja sa Trampom je trajala skoro godinu i po dana, sve do septembra prošle godine.

KRUNSKI SVEDOK

Krajem prošle godine započeo je proces opoziva predsednika, u Predstavničkom domu se raspravljalo da li je Tramp zloupotrebio svoj položaj i ucenjivao Ukrajinu, odnosno (protivzakonito) zaustavio slanje vojne pomoći tražeći od Ukrajine zauzvrat "nešto" protiv Džoa Bajdena što bi mogao da upotrebi tokom izborne kampanje. Upotreba poluga vlasti da bi se izvukla neka lična korist ogroman je prestup čak i u svetu oslabljenih pravila koji je Tramp nametnuo. Bolton je znao šta se tačno događalo i da li su optužbe protiv Trampa tačne, ali je uprkos pozivu odbio da svedoči. Složena pravila u vezi sa kongresnim svedočenjima omogućila su mu da tim odbijanjem ne prekrši mnogo više od pravila lepog ponašanja. Njegovi saradnici su, međutim, svedočili (i svi do jednog su u potonjim mesecima osetili na svojoj koži Trampovu osvetu), i svakom zainteresovanom posmatraču je bilo jasno šta se zaista dogodilo. Bolton je za to vreme pisao knjigu u kojoj će reći sve što ima da kaže.

Odbijanjem da pod zakletvom optuži Trampa Bolton je navukao na sebe bes Trampovih protivnika. Oni tvrde da su Boltonovo ime i njegova reputacija među republikancima mogli da imaju presudan uticaj, da je upravo on mogao da pokoleba dovoljan broj republikanskih poslanika i da smešnom učini svaku odbranu Trampa. Druga škola mišljenja tvrdi da nije važno šta bi on rekao budući da su republikanski senatori svoju političku sudbinu odavno vezali za Trampa i da za njih povratka nema. Kakvi god bili Trampovi prestupi ili promašaji, politički posao tih republikanaca podrazumeva da se trude da Trampove *faux pas* zabašure, ignorišu, da ih svesno pogrešno protumače, lažno predstave ili, u najboljem slučaju, da nekako izbegnu prozivke i pitanja sve dok naredni skandal ne baci senku na prethodni. Bolton tu ništa ne bi mogao da učini.

Sedam meseci nakon propalog pokušaja da se Tramp ukloni sa mesta predsednika iz štampe je izašla Boltonova knjiga *Soba u kojoj se to dogodilo*. Objavljena je nešto kasnije nego što je bilo planirano »

jer je Bela kuća na više načina pokušala da onemogući objavljivanje, ili da ga makar odloži do posle izbora, u čemu nije uspela.

IMPULSIVAN I NARCISOIDAN

Iz knjige saznajemo da je Tramp, kao što se vidi i golim okom, zaista "neverovatno neinformisan". Tako je u razgovoru sa britanskom premijerkom bio iznenađen kada je čuo da je Velika Britanija nuklearna sila, a nekom drugom prilikom je pitao da li je Finska pod patronatom Rusije. Tramp ni za šta nema strpljenja, ne čita i veoma teško usvaja nove informacije. Bolton, recimo, navodi da je morao da mu u više navrata iznova prepričava kako je došlo do toga da postoje dve Koreje i zašto SAD podržavaju Južnu Koreju.

Trampa ne vodi nikakva ideologija, on ne pravi planove, ni za šta se ne priprema i u svakoj situaciji improvizuje. Vode ga isključivo trenutni, narcisoidni interesi. Ali zato uvek ima u vidu novac, trgovinu, razmenu. U odluci da "suspenduje" zajedničke vojne vežbe SAD i Južne Koreje (kao gest dobre volje prema Kim Džong Unu, iako na američkoj strani nije bilo nikoga ko nije bio protiv), važan faktor je bilo i to što su te vežbe veoma skupe. Međutim, Bolton u knjizi kaže da je Tramp toliko uživao dok je posmatrao vojne vežbe tokom posete Velikoj Britaniji da je on, Bolton, pomislio kako je velika greška što ga nisu ranije odveli na neke takve američke vežbe, jer da je imao prilike da ih ranije vidi uživo, sigurno nijedne ne bi suspendovao.

Tramp nema nikakav kompas, ni moralni ni intelektualni. U razgovorima sa stranim političarima koji iznose unapred pripremljene ideje i formulacije i tačno znaju šta hoće da postignu, Tramp se prepušta svom osećaju, brblja, doseća se, iznosi netačne brojeve i podatke dok njegovi savetnici i saradnici nemaju drugog izbora do da pasivno prate šta se dešava nemajući predstave šta će u sledećem trenutku da izgovori, kakav će predlog da iznese, kakav će kompromis da prihvati. Najčešće, kaže Bolton, svi samo žele da se sve što pre završi i da bude što manje prilike da se nešto zabrlja.

Boltona naročito uznemiruje što Tramp kao da ne ume da razlikuje lično od političkog, što međunarodne odnose vidi samo kroz lične odnose sa vodećim političarima. Nisu, dakle, u pitanju promašene metafore i neuspele šale kada Tramp govori kako on i Kim Džong Un razmenjuju "ljubavna pisma" (Bolton kaže da je Tramp bio iskreno dirnut komplimentima koje je iznad Kimovog potpisa nanizao neki severnokorejski birokrata).

Foto: AP

Tramp nema nikakav kompas, ni moralni ni intelektualni. U razgovorima sa stranim političarima koji iznose unapred pripremljene ideje i formulacije i tačno znaju šta hoće da postignu, Tramp se prepušta svom osećaju, brblja, doseća se, iznosi netačne brojeve i podatke dok njegovi savetnici i saradnici nemaju drugog izbora do da pasivno prate šta se dešava nemajući predstave šta će u sledećem trenutku da izgovori, kakav će predlog da iznese, kakav će kompromis da prihvati

Dakle, to je onaj Tramp kojeg svi prepoznajemo, predsednik koji opsesivno prati kako je "ispao" u medijima.

SVE JE BOLJE OD DEMOKRATA

Ali to nije sve. Bolton ne prikazuje Trampa samo kao dramatično pogrešnu osobu na pogrešnom mestu, nego navodi i ponešto zaista dramatično i u svakom smislu neprihvatljivo. Tako se u razgovoru sa turskim predsednikom Tajipom Redžepom Erdoganom Tramp trudio da mu parira kako je i on jednako moćan kao i bilo koji autokrata. Obećao je da će mu "srediti" sve što treba u vezi sa optužnicom protiv turske Halkbanke čim u tužilaštvo koje se bavi tim slučajem "dovede svoje ljude". Ideja da bi predsednik tako nešto pokušao da uradi je u Sjedinjenim Državama anatema.

Drugi primer je kako je Tramp u želji da bude što ljubazniji i predusretljiviji dok je Si Đinpinga molio za pomoć tokom predstojećih izbora, kineskom predsedniku rekao da podržava njegovu ideju o otvaranju logora za Ujgure, da je, dakle, masovno zatvaranje nevinih ljudi u koncentracione logore na neodređeno vreme "dobra ideja". Čim je taj fragment iz knjige stigao do javnosti, državni sekretar Majk

ČVRSTA RUKA: Vladimir Putin i Donald Tramp
Foto: AP

Pompeo je javno osudio Kinu zbog postupanja prema Ujgurima, a Tramp je obećao da će zbog Ujgura uvesti Kini nove sankcije.

Na pitanje zašto, ako je sve već tako, nije svedočio protiv Trampa, Bolton sada odgovara da je postupao onako kako su mu "okolnosti" nalagale, tj. da su po njegovom mišljenju demokrate čitav proces opoziva loše vodile, da su se usmerile samo na Ukrajinu iako je bilo još mnogo toga što je zasluživalo da se ispita, te da je predviđao da će se sve završiti upravo onako kako se završilo. Bolton je rekao da Tramp jeste zaslužio da bude opozvan sa mesta predsednika i da bi on, da je senator, glasao za impičment. I ne samo to: Bolton danas otvoreno kaže da "ne zna ni za jedan Trampov potez koji ovaj nije napravio imajući u vidu naredne izbore", te da ga, ako bude ponovo izabran, "više ništa neće obuzdavati".

PREDIZBORNI INSAJDERSKI UDAR: Džon Bolton
Foto: AP

Težinu Boltonovim izjavama daje to što je on ubeđeni republikanac, pravi partijski čovek, za koga su najveći neprijatelji američkih interesa Iran i Severna Koreja (to jest radikalni islamski teroristi i svi zaostaci socijalizma-komunizma). Na trećem mestu neprijatelja SAD su, međutim, demokrate. Unutrašnju dramu kod Boltona je izazivalo to što jeste video da je Tramp pretnja za SAD, što je za njega bilo neprijatno i mučno, ali je prepuštanje vlasti demokratama za njega ipak uvek bila lošija opcija. U knjizi je omraza na demokrate doslovno opipljiva – sve što je od demokrata ostalo nužno je da se ukloni ili preinači. "Okolnosti" koje su ga nateral da ne pomaže u opozivu Trampa treba gledati u tom svetlu.

Bolton kaže da je knjigu napisao zato da bi bila "svedočanstvo za istoriju". Cena toga je bila da je propustio šansu da postane deo istorije.

Sa druge strane, očigledno je da Boltona više ne motiviše želja da ostane među svojim republikancima. Zbog oštrih upozorenja i nemilosrdnih opisa Trampa već ga bivši prijatelji i istomišljenici nazivaju "izdajnikom" koji im "zabada nož u leđa". Demokrate se nadaju da će biti republikanskih glasača koji će upozorenja iz Boltonovih usta shvatiti ozbiljnije nego kada ih čuju od suprotne strane.

PROTIVAN DUHU VREMENA

Do narednih predsedničkih izbora u Americi ostalo je još četiri meseca, a šanse Donalda Trampa da bude ponovo izabran trenutno ne deluju ubedljivo. Istraživanja javnog mnjenja pokazuju da se njegova podrška iz nedelje u nedelju kruni. Zahvaljujući elektorskom sistemu glasanja, na prošlim izborima je pobedio sa skoro tri miliona glasova manje i u međuvremenu uopšte nije ni pokušao da privuče nove pristalice. U ovom trenutku se čini da nije ni formulisao izbornu poruku i ključne teme. Njegovi glavni aduti trebalo je da budu privredni prosperitet, bezbednost i ugled Amerike u svetu. Od svega toga, naravno, nema ni pomena. Zato se sada drži oprobanih rasističko-šovinističkih tema sa kojima se oseća dobro i sigurno i koje zasad drže njegove okorele pristalice na okupu – "zli imigranti koji su krivi za mnogo toga", "Amerika pre svih", "mi za nas", "niko nam ništa ne može", "demokrate su teroristi", "snage haosa", itd.

Za to vreme korona virus se širi, Amerika je na repu pokušaja da se virus suzbije a Tramp je na čelu pokreta koji kaže da je možda najbolje ignorisati epidemiju i pustiti da stvari idu svojim tokom, pa će možda na kraju sve izaći na dobro.

Loše vesti za Trampa stižu gotovo svakodnevno. Njegova želja da uz pomoć ministra pravde Bila Bara "pročisti" pravosuđe i nekako zaštiti "svoje" ljude koji su trenutno optuženici u različitim sudskim procesima, ne ide baš glatko. Prošlog vikenda je, recimo, do javnosti doprlo da su američke obaveštajne službe još od marta znale da je Rusija talibanima ponudila novčanu nagradu za svakog ubijenog američkog vojnika i da niko ništa nije preduzeo, te da je Tramp insistirao da Putin bude ponovo pozvan u G7. To je tip postupanja koji zgražava i odbija američke glasače, nezavisno od partijskog opredeljenja i bilo čega drugog. Boltonova knjiga je u nekoliko navrata privukla pažnju, ali samo kratkotrajno, dok se nije ugušila u navali novih i dramatičnih vesti.

Konačno, tu su rasni i socijalni protesti koji su krenuli nakon ubistva Džordža Flojda. Trampove opsesivne teme i njegov pristup politici prirodni su protivnici i meta tog talasa nezadovoljstva i zahteva za promenama. Tramp se nalazi na suprotnoj strani od raspoloženja koje preovlađuje, pa mu ne preostaje ništa drugo nego da pokuša da nametne tumačenje u kojem je on branitelj reda, mira i poretka, dok su svi ostali anarhisti i nasilnici.

Pre neki dan Tramp je doneo specijalnu uredbu o strogom kažnjavanju vandala koji skrnave i obaraju spomenike, jer to nije samo protivzakonito nego je i "uništavanje istorije". Međutim, sada je počelo da se dešava nešto novo. U južnim državama lokalne vlasti su počele da donose odluke o uklanjanju spomenika, promeni simbola i naziva (sa zastave Misisipija tako će biti uklonjen deo sa zastavom Konfederacije iz građanskog rata). "Njegovi" republikanci, uz podršku javnosti, u nekim mestima na jugu odnose u muzeje statue i biste onih koji su danas ocenjeni kao rasisti. Firme samoinicijativno menjaju nazive i zaštitne znakove koji nekim grupama mogu delovati uvredljivo. Vandali su, izgleda, bili samo radikalni, preuranjeni izraz realno postojećeg raspoloženja koje nije strogo partijski ograničeno. Suprotstavljanje tom raspoloženju nema velike političke šanse u društvu u kojem još postoji demokratija. ¶

ALEKSANDRA KOSTIĆ

Gospodari laži i robovi istine

U naletu pravedničkog ili kakvog god besa rušenje spomenika ne doprinosi ničemu dobrom. Ono ne doprinosi sučeljavanju sa neprijatnom prošlošću i njenom prevazilaženju, naprotiv, rušenjem spomenika ona se samo gura pod tepih. Da li bi trebalo da se minira Akropolj zato što su tvorci naše današnje demokratije u antičko doba držali robove

Piše: **Ivan Ivanji**

"Ko prošlost kontroliše, kontroliše budućnost!", Džordž Orvel, *1984.*

Pri pogledu na spomenik Kristiforu Kolumbu do pre neki dan slučajnom prolazniku kroz glavu bi sinula misao: Ovaj momak je prvi prebrodio okean i otkrio Ameriku. Ovih dana prolazniku se nameće druga misao: Zbog ovog ovde su počeli da uništavaju starosedeoce, stvorili robovlasnički sistem na kontinentu, neću više da me podseća na to. Porušimo ga! I inače besan na život, nejednakost, širenje virusa korona, bedu, ceo prokleti život, poneko će se osvetiti kipu neke istorijske ličnosti izlivenom u bronzi ili napravljenom od kamena. Za trenutak će mu možda biti lakše. Ali će, u konkretnom slučaju, podvig moreplovca ipak ostati nepromenjen.

Najnoviji virus koji hara svetom ne izaziva samo obostrano zapaljenje pluća, već i besnilo koje se ispoljava rušenjem spomenika u nekada kolonijalnim silama kao što su SAD, Velika Britanija, Belgija ili Nemačka. Kovid 19 se širio avionima i brodovima, bes i očaj preko interneta. Virus korona nije izazvao samo urušavanje svetske privrede, već i rušenje spomenika i svojevrsnu reviziju istorije. Međutim, kao što je teških zaraznih

REVIZIJA ISTORIJE: Rušenje spomenika Staljinu 1956. u Budimpešti (levo); Kolumbo, Sadam Husein i Lenjin (desno)
Foto: *wikipedia.org*

bolesti bilo od kada je sveta i veka, tako ni rušenje idola i njihovih spomenika nije ništa novo.

Primera ima bezbroj, ali zar će iko postati gospodar laži opovrgavanjem istine o kojoj govore spomenici? Da li insistiranje na činjenicama porobljava istinu?

OD EHNATONA, PREKO IKONOKLASTA DO TALIBANA

Faraon Ehnaton vladao je od 1351. do 1334. godine pre nove ere. Žena i suvladarka bila mu je prelepa Nefertiti. Ehnaton nije više voleo egipatske bogove koje su njegovi prethodnici obožavali, okrenuo im je leđa, ali se nije usudio da ih ruši. Poverovao je u jednog jedinog boga čiji lik ljudska ruka ne može da prikaže, um da shvati, koji je i životodavan kao sunce. Za jedinog boga proglasio je Atona, boga sunca, znak mu je bio sunčani disk. Isuviše kratka vladavina tvorca monoteizma nije stigla da učvrsti novu ideju, posle njegove smrti sve se vratilo na staro.

Kao jedna od najstarijih nacija na svetu koja ima toliko spomenika neprocenjive vrednosti, Kina u drevna vremena nije umela da ih čuva. Još Konfučije (551–479. pre nove ere) žalio se da su mlađe dinastije careva pre njega rušile spomenike ranijih vladara, pa je zbog toga njemu otežano da proučava istoriju.

Za našu civilizaciju mnogo je zanimljiviji sukob unutar hrišćanske crkve u 8. i 9. veku oko pitanja da li je dozvoljeno Bogorodicu, Hrista i svece prikazati kao ljudska stvorenja. Deo teologa, koje nazivamo ikonoklastima, zauzeo je stav da Sveto pismo to zabranjuje. Druga grupa, nazvana ikonodulima, odbacivala je tu tezu kao preuzetu od muslimana. Ikonoklasti su se pozivali na citat iz Biblije: "Ne pravi sebi lika, ni obličja bilo čega što je gore na nebu ili dole na zemlji ili u vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi." Ljubitelji ikona su konstatovali da je to Stari zavet, da je to važilo pre nego što je Hrist u ljudskom obličju hodao po zemlji, a pošto se on pokazao kao čovek, može ga se i treba oslikavati i vajati i obožavati naslikano i izvajano. Ikonoklasti su počeli da uništavaju i lome ikone. Na kraju su poraženi, a čovečanstvo tome može da zahvali na velikoj umetnosti, ikonama, freskama, kipovima. Ja se nadam da će i današnji rušioci spomenika izgubiti bitku, uprkos sopstvenom iskrenom gnevu zbog svakog oblika rasizma. Jer, većina spomenika mora opstati ili će se nanovo izgraditi.

Uništavanje spomenika se nastavlja i krajem prošlog i u ovom veku. Takozvana Islamska država, Daeš, rušila je buldožerima sve što nije bilo izgrađeno u slavu njihove vere, pa i ostatke starog grada Nimroda u drevnoj Asiriji u današnjem Iraku. Talibani su u mestu Bamijan u Avganistanu srušili kipove Bude, jedan je bio visok 53, drugi 35 metara. Javno mnjenje je osudilo te vandalske postupke fanatičnih islamista, ali se drugačije odnosi prema uništavanju gotovo svih spomenika sovjetske vladavine u zemljama koje nazivamo njihovim satelitima. Zbog toga se postavlja pitanje da li postoji i "poželjno" rušenje onoga što nas podseća na ružna vremena. Da li se na taj način odričemo svega što je bilo u neko doba ili je kontraproduktivno, jer zločine prošlosti predaje zaboravu, gura ih pod tepih?

ADOLF HITLER NA KONJU

Da li bi, na primer, bilo poželjno srušiti spomenike Adolfu Hotleru širom Nemačke? Sigurno bi ih masovno rušili da je to bilo moguće, ali nije, jer nikada nije postojao nijedan spomenik sa njegovim likom. Firer je ličnim ukazom zabranio da mu se podigne spomenik ili pričvrsti tabla u njegovu slavu dok je živ. Nije to bio znak skromnosti, nego dobro proračunata poza. On je živ hteo da bude sveprisutan, a ne kao odliv u bronzi. Hitler nikada nije nosio generalske ili bilo kakve paradne uniforme, samo jednostavnu uniformu SA, njegove partijske vojske, sa skromnim Ordenom gvozdenog krsta koji je dobio kao kaplar tokom Prvog svetskog rata. Zato je njegov lik bio na poštanskim markama, za šta je ubirao autorski honorar.

Nije bilo zabranjeno ulice nazivati njegovim imenom, postao je i počasni »

građanin mnogih gradova. Imena ulica su, naravno, svuda promenjena. Što se počasnog građanstva tiče, stvari drugačije stoje. Pošto sam u aprilu ove godina ja postao počasni građanin Vajmara, pogledao sam u kakvom se društvu nalazim. Nije nas mnogo počastvovano tom titulom, ali je osim Francu Listu, Rihardu Štrausu, Tomasu Manu ili Hindenburgu bila dodeljena i Adolfu Hitleru. Objasnili su mi da mu titula počasnog građanina nije formalno oduzeta, jer se automatski ugasila njegovom smrću.

Nemački nedeljnik "Špigel" je ipak otkrio da jedan Hitlerov spomenik ne samo da je ipak podignut nego da stoji još i danas. U gradiću Landštulu u Pfalcu, na krajnjem jugozapadu Nemačke, stoji još od 1934. godine: na postolju visokom šest metara sa čeličnim šlemom na glavi Hitler jaše konja. Na spomeniku piše "Molitva pred bitku". Decenijama posle rata niko tome nije poklanjao pažnju, tek kad je novinar zapitkivao prolaznike bacili su pogled i začuđeno govorili: "Pazi, pa to je stvarno Adolf!" Sve je to bilo čudno. Hitler je doduše voleo skulpture konja, ali ne postoji nijedan snimak, nijedna izjava da je ikada jahao ili čak stajao pored nekog konja. Na kraju se ustanovilo da je konjanički spomenik bio narudžbina grada, da ga je za 10.000 maraka izvajao Adolf Gernd kome je asistirao njegov sin Verner, koji je još uvek živ i izjavio da spomenik nema ama baš nikakve veze sa fierom. "Uzeli smo nekakav energičan profil", kaže Verner Brend. "Sličnih u Nemačkoj ima na hiljade." Dobro da neko nije ishitreno srušio spomenik.

JOSIF VISARIONOVIČ DŽUGAŠVILI STALJIN

Drugačija je situacija sa Staljinom. Za njegova života podignuto je nekoliko stotina kipova u trinaest zemalja. Prvi put su počeli da ih ruše 23. oktobra 1956. uveče u Budimpešti, a to je višestruko značajan istorijski događaj. Svako kasnije rušenje ili uklanjanje Staljina u drugim zemljama usledиće tek posle pada sovjetskog sistema, ali u Mađarskoj se to zbilo u toku prve večeri masovne pobune protiv sistema kada se nije moglo ni naslutiti kako će se događaji razvijati.

Kip je zajedno sa postoljem bio visok 25, sama figura Staljina osam metara. Odnekud je donesen alat, kipu su hidrauličnim čekićima odvaljivali glavu, noge, na kraju zavezali za njegov vrat čelično uže koje su povukli teški kamioni. U 21.37 časova Staljin je pao. Negde u to vreme čuli su se i prvi pucnji. Ljudi su se gotovo histerično bacali na ostatke bronze i nastavili svim mogućim alatkama da ih komadaju. Na postolju su ostale samo čizme. Godine 2013. je na drugom mestu postavljeno postolje samo sa kopijom tih čizama. Dok bude živih koji se sećaju 1956. godine, znaće šta te bronzane čizme znače, mlađima će morati da se objasni ukoliko ih uopšte bude zanimalo.

Pobuna u Mađarskoj završila se totalnim porazom nakon intervencije sovjetske vojne sile. Ipak se pad bronzanog Staljina u Budimpešti može smatrati početkom kraja dominacije sovjetskog sistema u istočnom delu Evrope. U istočnom Berlinu spomenik Staljina uklonjen je tek 1961, u Pragu 1962, ali to više nije bilo opasno, jer je Staljin za vreme vladavine Hruščova posle 20. kongresa KP SSSR i u svojoj domovini bio skinut sa pijedestala.

U Varšavi je umesto spomenika izgrađena takozvana Staljinova palata visoka 237 metara sa pretežno kulturnim sadržajem, kongresnom salom i najboljim restoranom u gradu. Posle političkih promena i pada komunizma bilo je predloga da se ona sruši, međutim uprkos strahu koji se pretvorio u mržnju prema Rusiji, nadvladao je razum. Palata je modernizovana, služi osnovnoj kulturnoj i kongresnoj nameni i jedan je od simbola savremene Varšave.

Nemoguće je ispratiti sudbinu svih spomenika Staljinu, ali jedna njegova bista stoji netaknuta u SAD, i to u Bedfordu, država Virdžinija. Novi spomenik Staljinu podignut je 2013. u sibirskom gradu Jakutsku.

VLADIMIR ILJIČ LENJIN

Mnogi spomenici prikazuju Staljina zajedno sa Lenjinom, ali ima i veoma mnogo memorijala posvećenih Lenjinu u 27 država. Najvažniji je Lenjinov mauzolej na Crvenom trgu u Moskvi. Staljin je posle smrti 1953. sahranjen na istom mestu, ali već je 1961. premešten u jedan od redova počasnih grobova duž kremaljskog zida. U Rusiji je bilo povika da se sruši Lenjinov mauzolej, a njegovi posmrtni ostaci premeste na groblje u njegovom rodnom gradu, ali zasad nema nikakvih naznaka da bi to moglo da se dogodi, pod Putinovom vlašću sigurno neće. U istočnoj Nemačkoj je za vreme postojanja Nemačke Demokratske Republike podignuto preko pedeset spomenika Lenjinu, posle ujedinjenja neki su uklonjeni, drugi sklonjeni na manje vidna mesta, a nekoliko je ostalo gde su i podignuti.

U Gelzenkirhenu u Rurskoj oblasti, aprila ove godine postavljen je kip Lenjina visok preko dva metara. Uprkos protestima grupe građana koja je revolucionara nazivala masovnim ubicom, gradska uprava se pravdala da ne može ništa da preduzme protiv monumenta na privatnom zemljištu ispred centrale Marksističko-lenjinističke partije Nemačke (MLDP), doduše okrenut ka javnom trgu odakle je i te kako vidljiv. Ta partija je učestvovala na raznim izborima, ali nikad na lokalu, a kamoli na višem nivou, nije osvojila nijedan mandat.

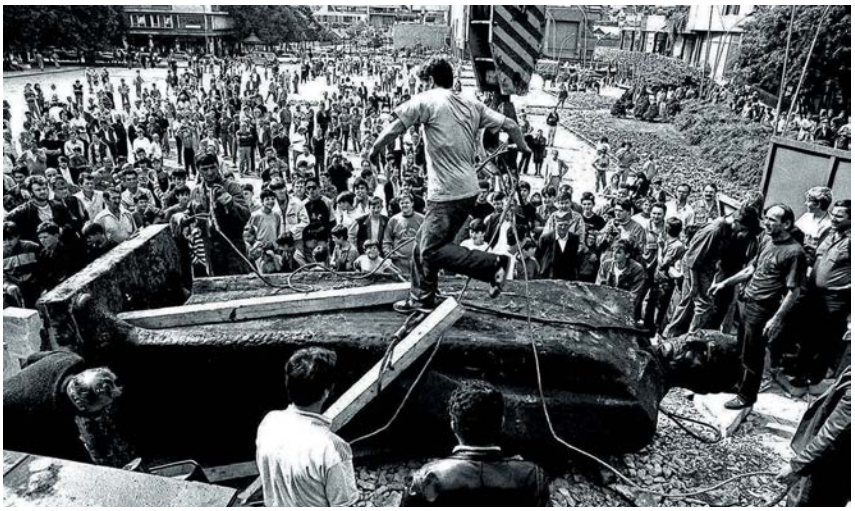
JOSIP BROZ TITO

Pre nego što pređem na aktuelni povod ovog izleta u prošlost, još da podsetim na spektakularno rušenje spomenika Sadamu Huseinu podignutog na njegov 65. rođendan 2001, a srušili su ga američki marinci već godinu dana kasnije, navodno ispunjavajući želju Iračana. Tri godine kasnije irački diktator je pogubljen pred televizijskim kamerama.

Nemoguće je izbeći, ali je veoma teško pisati o pojavama koje se neposredno tiču prošlosti sopstvene zemlje, pogotovu ako je autor, kao u ovom slučaju, subjektivno opredeljen, pa mu je zapravo nemoguće da bude objektivan. Mislim na sudbinu spomenika Titu i zbivanja koja ja smatram narodnooslobodilačkom borbom, ali je mnogi sugrađani nazivaju drugačije. Za neke od nas je možda isuviše sveže da bi se govorilo o istorijskim činjenicama i/ili reviziji istorije, ali one se i te kako odražavaju na postavljanje, uklanjanje ili rušenje spomenika istorijskim ličnostima i događajima.

Najpoznatiji Titov kip izradio je Antun Augustinčić da bi bio postavljen pred njegovom rodnom kućom u Kumrovcu. On je kopiran četrdesetak puta za razna mesta širom Socijalističke Jugoslavije. Odlika mu je što maršala ne prikazuje

kao pobednika, nego kao duboko zamišljenog i zabrinutog vojskovođu.

Najposećeniji je memorijalni kompleks Muzeja istorije Jugoslavije u čijem su sastavu Muzej "25 maj" i Kuća cveća, u kojoj su sahranjeni Tito i njegova supruga Jovanka. Obiđe je 80.000 do 100.000 ljudi godišnje. U bašti pred njom je i Titov kip u prirodnoj veličini. Mislim da je po visini najveći spomenik Titu onaj podignut na centralnom trgu u Velenju, u Sloveniji, figura je visoka šest metara.

Za odnos prema Titu karakterističan je slučaj (Titovog) Užica, gde je njegov kip visok 4,5 metara stajao na centralnom trgu. Posle političkih promena nije uništen, kao u mnogim gradovima, već premešten u baštu Muzeja revolucije. Danas se u tom gradu opet vodi diskusija da se vrati na staro mesto. Zanimljivo je da se podižu i novi spomenici Titu, u Skoplju 2013, a u Podgorici (jugoslovenskom Titogradu) 2018. godine.

RUŠITI I AKROPOLJ?

Povod za masovno rušenje spomenika kao novi tip ikonoklasticizma bio je jeziv snimak na kome se vidi kako jedan beli policajac polako do smrti davi jednog Afroamerikanca. Kada su se posle toga pojavile parole "Crni životi su važni", svaki iole pristojan čovek na svetu mogao je i morao s tim da se složi. Međutim, na jednoj fudbalskoj utakmici u Mančesteru proleteo je iznad stadiona avion sa parolom "Beli životi su važni", i to je proglašeno rasizmom. Trebaće vremena da se svi složimo da je život svakog čoveka bez obzira na pol, boju kože, zemlju porekla ili seksualnu opredeljenost jednako važan.

Ropstvo je, naravno, za svaku osudu. Ali istorijske su činjenice da je za toboţnji ideal demokratije, klasičnu Atinu, bilo sasvim normalno da se drže robovi, što se prenelo i na Rimsku imperiju. Zar zbog toga treba da porušimo sve antičke spomenike, Akropolj i rimski Koloseum?

Rušenje spomenika nije obrađivanje dela istorije koji je za osudu, nego nehotice baš suprotno od toga – ono grehove prošlosti gura u zaborav. Rušenje spomenika generala koji su predvodili južne države u američkom građanskom ratu politički pomaže Donaldu Trampu pred izbore jer mobiliše njegove potencijalne pristalice, građane južnih država koji i dalje simpatišu konfederaliste i njihovu zastavu. To se neće promeniti ako nestane spomenik generalu Liju. Postoji neizmerljivo mnogo dobrih i loših knjiga, odličnih i glupih filmova na tu temu, koji dokazuju da ožiljci nisu zarasli.

Ako u Engleskoj žele da ruše spomenik Vinstona Čerčila kao kolonijaliste, trebalo bi da ruše i kraljevsku dinastiju kojoj je i mladi i zreli Vinston služio. Ako u Nemačkoj žele da ruše spomenike Bizmarku ili ih polivaju crvenom bojom, istovremeno ruše i ideju jedinstva Nemačke koju je "gvozdeni kancelar" ostvario.

PROHUJAVA SA VIHOROM

Još mi je nerazumljivije kad se negiranje prenosi na literaturu i film. *Prohujalo sa vihorom* je za mene kič, ali za publiku širom planete taj film je slika jednog sveta koji je nestao. U tom, kao i u drugim filmovima tog vremena, crnoputi glumci igraju sluge koje vole porodice svojih vlasnika, sluškinje koje obožavaju gazdaricu. Ali, Holivud je kasnije suštinski doprineo ne savršenoj, ali daleko većoj rasnoj ravnopravnosti u SAD, kada su ljudi crne boje kože redovno počeli da se pojavljuju kao sudije, kapetani policije, lekari koji spasavaju život, kao heroji. Danas se u američkim serijama i filmovima posve prirodno prikazuju mešoviti ili istopolni ljubavni parovi.

U SAD je predsednik Donald Tramp potpisao ukaz kojim želi da zaštiti spomenike, rušiteljima preti dugačkim zatvorskim kaznama. Meni je neobično kada se bar u nečemu slažem sa tim klovnom od državnika. U Francuskoj je Emanuel Makron rekao da neće dozvoliti nikakvo rušenje i ruženje spomenika.

Neka se niko u Srbiji ne teši da kod nas nema rasizma. Ne mislim na nekoliko crnoputih fudbalera, još manje na malobrojnu jevrejsku zajednicu, nego na većinu romske populacije koja živi u gorim uslovima nego većina Afroamerikanaca u svojoj zemlji. Ne likujmo što drugi imaju problem, koji mi nemamo, nego poklonimo svu svoju simpatiju onim našim sugrađanima koji teško žive zbog svoje rasne pripadnosti, zbog nešto tamnije boje kože. ¶

Formula Šendžen

Predsednik Rusije Vladimir Putin obavestio je predsednika Srbije Aleksandra Vučića o planu predsednika SAD Donalda Trampa u vezi sa Kosovom. Razgovor je vođen u četiri oka, a Vučić je posle toga izjavio da je čuo dragocenu analizu situacije. Nije se upuštao u detalje, ali je u javnost isplivala nova formula za rešenje kosovske krize: Šendžen

Nije retko da državnici ili diplomate kažu jedan drugom u poverenju ono što ne govore javno, pogotovo ako je situacija delikatna, kao sa Kosovom. Neuobičajeno je, međutim, da mediji gotovo istog trena objave ono što je rečeno iza zatvorenih vrata. I to ne mediji gosta iz Srbije, već oni Putinovi. Kada se tako nešto desi, kao u ovom slučaju, logično je zapitati se kome to može biti u interesu. Možda Rusiji? Možda je Moskva već nešto pregovarala sa Vašingtonom? Ili je u pitanju širi paket nekog budućeg dogovora?

Moskovski list "Komersant", koji godinama analitički prati situaciju na Balkanu, posebno u Srbiji i na Kosovu, u dva navrata je poslednjih dana pisao o ovoj temi. Pre nego što je Vučić otputovao u Moskvu, "Komersant" je zabeležio njegovu "ubedljivu pobedu" na izborima naglašavajući da će Srpska napredna stranka imati više od dve trećine poslanika u novoj skupštini.

Zahvaljujući tome "SNS će moći da kontroliše usvajanje praktično svih odluka, uključujući i onih koje se tiču Kosova i Metohije". Ruski list u tom kontekstu naglašava da "mnogi balkanski stručnjaci" smatraju da će promena Ustava Srbije i izbacivanje Kosova i Metohije iz njegove preambule biti uslov za normalizaciju odnosa Beograda i Prištine, na čemu Zapad insistira.

"Komersant" piše da je sad u Vučićevim rukama praktično sve, ali da je to i opasno po njega. Zapad ga pritiska zbog Kosova i prvo što će morati da uradi je da menja Ustav. Zbližavanje sa SAD ne odgovara Rusiji, a takođe ni EU. Sedenje na dve, tri stolice nije udobno. Ako prihvati poziciju Rusije, naljutiće SAD i EU. Ako prihvati Vašington, izgubiće podršku Moskve. Bilo koja odluka vodi slabljenju njegove pozicije.

PUTINOVI SAVETI

Drugi članak, samo dan pošto je Vučić napustio Moskvu, privukao je još veću pažnju. "Komersant" piše da su "postali poznati" detalji kosovskog regulisanja koje će SAD predložiti liderima Srbije i Kosova. U Vašingtonu taj sastanak je u međuvremenu odložen, ali u trenutku kada je "Komersant" pisao, to još nije bilo poznato.

Predsednik Vučić je, citira ga urednik Genadij Sisojev, priznao da odlazi u SAD pošto je od predsednika Putina dobio "određene savete i dobru analizu o Kosovu". Nešto ranije, piše ruski dnevnik, Vučić je rekao da "očekuje težak period i pritisak za realizaciju plana o kome nam nisu ni govorili. Zato, po oceni Rusije, moramo biti pažljivi i oprezni kada nam budu te planove predlagali."

U osnovi američkog plana je "formula Šendžen" koja predviđa stvaranje ekonomskog saveza Srbije i Kosova analogno specijalnoj zoni u Kini. "Ako uspemo da podstaknemo dve strane na saradnju u privredi, tada će na red doći i politička pitanja", piše "Komersant" pozivajući se na američkog posrednika Ričarda Grenela. Ruski list dodaje da rešavanje ključnih i najtežih pitanja – političkih – ostavljaju Evropskoj uniji.

PRVA SPECIJALNA SLOBODNA EKONOMSKA ZONA

Pre nego što je Deng Sjaoping došao na vlast 1978. godine, Šendžen je bio malo ribarsko naselje sa železničkom stanicom, na granici sa Hongkongom. Stanica je imala dva sprata, tu su bile i policija i carina. Bila je najviša zgrada u okolini. Putnici za Hongkong ovde bi silazili iz voza, uzimali svoje kofere u ruke i pešice prelazili preko starog mosta na teritoriju Hongkonga, gde ih je dočekivala reklama za koka-kolu i hamburgere, za Kineze tada vrhunac egzotike.

MOŽE LI ISTI PRINCIP I ZA KOSOVSKU MITORVICU: Šendžen
Foto: *wikipedia.org*

Dve godine kasnije Šendžen je, u skladu sa politikom reformi i otvaranja, proglašen za prvu specijalnu slobodnu ekonomsku zonu u Kini. Tu su vladala drugačija pravila nego u ostalim delovima Kine: tržišni kapitalizam u uslovima socijalizma kineskih karakteristika.

Specijalnim merama vlade Šendžen je dobio povoljne uslove za privlačenje stranog kapitala, autonomiju u biznisu, porezima, izvozu gotovih proizvoda i uvozu savremene tehnologije i sve druge mere koje u svetu imaju slične ekonomske slobodne zone. U mnogim fabrikama rukovodioci su bili stranci, jer su Kinezi uvozili ne samo tehnologiju već i savremeni menadžment. Glavne investicije dolazile su iz Hongkonga. U prvih dvadeset godina kineske reforme iz Hongkonga je došlo 745 milijardi dolara u Kinu.

Rast je bio neverovatan. Šendžen danas ima oko 20 miliona stanovnika čiji je godišnji nacionalni dohodak od 30.000 dolara *per capita* najviši među svim kineskim gradovima. Ukupan BDP premašuje onaj u Hongkongu. Grad je i dalje zatvoren za putnike iz Kine, potrebna je posebna propusnica ukoliko neko nema radnu dozvolu.

OGLEDNO PODRUČJE ZA KINESKI SOCIJALIZAM

Šendžen je danas svetska fabrika elektronike. Oko 90 odsto svetske elektronske tehnike dolazi iz Šendžena, pri čemu se ne radi o proizvodnji samo strane tehnike, već i one razvijene u Kini. Tu je centar najvećih kineskih firmi, od Huaveja, ZET-a, Trecenta i drugih. To je takođe treća u svetu najveća kontejnerska luka. Osmi je grad u Kini po broju dolarskih milijardera. U Šendženu ne postoji dan i noć, grad živi i radi 24 sata.

U ribarskom mestu gde je nekad najviša zgrada bila železnička stanica, sada ima 14 nebodera viših od 200 metara, što nema nijedan grad na svetu, osim Njujorka. Čak i Dubai ima četiri manje. Trenutno se gradi još 60 nebodera, uz 233 postojeća. Najviša zgrada ima 599 metara. U gradskom saobraćaju ima 16.000 električnih vozila. Sve to govori o izvanrednoj ekonomskoj snazi Šendžena i prosperitetu koji je nezaustavljiv.

U avgustu prošle godine, dok su u Hongkongu besnele demonstracije, centralna vlada u Pekingu donela je značajnu i dalekosežnu političku odluku: Šendžen je proglašen za "ogledno područje za socijalizam sa kineskim karakteristikama" na koje bi trebalo da se ugledaju drugi gradovi. To praktično znači da će ono što je danas u Šendženu sutra biti u celoj Kini.

NEPRIMENJIVO NA KOSOVO

Ali, da li je ova formula primenjiva za Srbiju i Kosovo? Bilo bi lepo da jeste, ali to je daleko od realnosti. Možda su Amerikanci o srpsko-kosovskom Šendženu govorili u figurativnom smislu, kako bi naglasili značaj ekonomske saradnje. To je verovatnije, ali iz današnje perspektive neizvesno. Balkanske državice su rascepkane sa tendencijom daljeg cepkanja. Iza Šendžena stoji ogromna Kina, jedinstvena unitarna država, sa mnogo provincija i principom "Jedna zemlja, dva sistema".

Kina je slobodnu ekonomsku zonu Šendžen, kao i sve druge slične zone, formirala na svojoj teritoriji, sa punim državnim suverenitetom, nezavisna od stranih sila. To je prvi i glavni razlog što je iluzorno govoriti o balkanskom Šendženu.

Drugi, ne manje važan razlog jeste to što je tamo reč o istom narodu – Kinezima, naciji od milijardu i tri stotine miliona ljudi, sa pet hiljada godina zajedničke istorije i kulturnog nasleđa iza sebe. Sa druge strane, različite istorije, nacionalni identiteti i etničke pripadnosti su kod balkanskih naroda proizveli istorijsku tenziju koja je "razrešena" u nasilju, rušenju i ratu.

Da li je, uzimajući u obzor istoriju međusobnih odnosa Srba i Albanaca, i načina na koji su do sad pokušavali da reše svoje probleme, realno da sad odjednom zajedno zasuču rukave i počnu da grade – ni manje ni više nego novi Šendžen? U situaciji kada Albanci i Srbi ne mogu da se dogovore ni o najosnovnijim, svakodnevnim stvarima, ovaj "kineski" model deluje kao daleka, apstraktna teorija, koja zahteva novo ime. Možda je američki predsednik Tramp predvideo i novu doktrinu: "Dve zemlje, tri sistema". ¶

ALEKSANDAR NOVAČIĆ

Interreg - IPA CBC
Bulgaria - Serbia

"Виа Милитарис-Коридор за одрживи развој туризма"; Реф.бр.CB007.2.12.032

Овај пројекат суфинансира Европска унија кроз Интеррег-ИПА Програм прекограничне сарадње Бугарска-Србија.

Овога лета путујте паметно. Путујте полако. Изнајмите смештај у сеоској кући или поставите шатор у једном од многобројних живописних села у нашем Виа Милитарис региону. Виа Милитарис, стари римски пут и вековна веза између истока и запада, био нам је инспирација за пројекат који повезује прекогранично подручје Србије и Бугарске на ширем потезу пута Ниш-Софија у циљу развоја заједничког концепта за нову прекограничну туристичку дестинацију. Одвојите време да истражите околину, пешице или колима. Возите се бициклом од једног до другог села на Старој планини или путујте живописним споредним путевима уместо да идете аутопутем. Пешачите до скривених манастира. Истражите долину Јерме и Нишевачку клисуру. Пробајте укусну домаћу храну: пиротски сир, баницу, сврљишко јагње, праву шопску салату. Шта год радите, радите то полако-искористите сваки тренутак вашег одмора на прави начин. Посетите Виа Милитарис регион.

Придружите се нашој живој лабораторији! Поделите ваше предлоге, утиске, коментаре и фотографије о Виа Милитарис региону на Фејсбуку /www.facebook.com/viamilitarislivinglab/ Инстаграму visitviamilitaris и нашој интернет страници www.viamilitaris.net. Добродошли!

Овај текст је направљен уз помоћ средстава Европске уније кроз Интеррег-ИПА Програм прекограничне сарадње Бугарска-Србија под бројем CCI No 2014TC16I5CB007. Јединствена одговорна лица за садржај овог текста су РРА Југ Ниш и АЕР Костинброд и ни на који начин не може бити тумачен као став Европске уније или Управљачког тела програма.

Kad ograničenje

Nakon epiloga Đokovićeve jadranske turneje, teniseri su zabrinuti za svoje zdravlje, organizatori turnira zaokupljeni su novim rasporedima i restriktivnim merama, a čini se i da restart teniske sezone visi o koncu

"Duboko se izvinjavam svima kojima je turnir naneo štetu. Verovali smo da je turnir ispunio sve zdravstvene protokole i da je naš region bio u dovoljno dobrom stanju da ujedini ljude iz filantropskih razloga. Pogrešili smo, bilo je prerano. Ne mogu da vam opišem koliko mi je žao zbog apsolutno svakog slučaja zaraze." Ovim rečima Novak Đoković izvinio se javnosti zbog katastrofalnog epiloga Adrija tura nakon što je utvrđeno da su pozitivne testove na virus kovid-19 imali brojni učesnici ovog događaja, uključujući samog Novaka, koji je osmislio i organizovao turnir.

KAMPANJA MRŽNJE

Čim se proširila vest da ima zaraženih, na našeg tenisera sručila se neverovatna lavina negativnih izveštaja i osuđujućih komentara, kakvu verovatno nije doživeo nijedan sportista pre njega. Zapadni mediji, potpomognuti izjavama pojedinih igrača, trenera, stručnjaka opšte prakse i već dokazanih dežurnih kritičara srpskog šampiona, kao da su jedva dočekali da javno demoliraju ime i status prvog reketa sveta. Đokovićev humanitarni projekat jadranske teniske turneje označen je kao "horor šou" i "divlja žurka bez ikakvih pravila". Osvajaču 17 Grend slem titula bestidno je zamerano kako "nije veliki šampion", kako je "idiot godine", "sebična neznalica" i "jedini krivac" zbog nastale situacije. Pojedini mediji išli su tako daleko da su mu čak i prezime promenili u "Đokovid-19".

Iako je srpski teniser već dokazani velikan belog sporta, koji je u prethodnoj deceniji pokazao neverovatnu igračku dominaciju, njega i dalje prati imidž nevoljenog i neželjenog šampiona, u čemu već godinama zdušno terciraju medijski natpisi na Zapadu. Da li zato što potiče iz male, osiromašene zemlje, ili možda zato što se drznuo da poremeti snažno forsirani rivalitet navodno "najvećih tenisera svih vremena" Rodžera Federera i Rafaela Nadala, nikad se neće saznati, ali je neverovatno da takav stav o njemu nisu promenile ni njegove milionske donacije i humanitar-

nije iluzija

USPEH ILI NEUSPEH: Novak Đoković
Foto: AP Photo / Darko Vojinović

ne aktivnosti kojima je pomogao brojne zemlje pogođene koronom.

U najboljoj nameri organizovao je i Adrija tur, seriju teniskih događaja u regionu koja je trebalo da bude korak ka normalnosti za sport "ugašen" još od marta zbog pandemije. "Sve što smo uradili u proteklih mesec dana radili smo čistog srca i iskrenih namera. Naš turnir je bio humanitarnog karaktera sa idejom da pomognemo teniserima iz regiona, da im omogućimo uslove da igraju, ostvare prihode, i na taj način lakše prebrode ovaj težak period. U isto vreme, želeli smo da pošaljemo poruke solidarnosti i poštovanja, fer-pleja", izjavio je Đoković u saopštenju.

BARIJERE NE POSTOJE

U celoj ovoj priči, međutim, postoji jedan ugao gledanja kojim se mediji nisu ozbiljno pozabavili, a mogao bi da bude ključan za razumevanje zbog čega je Novak Đoković – uprkos svim racionalnim upozorenjima i objektivnim preprekama – rešio da svoj naum istera do kraja.

"Ne verujem u ograničenja. Mislim da su ograničenja samo iluzije vašeg ega ili vašeg uma", objasnio je on nedavno svoju životnu i sportsku filozofiju, kao i vrlo osoben pogled na svet. Nema nikakve sumnje da je Đokovićev način razmišljanja, kao i način na koji se hrani, trenira ili živi, drugačiji od većine građana, pa čak i od profesionalnih sportista. Do sada mu je takav "alternativni pogled na stvari", kako primećuje američki "Sports ilustrejted", upravo i "obezbeđivao deo onoga što ga čini tako sjajnim; što mu omogućava da radi ono što niko drugi ne bi mogao, a što je stvar ne samo fizička, već i mentalna". I zaista, takva specifična kombinacija fizičke spremnosti i snage uma omogućila je Novaku Đokoviću da napravi neka od najneverovatnijih dostignuća u istoriji belog sporta. Njegov specifičan *majndset* omogućio mu je da u finalu Vimbldona, recimo, u ključnim trenucima meča odigra kao u transu i pobedi iako je bio suočen sa vezanim meč-loptama protivnika koji pritom ima i servis. Ili da u svojoj glavi naprosto vizuelizuje kako desetine hiljada "neprijateljskih" navijača, umesto za najvećeg takmaca Federera, navijaju za njega ("Kada viču Rodžer, ja čujem Novak"). Ili kada kao predsednik ATP Saveta igrača, nasuprot združenim interesima korporativnog, finansijskog i medijskog establišmenta u tenisu, nastoji da se pravednije preraspodeli ogroman novac od turnira i nagrada.

Usled pritisaka kojima je godinama unazad bivao izložen, najbolji svetski teniser je postao ličnost koja je instinktivno i (ne)svesno bila prinuđena da u pojedinim kritičnim trenucima naprosto suspenduje svoju konvencionalnu mudrost i razum kao takav. Tokom prebogate karijere, Novak je svoju sposobnost razboritog razmišljanja često morao da nadomesti imaginativnom snagom iracionalnog. Jer u protivnom, teško da bi imao šanse da dosegne neverovatno visoko postavljene ciljeve koje je sebi zacrtao: da bude najtrofejniji, najbolji i najdugovečniji šampion belog sporta.

U slučaju Adrija tura, međutim, takav Đokovićev zastrašujući inat možda i prvi put u karijeri radio je protiv njega. A želja da se, protivno svakoj logici, učini nemoguće, kao i tvrdoglavo odbijanje da se povinuje bilo kakvim barijerama, naišli su ovoga puta na neprobojni zid. Ograničenja koja je zacrtao razarajući virus korona, nažalost, pokazala su se isuviše velika i destruktivna, ne samo po sport, već, »

Limbo ples

Posle ukidanja vanrednog stanja mnoge države regiona počele su postepeno da popuštaju sa epidemiološkim merama. U Srbiji smo, nažalost, imali dodatnu specifičnost: zakazane parlamentarne izbore. Ovde su mnogi ubeđeni da su se, baš zbog izbora, krizni štab i "struka" (inače termin potekao ne toliko iz medicinskog, koliko iz fudbalskog miljea) naprosto stavili u funkciju ostvarivanja interesa vlasti ukinuvši preko noći sve restriktivne epidemiološke i zdravstvene mere. Zbog toga je Adrija tur – kao i mnogi drugi sportski događaji širom zemlje – mogao da se i pored opasnosti od korone odigra pred punim tribinama. Novak Đoković se, naravno, nije bavio izbornim kalkulacijama i napravio je događaj prateći uputstva države i lekara. Ali, ako je već organizovao teniski turnir, euforiju zbog – kako je tada izgledalo – sjajno odrađenog posla, nije morao baš da iskazuje igrajući još i košarku u zatvorenoj sali ili plešući u noćnom klubu limbo ples.

što je najgore, i po samog Đokovića i njegovu porodicu.

Nakon fijaska jadranske turneje teško je predvideti dalji tok događaja. Štampa prenosi da se srpski teniser već našao pod ozbiljnim pritiskom da odstupi sa mesta predsednika Saveta ATP igrača, gde je imao veliki uticaj u poslednjih nekoliko godina (vidi "Borba za moć", "Vreme" br. 1493). Udarac koji je Đoković doživeo sa Adrija turom narušiće donekle njegov autoritet u svetu tenisa, ali je sada najbitnije da on i svi zaraženi tokom turnira prebrode opaki virus. A svoj oreol nedodirljivosti lako će povratiti sa prvim pobedama i novim osvojenim trofejima nakon što se stvari vrate u normalu.

ŠTA DALJE

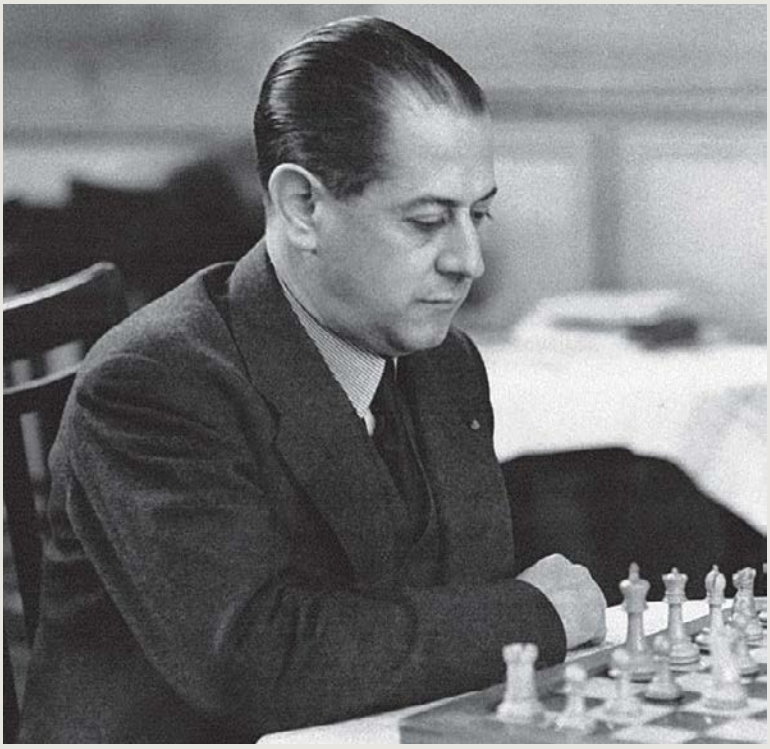
A što se perspektive tenisa tiče, i dalje je sve otvoreno iako je Asocijacija teniskih profesionalaca (ATP) već objavila novi kalendar, prema kome bi sezona trebalo da se nastavi 14. avgusta u SAD. U zavisnosti od razvoja situacije sa epidemijom virusa korona i ovaj raspored, po svemu sudeći, biće podložan promenama.

Međutim, već se mogu čuti glasne kritike pojedinih igrača upućene ATP-u zbog neverovatno zgusnutog rasporeda u teniskom kalendaru. Predviđeno je, naime, da za svega šest sedmica između avgusta i septembra bude održano najmanje sedam turnira, od kojih su dva Grend slema (US Open u Njujorku 31. avgusta i Rolan Garos u Parizu 27. septembra), kao i tri turnira iz prestižne Masters 1000 serije (Sinsinati, koji će zbog bezbednosti takođe biti odigran u Njujorku, zatim Rim i Madrid). Imajući u vidu da virus korona i dalje hara planetom, turniri će biti organizovani po najrestriktivnijim epidemiološkim pravilima, neki čak i bez prisustva publike. A pošto zbog pandemije skoro da nema putničkih letova među zemljama i kontinentima, velikom broju igrača biće fizički neizvodljivo da se pojave i učestvuju na takmičenjima. Možda bi stoga najpoštenije ipak bilo da se otkaže cela teniska sezona. I da "godina koju su pojeli virusi" ostane zaboravljena u prošlosti. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Šah

Afere mirnog

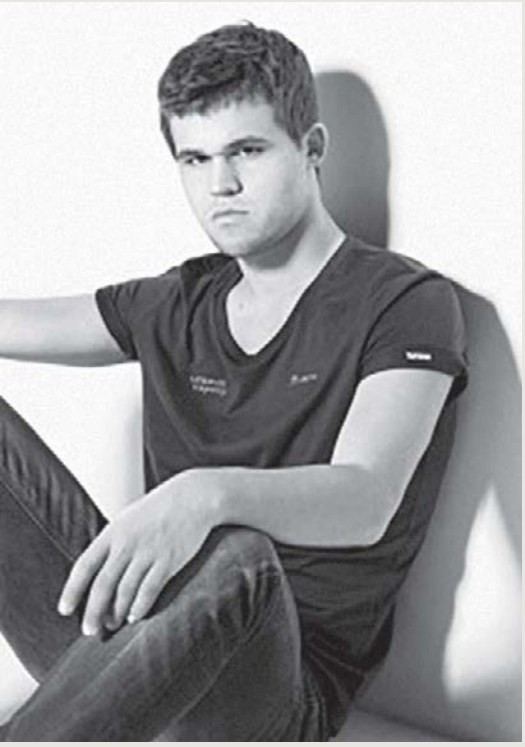
STARE I NOVE ZVEZDE: Hoze Raul Kapablanka i...

U svetu šaha postoji nekada željena a nekada i neželjena ali ipak značajna dinamika, pa može biti zanimljiv i uzbudljiv ne samo onima koji igraju ovu igru, već i široj publici. Evo skorašnjih događaja

Uprkos rasprostranjenom utisku da je svet šaha mirno mesto gde u tišini ljudi u odelima od tvida satima gledaju u drvene figure pre nego što neku pomere, gde je sve uljudno i uglađeno, u kome svi znaju pravila i bezuslovno ih poštuju, u poslednje vreme taj svet potresaju različiti krupni događaji, da ne kažemo afere: sukob svetskog prvaka Magnusa Karlsena sa Međunarodnom šahovskom federacijom FIDE i platformom Chess.com, prekid najznačajnijeg takmičenja – Turnira kandidata zbog pandemije, niz slučajeva pokušaja varanja na profesionalnim turnirima ili blokada Agadmatora, najpopularnijeg šahovskog Jutjub kanala i podkasta, od strane administracije ove platforme iz posve bizarnog razloga.

Zapravo, od svog nastanka, po svoj prilici u Indiji, negde u šestom veku, u vreme dinastije Gupta, gde se igrao pod imenom čaturanga – četiri divizije, sa figurama podeljenim po rodovima vojske – pešadija, konjica, slonovi i kočije, pa do danas, šah je ponekad prolazio i kroz burne promene, a nije bio imun ni na skandale i sukobe najvećih igrača međusobno ili sa šahovskim institucijama i organizatorima turnira. Menjana su i imena figura, tako da sada umesto slonova imamo lovce ili biskupe, umesto dvokolica topove ili kule, a figura koju danas znamo kao kraljicu, do 16. veka se zvala savetnik ili general i bila jedan od najslabijih aktera na šahovskoj ploči, mogla je da se pomera samo po jedno polje. Sa promenom imena i statusa, postala je najjača i najvrednija figura, što je činjenica koja gotovo mami na komentar, od koga ćemo se ovoga puta uzdržati i prepustiti ga našim čitateljkama i čitaocima. Menjala su se i pravila, pa su

sveta

... Magnus Karlsen Fotografije: Wikipedia

tako pešaci u prvom potezu dobili pravo da pređu po dva polja, a od 17. veka imamo i rokadu kao dozvoljen potez.

KASPAROV, KRAMNIK, KARLSEN

U 19. veku počeli su da se osnivaju šahovski klubovi, a najpoznatija mesta u kojima su se organizovali mečevi bile su, začudo, kafane – Cafe de la Regence u Parizu i Simpson's Divan u Londonu. Održavani su i dopisni mečevi, preteče današnjih onlajn takmičenja, tako što se svaki potez slao poštom protivniku, koji je nakon toga odgovarao istim putem. Mečevi su trajali nedeljama, a verujemo da je napetost između pisama bila gotovo neizdrživa. Najčuveniji takav dvoboj održan je između londonskog i edinburškog Šahovskog kluba 1824. godine. Čarke i zađevice između najboljih igrača počele su praktično odmah, još na prvom internacionalnom turniru, 1851. godine u Londonu. A to je bio samo početak niza sukoba između velikih igrača, koji su, posebno u vreme hladnog rata, bili podignuti na međudržavni nivo. Do kulminacije je došlo 1993. godine kada se tadašnji svetski prvak Gari Kasparov sporečkao sa čelnicima Međunarodne šahovske federacije oko uslova takmičenja, a bilo je, sasvim očekivano, nešto i do načina raspodele nagradnih fondova, pa je Kasparov osnovao suparničku organizaciju – Profesionalno šahovsko udruženje. Rezultat je bio da su narednih godina postojala dva svetska prvaka, sve do 2000. kada je u meču za objedinjavanje titule Vladimir Kramnik neočekivano pobedio Kasparova i tako postao opšteprihvaćeni svetski šampion.

I tako nas ovaj kraći pregled, koji je imao za cilj da pokaže kako u svetu šaha postoji nekada željena a nekada i neželjena ali ipak značajna dinamika i da može biti zanimljiv i uzbudljiv ne samo onima koji igraju ovu igru, već i široj publici – dovodi do skorašnjih događaja.

PREVARE

Pre nekoliko meseci i trenutni svetski prvak, norveška zvezda Magnus Karlsen, našao se u konfliktu sa FIDE. Naime, Međunarodna šahovska federacija je u saradnji sa uspešnom platformom Chess.com priredila ekipno onlajn takmičenje Kup nacija na kome su učestvovale ekipe Sjedinjenih Država, Indije, Rusije, Kine, Evrope i tim Ostatka sveta, uz učešće gotovo svih vodećih igrača današnjice. Osim svetskog prvaka. Bilo je to više nego dovoljno da uzburka šahovsku javnost, pa je Chess.com izdao diplomatskim jezikom sročeno, ali po sadržaju prilično otrovno saopštenje, u kome navodi da oni veoma uvažavaju svetskog prvaka i da su ga pozvali da učestvuje, ali da je Karlsen tražio znatno veći honorar u odnosu na druge igrače i da oni tom zahtevu nisu mogli da izađu u susret. Dodatno svetlo na ovu priču može baciti podatak da je Karlsonova kompanija Play Magnus prošle godine kupila platformu za trening Chessable.com sa 40.000 korisnika mesečno, a odmah zatim i internet server Chess24.com za, kako je objavljeno u štampi, 34 miliona dolara i tako postala najkrupniji igrač na šahovskom onlajn tržištu. Može se pretpostaviti da ovi potezi nisu naišli na preveliko zadovoljstvo glavnog konkurenta Chess.com i njihovih partnera iz FIDE. Kao što zasigurno nije ni odgovor prvaka sveta na njihovo saopštenje u kome Karlsen, takođe diplomatskim jezikom, negira da je dobio bilo kakav poziv za učešće na Kupu nacija, ali da će ga narednih godina rado prihvatiti, uz napomenu da će, budući da je optužen za pohlepu, tražiti trostruki honorar u odnosu na onaj koji bi tražio ove godine da je pozvan.

Poslednjih godina, sa porastom popularnosti šaha i sledstveno većim nagradnim fondovima, došlo je, sasvim očekivano, jer i šahisti su samo ljudi, do porasta pokušaja prevara. U tu svrhu koriste se mobilni telefoni, bazeri u cipelama, različite elektronske naprave i voćni jogurt. Ovakva praksa je uzela maha u toj meri da organizatori turnira, osim prolaska kroz detektore metala i obaveznog odlaganja mobilnih telefona, od učesnika očekuju da odlože delove odeće i dozvole da budu pretreseni. Neke od turnira organizuju ljudi sa očigledno veoma niskim nivoom poverenja, tako da su sedišta za igrače postavljena iza jednostranih ogledala da bi se sprečila svaka vizuelna komunikacija sa mogućim saučesnicima u publici.

Uprkos ovakvim merama, velemajstor Igors Rausis na turniru u Francuskoj je uhvaćen kako u toaletu konsultuje svoj mobilni telefon, Gruzijac Gajoz Nigalidze je za sličan prekšaj kažnjen trogodišnjom suspenzijom, a mladi bugarski igrač Borislav Ivanov je doživotno udaljen iz šaha zato što je odbio da na zahtev organizatora izuje cipele u potrazi za elektronskim napravama, a svoje odbijanje je objasnio higijenskim razlozima.

Verovatno najozbiljniji slučaj zabeležen je na šahovskoj Olimpijadi u Rusiji 2012. godine, kada je ceo tim Francuske optužen da je organizovao kompleksan sistem prenošenja poruka sa ciljem da se pomogne najmlađem članu njihove ekipe. Da ne zaboravimo i voćni jogurt – tokom meča 1978. godine Viktor Korčnoj je optužio Anatolija Karpova da dobija savete od svog tima u toku partije, tako što odabirom različitih aroma voćnog jogurta koji je konobar donosio Karpovu, njegovi »

sekundanti signaliziraju koji bi sledeći potez trebalo odigrati. Uprkos tome što je Korčnoj izjavio da se ipak samo šalio, organizatori su odlučili da do kraja meča oba igrača mogu biti poslužena samo jednim i uvek istim ukusom dezerta.

Početkom ove nedelje, Agadmator, veoma popularan kanal sa skoro milion pretplatnika i više od 150 miliona pregleda, objavio je da je Jutjubu blokirao njegove nove sadržaje uz objašnjenje da narušavaju pravilnik koji se zove *community guidelines* i služi da korisnike zaštiti od uvredljivih i potencijalo opasnih sadržaja. S obzirom na to da se Agadmator bavi analizom partija, postavilo se pitanje šta u procenama šahovskih otvaranja i poteza igrača može biti uvredljivo ili čak i opasno za posetioce Jutjuba i ko je odgovoran za ovako drakonske mere protiv poslovično benignih teoretičara šaha. Krivac je, posle kraće istrage, pronađen veoma brzo, a radi se o očigledno rigidnom i nesenzitivnom algoritmu za analizu sadržaja na Jutjubu koji je previše revnosno reagovao na rečenice koje su se mogle čuti veoma često tokom analize partija, kao što su – *Beli je neuporedivo bolji od crnog, Crni je nastavio sa greškama* ili *Beli sigurno pobeđuje* i protumačio ih kao rasističke. Ova situacija izazvala je, naravno, desetine manje ili više duhovitih komentara, ali naš prirodan podsmeh postaje nešto kiseliji ako pomislimo na ljude iz svoje okoline koji su zaista žrtve rasizma i svakodnevno trpe uvrede. Možda je ipak bolje u nekim slučajevima biti i previše obazriv.

Ovih dana je u toku Chessable Masters, izvanredan i uzbudljiv turnir na kome učestvuje 12 vrhunskih velemajstora, igra se borbeno, partije su fantastične, komentarišu ih sjajno Piter Svidler, Jaser Seiravan i Ana Rudolf, igrači se drže džentlmenski, posle partija ih zajedno analiziraju bez obzira na rezultat, niko nije pokušao ni najsitniju nepodopštinu, doduše, slučajno ili namerno ali niko ne naručuje voćni jogurt, piju se kafa, čaj i razređeni sok od pomorandže, omiljeno piće svetskog prvaka Karlsona. Pratite prenose na internetu, zabava je zagarantovana. ¶

NEBOJŠA BROĆIĆ

Lekcija iz demo

Kada su osnovane prve kolonije belaca na obalama Amerike, tu je već postojala država indijanskog naroda Irokeza, od koga su žitelji Sjedinjenih Američkih Država preuzeli veliki deo svog demokratskog nasleđa

Vekovima pre osnivanja Sjedinjenih Američkih Država, po mišljenju najvećeg broja naučnika još u 12. veku, na jugu i jugoistoku Velikih jezera duž južne obale jezera Ontario, živelo je pet naroda Irokeza – Seneke, Kajuge, Onondage, Oneide i Mohavci. Spajali su ih jezik, kultura, način života i verovanja, ali su u ovom periodu o kome se govori bili u neprestanom ratu. Povod se gubi u istoriji, ali uglavnom se smatra da je reč o krvnoj osveti koja se prenosila sa kolena na koleno.

I pre nego što su načinili ozbiljan iskorak u demokratiji i državnom uređenju, kojim je okončan viševekovni rat, Irokezi su bili specifična i bogata kultura. Kao ratnici su bili krvoželjni, a postoje dokazi i da su praktikovali ritualni kanibalizam. Od okolnih naroda razlikovali su se po unutrašnjem uređenju. Vrhovna vlast se nalazila u rukama *sakema*, poglavica, a oni bi među sobom birali vođe čitavog naroda. Ali, ova vlast je bila samo paravan. Pravu moć su držale žene. Porodica Irokeza se nazivala *ohvačira*, i bila je povezana ženskim precima. Otac dece nije se smatrao delom ohvačire svoje supruge, već je pripadao porodici svoje majke. Deca su očevima nazivali svoje ujake. Najstarije žene u selu, Velike majke, bile su na čelu ohvačira i zajednički su birale sakeme. Mogle su po volji svrgnuti sakema zbog lošeg vladanja ili zato što nije slušao njihove savete.

HIJAVATA I DEGANAVIDA

Kraj rata između plemena Irokeza vezuje se za dve legendarne ličnosti ovog naroda – Hijavatu i Deganavidu. Većinu saznanja o njima danas imamo iz usmene tradicije Irokeza, ali u njoj postoje i pojedinosti koje pomažu u tačnom datovanju ovih događaja. Deganavida je bio Hjuron, iz plemena sa druge strane istoimenog jezera naspram Irokeza. Mladić nije pokazivao zanimanje za ratovanje i borbu kao vršnjaci, već se pročuo među narodom po vizijama koje je često imao. Ali, patio je od teškog mucanja, zbog čega je često bio predmet šale. Jedna od vizija u snu je ostavila snažan uticaj na njega. Usnio je veliku omoriku koja je dosezala do neba. Tlo je bilo podeljeno na tri dela, koje je Deganavida prepoznao kao ljudske vrline, a stablo je počivalo na pet korenova – prema pet naroda Irokeza. Oko drveta se uvijao beli omotač, poput plašta koji štiti stablo, a na vrhu se nalazio veliki orao.

Mladić je viziju protumačio kao poziv na mir među ljudima. Znao je za mržnju bratskih naroda Irokeza sa druge strane zemlje pet jezera i ukrcao se u beli kanu. Prešao je jezera i dospeo na zemlju Seneka, najzapadnijeg plemena, ali malo ko je bio raspoložen da sasluša poruku mira, posebno kada je ta poruka ispričana uz nesigurno mucanje i naglaskom Hjurona, vekovnih neprijatelja.

Malo ko je obraćao pažnju na Deganavidu, ali zahvaljujući tome, mogao je da se kreće zemljama Irokeza uz malo straha da će ga neko dirati. Postepeno je upoznao Irokeze, pa mu se njihov stogodišnji rat učinio još besmislenijim.

Deganavida je od Irokeza saznao za Hijavatu, hrabrog ratnika Onondaga. Hijavata se izražavao lepo i slikovito, onako kako Irokezi cene, pa se često nalazio na čelu velikog broja ratnika. Hijavati je bilo dosta rata i počeo je da govori o pomirenju naroda Irokeza, ali nije imao jasan način kako da dođe do tog cilja. Da stvari budu gore, među Onondagama je vladao veštac Tadodaho. Legende kažu da je Tadodaho bio deformisan. Telo mu je bilo izuvijano sa sedam grba, na rukama je imao kandže, u kosi su mu se uvijale zmije, a lice mu je bilo unakaženo. Bio je oličenje zla, i hranio se mržnjom i ratom među narodima. Hijavata mu se nebrojeno puta suprotstavljao, a Tadodaho mu se svetio tako što je vradžbinama ubio Hijavatinu ženu i jednu po jednu svaku od sedam ćerki. Kada je izgubio i poslednje dete, Hijavata se povukao

kratije

PRETEČE AMERIČKE DEMOKRATIJE: Hijavatina statua i njegov vampum; rekonstrukcija Duge kuće

Fotografije: Wikipedia

na zemlju Mohavka, duboko u šumu, gde je nameravao da sačeka smrt, skrhan što je veštac srušio njegov san o miru.

Postoji više verzija o tome kako se Deganavida susreo sa Hijavatom, ali sve su saglasne da je prorok Hjurona ostavio snažan utisak na ratnika Onondaga i da su njih dvojica potom krenuli u mirovnu misiju među plemenima Irokeza. Da bi jasnije preneo poruku, Deganavida je osmislio *vampum*, složeno pismo raznobojnim perlama na pojasu, na kojima je ispisivao osnovna načela svoje ideje mira među narodima.

Začudo, Irokezi su rado prihvatili učenje dvojice mirotvoraca, ali uslov da rat prestane uvek je bio isti – da Tadodaho pristane na mir, jer neće biti sloge dok plemenom Onondagama vlada veštac. Konačno, Deganavida i Hijavata su sa sledbenicima otišli pred vešca. Slikovita usmena tradicija Irokeza taj susret opisuje do detalja. Veštac ih je primio sa podsmehom. Vređao ih je i pretio im, izvodio vradžbine i zaklinjao se da će rat večno trajati. Poslanici su sve vreme mirno pevali pesme mira i držali svete vampume. Hijavata je stajao ispred svih i držao plavi vampum sa belim simbolima. Rekao je Tadodahou da mu oprašta smrt žene i sedam ćerki, i u tom trenutku, po legendi, sunce se zamračilo na nekoliko minuta. Tadodaho se predao i seo na kamen. Hijavata je prelazio rukama po njegovom telu, a grbe su nestajale. Kandži nije više bilo na rukama i nogama. Tadodahoovo lice je postalo normalno. Na kraju, Hijavata je počeo da mu češlja kosu, iz koje je izvukao sve zmije. Inače, "hijavata" na jeziku Irokeza i znači "onaj koji češlja kosu".

KONFEDERACIJA IROKEZA

Upravo ovo pomračenje Sunca ukazuje da se događaj pomirenja Irokeza dogodio 31. avgusta 1142. godine, više od pola veka pre britanske Velike povelje sloboda (*Magna carta libertatum*), kojom su ustanovljena osnovna načela parlamentarne monarhije u vreme kralja Jovana Bez Zemlje, i vekovima pre američke Deklaracije nezavisnosti. Deganavida i Hijavata su potom udarili temelje konfederacije Irokeza, prve države na prostorima Sjedinjenih Američkih Država. Osnivanje konfederacije Hijavata je obeležio simboličkim činom. Na obali Ontarija odabrao je najveći bor i naredio je Irokezima da zajedničkim snagama iščupaju stablo sa korenom. Hijavata je uzeo vampume na kojima su navedeni svi razlozi za ratovanje: krvna osveta, zemlja, lovišta i reke, zavist... Bacio je vampume u jamu, a ratnici su pobacali oružje. Zakopali su lukove, strele i sekire, a fraza "zakopati ratnu sekiru" preživela je do danas.

Na zemlji Onondaga podignuta je velika dugačka drvena koliba. U sredini kolibe zapaljena je večna vatra. Tadodaho je imenovan za "čuvara vatre" i predsedavajućeg saveta sakema – poglavica. Predstavnici plemena morali su da se redovno sastaju u dugačkoj kolibi, gde će raspravljati o svim pitanjima važnim za narod. Žene su birale sakeme, kao i pre, ali oni više nisu smeli biti ratnici. Svaki narod je slao određen broj sakema u dugačku kolibu na savetovanje. Odluke saveta su bile obavezne za sve Irokeze, ali način donošenja odluka je bio krajnje parlamentaran. Onondage su slale 14 delegata, Kajuge 10, Oneide i Mohavci po devet, a Seneke osam. Smatra se da je u to vreme bilo oko 50.000 Irokeza. Delegati su o svim važnim pitanjima raspravljali sa plemenom, pa bi glasanjem na savetima prenosili stav svojih birača – i muškaraca i žena. Položaj delegata nije bio nasledan, već bi po smrti nekog od njih biran novi predstavnik, koji bi uzeo ime prethodnog. Tako su sakemi oko vatre uvek nosili ista imena, a predsedavajući Onondaga se uvek zvao Tadodaho. U savetu Irokeza i danas postoji funkcija koja se zove "tadodaho". Jedino imena Hijavate i Deganavide nisu bila nasledna. Kada su propovednici otišli u istoriju, smatralo se da su njihovi duhovi ostali oko večne vatre saveza.

Na zasedanjima sakema u dugoj kolibi odluke su donošene na jedinstven način. Mohavci i Seneke su sedeli sa jedne strane vatre, naspram Oneida i Kajuga. Onondage su sedeli između njih, u čelu vatre, kao moderatori. Prvi bi govorili Mohavci, pa onda Seneke. Potom bi "bacili pitanje preko vatre", kod Oneida i Kajuga. Ako bi se složili, predsedavajući Onondaga, odnosno Tadodaho, potvrdio bi odluku. Ako pitanje ne bi bilo rešeno, Tadodaho bi ponovo vraćao reč Mohavcima pa ostalima. Tek ako posle drugog kruga diskusije ne bude doneta odluka, Onondage bi presudile glasanjem.

Bendžamin Frenklin i Tomas Džeferson su u više navrata posećivali Irokeze pre donošenja Deklaracije nezavisnosti. U pismu Džejmsu Parkeru 1751. godine, Frenklin piše: "Bilo bi čudno da pet naroda neukih divljaka može da oblikuje takav savez i sprovede ga na način da opstane vekovima, a da desetak ili dvanaestak engleskih kolonija ne žele usklađivanje svojih interesa."

Uticaj konfederacije naroda Irokeza je bez sumnje doprineo formiranju Sjedinjenih Američkih Država. Do takvog zaključka je 1988. godine došao i Kongres ove zemlje, kada je doneo rezoluciju o uticaju Irokeza na Ustav i Povelju o pravima. Američki Senat i Kongres su vekovima mlađe tvorevine od zasedanja u dugoj kući Irokeza. Čak i sistem elektorskih delegata, kako se u SAD bira predsednik, direktno potiče od srazmernog sistema delegata pet naroda Irokeza. ¶

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Raiffeisen banka

Apple Pay korisnicima Visa kartica

Ovo je jednostavniji i sigurniji, privatan način plaćanja

Raiffeisen banka saopštava da će od danas svim klijentima banke, korisnicima Visa kartica, biti na raspolaganju usluga Apple Pay, koja pruža sigurniji i privatan način plaćanja, budući da korisnici ne moraju da daju svoju karticu drugoj osobi, dodiruju dugmad za unos PIN-a ili da koriste gotovinu. Uz pomoć ove usluge koristiće prednosti svog iPhone uređaja da bi izvršili beskontaktna plaćanja. Svako plaćanje putem Apple Pay-a je sigurno budući da se identifikacija vrši putem Face ID, Touch ID ili lozinke uređaja, kao i jednokratnim dinamičkim bezbednosnim kodom. Apple Pay usluga može da se koristi u prodavnicama, apotekama, restoranima, kafićima, u taksiju i na mnogim drugim prodajnim mestima.

Korisnici mogu da koriste Apple Pay na svojim iPhone, iPad ili Mac uređajima, kako bi vršili brže i komfornije kupovine u aplikacijama ili na vebu u Safari pretraživaču, i to bez kreiranja naloga ili ponovljenog unosa kontakt podataka o dostavi i plaćanju. Apple Pay olakšava kupovinu hrane ili dostavu namirnica, onlajn kupovinu, transport i parking, među brojnim drugim stvarima. Apple Pay može da se koristi i za plaćanja u aplikacijama na Apple satu.

Sigurnost i privatnost su najvažnije odlike usluge Apple Pay. Kada se putem Apple Pay usluge koristi kreditna ili debitna kartica, stvarni brojevi kartica ne čuvaju se na uređaju, niti na Apple serverima. Umesto toga, dodeljuje se jedinstveni broj računa uređaja koji je tokenizovan i sigurno sačuvan na modulu Secure Element na konkretnom uređaju.

Apple Pay se vrlo lako podešava: na svom iPhone-u ili jednostavno u Wallet aplikaciji, pritisne se + i slede se instrukcije za dodavanje Visa kreditnih ili debitnih kartica Raiffeisen banke. Jednom kada korisnik doda karticu na svoj iPhone, Apple Watch, iPad ili Mac uređaj, može odmah da počne da koristi Apple Pay uslugu i tako nastavi da ostvaruje sve pogodnosti koje mu nude kreditne i debitne kartice Raiffeisen banke.

Za više informacija o usluzi Apple Pay, posetite: *https://www.raiffeisenbank.rs/digitalne-usluge/apple-pay/*

Kanda, Kodža i Nebojša

Novi album

***Popis* (2LP/CD) (Mascom)**

Već tri decenije beogradski sastav Kanda, Kodža i Nebojša uspeva ne samo da opstane, nego i da prosperira i napreduje, krećući se uglavnom ničijom zemljom između agresivnih, zauvek štetnih ekstrema na kojima počiva ovdašnja scena. Aktuelno objavljivanje njihovog neobičnog retrospektivnog albuma *Popis* istovremeno osvetljava najmanje dve važne činjenice: da ovde postoje bendovi čiji opus je vredan novih osvrta i prevrednovanja u skladu sa duhom modernog vremena, i da postoje izdavači koji su spremni da ih u tome podrže. Dvostruki album, na crnom i belom vinilu, dvostruki CD sa bonus numerama *Righteous* i *Ahead There* i uvažavanje s kojim je projekat dočekan u javnosti, predstavljaju ohrabrujuće znakove normalizacije prilika u plasmanu istinski vredne popularne muzike. Dostojanstven javni tretman bendova i pojedinaca koji godinama, u uslovima bliskim pragu nepodnošljivog, kontinuirano napreduju u umetničkom smislu, paralelno unapređujući kompletnu scenu, preduslov je približavanja publike sferi razumevanja dubljih odjeka muzike koja se ovde stvara i izvodi, a ne samo sve ciničnije i neprijatnije površinske jeke.

Popis je ono što mu ime kaže: rekapitulacija plemenitih, inteligentnijih i nekako uljudnijih "prekida stvarnosti" (što njihove pesme nesumnjivo jesu), od početka karijere KKN do danas. To nikako nije standardna *best of* kompilacija jer su stare pesme tretirane na novi način, uz dodatak iskustva, rutine i pripadajućeg nadahnuća. Pristup je, može se reći, hronološki, pa se tako – iz vizure sada uveliko odraslog benda koja postaje i vizura publike – može pratiti njihovo svojevrsno odrastanje u javnosti. Na tom putu ovaj bend se nije ni spoticao ni lutao jer je, sada se to jasno vidi, od samog početka znao prema kakvom cilju se kreće. Ne deluje da je taj cilj imao veze sa bilo čim drugim osim afirmacije i odgovarajuće upotrebe simbioze talenta i veštine. Umesto da se priklanjaju diktatu silom tupe javnosti, kojoj nedostaju kriterijumi i za ustajanje iz kreveta, ovi ljudi su otkrili u čemu su dobri, a onda su to radili – i rade – najbolje što umeju.

Potpuno svesni kako stvarnost izgleda, ali i kako treba da je projektuju oni koji znaju kako bi trebalo da izgleda, Kanda, Kodža i Nebojša su snimili još jedan izuzetan album koji ne laže, ne krade, ne manipuliše, ne opsenari i ne želi ništa što je tuđe.

ALEKSANDAR ŽIKIĆ

Skarletno F za Fejsbuk

Gotovo da ne postoji značajnija globalna kompanija, od proizvođača pelena i sapuna, automobila, čokolade, do onih koje prodaju bezalkoholna pića ili telekomunikacione usluge, a da nije proteklih dana najavila prekid reklamiranja na Fejsbuku. Odluka se širila svetom brže nego pandemija, a razlog je bio isti. Fejsbuk nije uradio dovoljno da zaštiti korisnike od govora mržnje i obeshrabrivanja birača.

Obe stvari odnose se na aktuelnu situaciju u SAD, ali će imati posledice na svakog korisnika Fejsbuka bilo gde na planeti, pa čak i na one koji ga ne koriste direktno.

Prvo je prilično jasno, naročito u sadašnje vreme velikih protesta zbog rasne diskriminacije u SAD, koja ne bi smela da postoji, posebno u odnosu zvaničnih službi prema građanima. Tinja dugo, ali je eskaliralo davljenjem crnca Džordža Flojda od strane policajca tokom privođenja. Indirektno, to je protest protiv Donalda Trampa, kojeg mnogi u Americi vide kao personifikaciju takve politike.

Drugi deo, onaj o obeshrabrivanju birača, još direktnije je usmeren na američkog predsednika. On je u svojim nastupima na društvenim mrežama otvoreno izražavao sumnju u sistem glasanja, tvrdeći da se on štimuje kako bi radio u korist njegovog izbornog takmaca. A izbori su u novembru. Smatra se da Tramp svojim objavama pokušava da smanji izlaznost, posebno mlađih birača koji do sada nisu glasali, a naklonjeni su demokratama.

Fejsbuk je prošle nedelje najavio da će otprilike iskopirati ono što je nedavno uradio Tviter. Pratiće šta ko objavljuje i kada procene da neko prilazi granici onoga što je za objavu, ali je ne prelazi, označiće da takav post zahteva dodatnu proveru i ponudiće korisniku linkove na kojima može da se obavesti detaljnije i ispravnije. Istovremeno, Fejsbuk je pokrenuo kampanju kojom namerava da motiviše četiri miliona novih birača u Americi, mahom mladih, da se registruju i izađu na birališta.

Još ranije su naveli da će sprečiti svaku manipulaciju podacima, odnosno političko targetiranje, kakvo je koristila kompanija Kembridž analitika upravo u korist Donalda Trampa i Bregzita 2016. godine.

Prekasno i premalo, poručuju veliki oglašivači ovih dana. Koliko je ovo pitanje ozbiljno, govori podatak da Fejsbuk od reklama zarađuje 98 odsto od svojih 70 milijardi dolara godišnjeg prihoda. Samo posle najave Unilevera da povlači oglase, akcije Fejsbuka na berzi pale su za sedam odsto. Sve to u trenutku kada je svetska ekonomija na litici, američka naročito. I kada je svaki izgubljeni dolar kao kuća.

Ovo inaćenje donosi prilično štetu i oglašivačima. Niko se ne reklamira na Fejsbuku zato što mu se sviđa taj društveni medij, već zato što je to danas najefikasniji način da se stigne do klijenta. U vreme pandemije ponekad i jedini. Bez toga će mnogim kompanijama sasvim sigurno opasti prodaja ako inaćenje duže potraje.

Do ovog talasa bojkota Fejsbuk, odnosno njegov osnivač Mark Zakerberg, čvrsto se držao stava da njihova platforma ne sme nikoga da cenzuriše ako taj ne krši zakon, već samo iznosi svoje mišljenje. Na primer, da rasni protesti u SAD ponekad demantuju svoju svrhu. Ili, u slučaju Trampa, da sistem glasanja nekoga favorizuje. Pod pritiskom oglašivača Zakerberg bi mogao da popusti i više nego što je nameravao, a već veruje da je popustio previše.

Ako uzmemo u obzir koliko se ljudi danas u svetu prvenstveno informiše preko Fejsbuka, mogli bismo reći da upravo gledamo kako veliki oglašivači oblikuju demokratiju. A ako to prođe u Americi, postaće svetski standard, baš kao i Fejsbuk. Ostaje nam da verujemo kako su dobronamerni.¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

ZRACI ZA PUTOVANJE KROZ VREME

ALEKSANDAR ZOGRAF.

HODAO SAM DALJE, I PONOVO SE ZATEKAO U 2018, PA OPET U 1989, I TAKO VIŠE PUTA...
INSTINKTIVNO SAM OSEĆAO DA OVI IZLETI U PROŠLOST IMAJU VEZE SA NEVIDLJIVIM ZRACIMA KOJI SU DOLAZILI ODNEKUD ODOZGO.
KADA SAM SE PROBUDIO, SAZNAO SAM DA JE TO BILA NOĆ RETKE ASTRONOMSKE POJAVE POD NAZIVOM "PLAVI MESEC". PITAO SAM SE DA LI JE TO POVEZANO SA PUTOVANJEM U PROŠLOST, U MOM SNU?

Poštari

Samo se stvori niotkuda, uzvikne tvoje prezime i nestane, a tebi u ruci koverat, lep, elegantan, sa logom tvoje banke i adresiran na tebe. Otvoriš ga, a unutra opomena za minus na tekućem računu koji si pokrio pre desetak dana. Nasmeješ se, znaš šta je po sredi. Banka ti šalje opomenu da bi ti je naplatila nekoliko stotina dinara. Ako, nek' naplate, možda će se jednog dana neko tvoj zaposliti u banci pa će se obogatiti. A poštar? Već je u drugoj ulici, juri na mopedu i velikom brzinom raznosi loše vesti: opomene, tužbe, rešenja i sve drugo što čoveku pokvari dan.

Nekad su poštari išli pešice i bolovali od proširenih vena. Koračali su lagano, nagnuti na jednu stranu, suprotnu od njihovih preteških torbi. U tim torbama je bilo puno lepih stvari. Najlepše su bile novogodišnje čestitke. Vama najlepše, poštaru najteže. Poštari su stenjali: "Zašto ovaj svet, svakog decembra šalje uzaludne želje na šarenim kartonima, kad će ionako da bude kako se Rusi i Amerikanci dogovore ili sudbina odredi?" Nisu slutili da mi to isto mislimo, ali se radujemo što nas se neko u ovoj prednovogodišnjoj gunguli setio, otišao po ciči zimi da čestitku ubaci u sanduče, da imamo napismeno da neko misli na nas i da nam *želi sve najbolje*.

Preko godine poštari su donosili pisma. Pisma su slali regruti i pisali kako im je tamo iznenađujuće dobro i kako je hrana odlična. Zapravo, niti im je bilo dobro, niti je hrana bila bog zna šta. Samo su hteli da udovolje svojim majkama, da malo manje brinu za svoje sinove. Ćerke su majkama pisale iz Beograda, jer se dugo vremena jedino u Beogradu studiralo. Buduće profesorke jezika, matematike i biologije, buduće ugledne pravnice, doktorke i apotekarke, pisale su majkama kako redovno idu na predavanja, kako je Beograd lep grad, ali nemaju vremena da ga obilaze jer moraju da uče, i da ne treba ništa da brinu. To je sve bilo uglavnom tačno, ali bilo je i tragičnih odstupanja.

Poštari su od svih pisama najviše raznosili ljubavna. O takvim pismima se uglavnom nema šta reći jer se u knjižarama pojavio priručnik *Kako napisati ljubavno pismo,* pa su sva ličila jedno na drugo. Ona koja nisu napisana na taj način, nego iz sopstvene glave i srca, zaslužuju da ostanu tajna za sve osim za onu kojoj su namenjena.

Postojala je jedna vrsta pisama koja su izazivala veliku znatiželju odraslih i dece. Imala su oko koverta jedan lep, crveno-plavi paspul, a na koverti je bilo odštampano *PAR AVION*. To su bila pisma koja su poslata iz inostranstva, najčešće iz Amerike, a do nas su putovala avionom. Unutrašnjost koverta bila je postavljena tamnoplavim papirom. To je sve što se moglo saznati o toj vrsti pisama. Njihov sadržaj poznavali su samo oni kojima su upućena i organi državne bezbednosti. I jedni i drugi nikad nisu javno govorili šta u tim pismima piše.

Postojala je specijalna vrsta poštara koja je raznosila samo jednu vrstu pošiljki – telegrame. Kad ti takav poštar dođe na vrata, u kući se svi skamene od straha. Telegramima se najčešće saopštavala neka hitna vest, a najhitnije što se moralo saopštiti bila je vest o smrti. Ti telegrami bili su spakovani u kovertice sa mutnim prozorčetom kroz koji se jedino videla adresa primaoca. Pa dok poštaru potpišeš prijem telegrama, dok otvoriš onu koverticu prstima nespretnim od uzbuđenja, premreš nekoliko puta. Doduše, bilo je ponekad i lepih, neočekivanih vesti: "Diplomirao/la!" Ili: "Mi se venčali!" Kod one prve nastalo bi opšte veselje svih prisutnih u kući. U slučaju novopečenog bračnog para svi bi u kući zaćutali, iako bi im srca radosno zakucala, a onda bi se oglasio otac: "Slepci, da je bar jedno diplomiralo! Od čega će da žive!"

Poštari su raznosili još jednu vrstu pošiljaka. To su bili pozivi na zakazan telefonski razgovor. Telefoni nisu bili kućna pojava, a o mobilnima nije bilo reči ni u SF romanima. Lepo odeš na poštu, popuniš obrazac i zakažeš telefonski razgovor u određeno vreme i određen dan. Onaj ko primi od poštara poziv, ode u taj dan malo pre zakazanog vremena, preda poziv na šalteru i čeka da ga prozovu. Kad činovnica sa šaltera uzvikne: "Beograd, kabina tri!", uleće se u kabinu tri i počinje razgovor u kome se bolje razaznaje razgovor iz susedne kabine, koja je odeljena samo šper pločom. Ali nekako, uz svu galamu, krčanje i šuštanje, i vi sa vašima se izrazgovarate, a onda idete kući da ispričate šta je bilo.

Danas svaka kuća ima telefon, svako ima mobilni i profil na društvenim mrežama, Vajber i ostale drangulije, pa niko više ne piše pisma, ne šalje telegrame i ne zakazuje telefonske razgovore.

Poštari danas donose račune, opomene, još strože opomene, loše vesti od banke i sve ono što vas ispuni zebnjom do kraja dana. Država ih je snabdela mopedima da se brže kreću i da što većem broju ljudi upropaste dan.

Nema više da ti u kuću uđe poštar i kaže: "E, danas ima da čestiš!" ¶

JOVAN KALE GLIGORIJEVIĆ

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

Београд
www.beograd.rs

KOMBANK DVORANA

FILMOVI POD ZVEZDAMA

OD 1. JUNA

pepsi

KOMBANKDVORANA.RS

Telegraf.rs ALO! alo.rs Srpski TELEGRAF BIZLife Republika ROCK RADIO

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec